

ΝΙΑΟΥΣΤΑ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΣΥΛΛΟΓΟΥ
ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ
ΝΑΟΥΣΗΣ

Ο συνοικισμός της «Νέας Πέλλας» στην Αταλάντη

Ναρκωτικά ~
Κάπνισμα

Τα Νιαουστιανά
εικονίσματα

Εικόνισμα τρίπτυχο

Φωτογρ. του Γεωργ. Πατρώνη

Μικροπολλαπλασιασμός.- Το φλαμούρι του Βερμίου
Τι είναι «σπούρ», ποικιλίες και κλώνοι

Φυλάξτε τὰ τεύχη τῆς «Νιάουστας»

Παλαιὰ τεύχη μπορείτε νὰ προμηθευθεῖτε ἀπὸ τὰ γραφεῖα τοῦ Συλλόγου

Ἡ «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» στηρίζεται στὴν ἀγάπη καὶ τὸ ἐνδιαφέρον

τῶν συνδρομητῶν τῆς

Παρακαλοῦμε νὰ μεριμνήσετε γιὰ τὴν ἀνανέωση τῆς συνδρομῆς

τοῦ ἔτους 1983

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

1) ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΝΑΟΥΣΗΣ

2) ΜΝΗΜΗ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΤΣΑΜΗ ΚΑΡΑΤΑΣΙΟΥ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΛΕΙΨΟΥΝ
ΑΠΟ ΚΑΝΕΝΑ ΝΑΟΥΣΑΙΪΚΟ ΣΠΙΤΙ

ΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΤΑ ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΙΤΕ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

Νέα διεύθυνση Βασιλέως Κων)ντίνου 40, κάθε Δευτέρα Τρίτη Πέμπτη 6-9 ἀπόγευμα.

“ΝΙΑΟΥΣΤΑ”

ΕΚΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

Έτος Ζ ΤΟΜΟΣ Γ' Τεύχος 24

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

Οδ. Ντινόπουλος, Έλένη Μητσαλα
Λευκή Σαμαρά, Χρ. Μουχάγιερ

ΓΡΑΦΕΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ:

Βασ. Κωνσταντίνου 44

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ ΒΕΡΟΙΑΣ:

Γιάννης Καρατσιώλης Γεωπόνος ΔΕΗ τηλ. 22557

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ:

Εικόνισμα τρίπτυχο
του Γεωργ. Πατρώνα

ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ — ΕΚΤΥΠΩΣΗ:

«Τυπογραφία» Αντώνη Μαυρογένη
Αντωνίου Καμάρα 3 τηλ. 260-140 και 226-924
Θεσσαλονίκη

Περιεχόμενα

Ιστορικά — Λαογραφικά — Κοινωνικά

ΧΙΟΝΙΔΗ ΓΕΩΡ. Ο συνοικισμός της «Νέας Πέλλας» της Αταλάντης	92
ΣΠΟΡΕΛΛΑ ΚΩΝ. Ο περιγητής W. M. LEAKE στη Νάουσα	95
ΑΔΑΛΟΓΛΟΥ ΝΙΚ. Αναστάσιος Σορμανωλάκης	99
ΞΗΡΟΥΤΣΗ ΙΩΝ. Τα ναρκωτικά	100
ΣΠΑΡΤΣΗ ΝΙΚ. Τα ιονάφια	103
ΣΒΑΡΝΟΠΟΥΛΟΥ ΣΤ. Τα παλιά παιχνίδια	105
ΜΠΑΪΤΣΗ ΤΑΚ. Τα Νάουσινά εικονίσματα	110

Λογοτεχνικά

ΜΟΥΜΤΖΙΔΟΥ ΚΙΚΗ ΦΙΛΙΠΠΟΥ Ο χρόνος	107
ΚΟΥΪΜΤΖΗ ΜΙΧ. Κων/νος Θεοτόκης	108
ΑΔΑΛΟΓΛΟΥ ΠΑΠΑΔΟΓΙΑΝΝΗ ΚΟΥΛΑ Ποιήματα	112
ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΥ ΘΑΝ. Περίπτωση — Θητεία	113
ΙΡΙΣ Οι τρελλοί των δέντρων	113
ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗ ΘΩΜΑ Οι κομπάνες της Νάουσας	114
ΜΠΑΪΤΣΗ ΤΑΚΗ Δημήτριος Σκούπερ	115

Ιατρικά Γεωργικά — Δεντροκομικά

ΓΟΥΣΟΠΟΥΛΟΥ ΣΤ. ΓΟΥΣΟΠΟΥΛΟΥ Ν. Κάπνισμα	116
ΣΚΡΟΥΜΠΗ ΒΥΡΩΝΑ Τα φλαμούρι του Βερμίου	117
ΤΣΙΠΟΥΡΙΔΗ ΚΩΣΤΑ Μικροπληθυσμοί	118
ΙΑΚΩΒΙΔΟΥ ΟΛΓΑ Τα φυτά των εσωτερικών χώρων	119
ΕΥΘΥΜΙΑΔΗ ΓΙΑΝΝΗ Αραιώμα μήλων	120
ΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΥ ΟΔ. Γεωργικά θέματα	121

Διάφορα

ΜΑΡΑ ΧΡ. Μαθητικές κατασκήνωσεις	128
----------------------------------	-----

Αγαπητέ φίλε

— Είμαστε και πάλι κοντά σου. Το 24ο τεύχος βρίσκεται στα χέρια σου, με πλούσια και ποικίλη ύλη και με άρθρα που έχουν σχέση με τη Νάουσα και τους Ναουσαίους.

— Στις σελίδες της σημερινής Νιάουστας γράφουν πολλοί νέοι και εκλεκτοί συνεργάτες. Το γεγονός αυτό, για τους υπεύθυνους του περιοδικού, έχει ιδιαίτερη σημασία. Μας οπλίζει με θάρρος και αυτοπεποίθηση. Βλέπουμε με περισσότερη αισιοδοξία την πορεία της «Νιάουστας» προς τα μπρος.

Αγαπητέ φίλε

Στο περιοδικό μας μπορείς να διαβάσεις ειδικά άρθρα και συνεργασίες γύρω από την ιστορία και λαογραφία του τόπου. Ακόμα και άρθρα κοινωνικού επιστημονικού και λογοτεχνικού περιεχομένου. Επίσης επίκαιρα άρθρα γύρω από την δεντροκαλλιέργεια, τα αρωματοφαρμακευτικά φυτά του Βερμίου, και τα φυτά των εσωτερικών χώρων.

— Αυτά για τώρα, θα τα πούμε και πάλι μετά τρεις μήνες. Ως τότε καλό φθινόπωρο.

Γειά σας
Ο Ντιν

Ετήσια συνδρομή Ιδιωτών	δρχ. 500
Δήμοι, Κοινότητες, Συν)σμοί	δρχ. 1.000
Εξωτερικού δολάρια	20

‘Ο συνοικισμός τῆς «Νέας Πέλλας» τῆς Ἀταλάντης ἀπὸ τοὺς Μακεδόνες πρόσφυγες τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821*

1. Εἶναι γνωστὸ ὅτι μετὰ τὴν κατάπνιξη τῆς ἐπαναστάσεως στὴ Μακεδονία καὶ ἰδιαίτερα στὴ Χαλκιδική, στὸν Ὀλυμπο καὶ στὴ Νάουσα, ὅσοι ἀγωνιστὲς διασώθηκαν κατέφυγαν στὴν ὑπόλοιπη ἀγωνιζόμενη Ἑλλάδα (συχνὰ μὲ τὶς οἰκογένειές τους), γιὰ νὰ γλυτώσουν ἀπὸ τὴ σφαγὴ καὶ ἀπὸ τὴν ἀτίμωση.

Στὴ διάρκεια τοῦ ἀγώνα, γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς ἰδιαίτερης πατρίδας τους, ἀπέκτησαν μεγάλη ἐμπειρία στοὺς πολέμους, ὅσοι δὲν ἦσαν καὶ πρωτύτερα πολὺ ἐμπειροπόλεμοι. Ταιλωπηγμένοι σωματικά καὶ ψυχικά ἄφησαν τὶς δημευμένες περιουσίες τους καὶ τὰ πολλὰ θύματα τῆς στενῆς ἢ εὐρύτερης οἰκογένειάς τους, καὶ μὲ τὴν ψυχὴ στὸ στόμα ὀργισμένοι καὶ μὲ ἔντονη τὴ θέληση νὰ πάρουν ἐκδίκηση, πρόσφεραν τὶς ἱκανότητές τους σ’ ὅλες τὶς μάχες, ποὺ γίνονταν στὰ ἄλλα διαμερίσματα τῆς ἀγωνιζόμενης Ἑλλάδας. Καὶ συχνὰ αὐτὴ ἡ προσφορά τους ἔφθασε μέχρι καὶ τὸν θάνατό τους.

Πραγματικά, δὲν ὑπάρχει μέρος τῆς σημερινῆς ἐλληνικῆς ἐπικράτειας, εἴτε τοῦτο εἶναι ξηρά, εἴτε νησί, ὅπου ἡ γῆ του νὰ μὴ ἔχει ποτιστεῖ μὲ τὸ αἷμα Μακεδόνων ἀγωνιστῶν. Ἐγγράφα καὶ μαρτυρίες, ποὺ ὁλοένα δημοσιεύονται, ἐπιβεβαιώνουν αὐτὴ τὴ στοματικὴ παράδοση καὶ προσθέτουν αἴγλη στὰ τόπαια τῶν Γέρο καὶ Τσάμη Καρατάσου, τοῦ Γάτσου, τοῦ Διαμαντῆ Νικολάου Ὀλυμπίου, τοῦ Δήμου καὶ μοναδικὸ βιβλίο του γιὰ τὴν

Ψαρροδήμου, τῶν Λαζαίων, τῶν Λιακοπουλαίων, τῶν Συροπούλων, τῶν Βλαχθαίων, τῶν Τσαραίων κ.ἄ. τιμημένων πολεμαρχῶν.

Ἡ Εὐβοία, ἡ Σκιάθος, ἡ Σκόπελος, τὰ Ψαρά, ἡ Ὑδρα, ἡ Σύ-

Τοῦ Γεωργίου Χ. Χιονίδου Δικηγόρου Βεροίας

ρος, ἡ Λαμία, ἡ Ἀταλάντη καὶ ὅλα τὰ μέρη τῆς ὑπόλοιπης Στερεᾶς Ἑλλάδας καὶ τῆς Πελοποννήσου ἔγιναν αἰώνιοι θωμοὶ τῆς προσφοράς καὶ τῆς θυσίας τῶν Βορειοελλαδιτῶν.

2. Εἶναι παρήγορο τὸ γεγονός ὅτι αὐξάνονται συνεχῶς, τὰ τελευταῖα πενήντα χρόνια, οἱ πληροφορίες, ποὺ σχετίζονται μὲ τὴν προσφορά τῶν Μακεδόνων στὴν ἐπανάσταση τῆς ὑπόλοιπης χώρας.

Τοῦτο ὀφείλεται στὴ δημοσίευση τῶν συνθετικῶν ἐργασιῶν τοῦ πανεπιστημιακοῦ καθηγητῆ κ. Ἀπόστολου Ε. Βακαλόπουλου, ποὺ στὸ (κλασικὸ πιά) βιβλίο του «Πρόσφυγες καὶ προσφυγικὸν ζήτημα κατὰ τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1821», τὸ ὁποῖο κυκλοφόρησε στὰ 1939 (ἀλλὰ καὶ σήμερα χρησιμώτατο καὶ ἔμεινε ἀναντικατάστατο) ἐξήτασε καὶ ἀνέπτυξε πρῶτος τὸ θέμα καὶ τῶν Μακεδόνων Προσφύγων. Ὑστερα (τὸ 1969) πρόσθεσε νέα στοιχεῖα στὸ γνωστὸ

«Ἱστορία τῆς Μακεδονίας» στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας (μέχρι τὸ 1833) καί, τέλος, στὴν πολύτομη καὶ πολύτιμη «Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ».

Παράλληλη, καὶ ἐξίσου σημαντικὴ, ἦταν καὶ ἡ συνεισφορά τοῦ ἀξέχαστου Γιάννη Βατσράβελλη, ὁ ὁποῖος ἀφιέρωσε στὸ θέμα τοῦτο πολλὰς σελίδες, στὰ πολὺ ἐνδιαφέροντα βιβλία καὶ στὶς σχετικὲς μελέτες του.

Εἶχα τὴν τύχη νὰ ἀνακαλύψω, στὸ Τμήμα Χειρογράφων τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἀθῆνας, μερικὰ ἔγγραφα ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο τοῦ συνοικισμοῦ τῶν Μακεδόνων τῆς Ν. Πέλλας τῆς Ἀταλάντης, τὰ ὁποῖα δημοσίευσα (πρὶν ἐννιά χρόνια) στὴν περιοδικὴ ἐπιστημονικὴ ἐκδόση «Μακεδονικά» (τόμ. 14, 1974) ποὺ ἐκδίδει ἡ Ἑταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν. Ὑστερα, ὁ δάσκαλος τῆς Ἑλασσόνας καὶ συγγραφέας κ. Γρηγόριος Βέλκος ἀνακάλυψε καὶ ἄλλα, ἀνέκδοτα, ἔγγραφα, τὰ ὁποῖα δημοσίευσε, στοὺς τόμους 19 (1979) καὶ 20 (1980) τοῦ ἴδιου περιοδικοῦ, πλουτίζοντας ἐξαιρετικὰ τὶς εἰδήσεις, ποὺ εἶχαμε, γιὰτὶ ἔκαμε καὶ προσεκτικὴ, ἐπιτόπια ἐρευνα, ποὺ εἶχε πρωταρχεῖ ἡ γνωστὴ δημοσιογράφος κ. Ἰωάννα Κωτσάκη. Δυστυχῶς, μεγάλο μέρος ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο τοῦ

* Εἰσαγωγή - ἀνακοίνωση ποὺ ἐγίνε στὴν αἰθουσα δαλέσεων τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν (Θεσσαλονίκη 22-6-1983), στὰ πλαίσια τῆς ἐκδηλώσεως τῆς «Περιγητικῆς Λέσχης» (τμήμα Θεσσαλονίκης), μὲ γενικὸ θέμα «Οἱ ἱστορικὲς σχέσεις τῆς Ρούμελης καὶ τῆς Μακεδονίας».

συνοικισμού καταστράφηκε και χάθηκε, μάλλον όριστικά.

Έτσι, έχουμε πιά τόσα πολλά στοιχεία για τον συνοικισμό των Μακεδόνων της Άταλάντης, που είναι αδύνατο να τα αναφέρουμε στα περιορισμένα χρονικά πλαίσια αυτής της ολιγόλεπτης όμιλίας.

Είναι, όμως, αναγκαίο, να κάνουμε μιά προσπάθεια κάποιας ενημερώσεως του ευγενικού άκροατήριου:

Α' Η όργάνωση του συνοικισμού κρίθηκε αναγκαία από το Κράτος, στα 1835-1838, αλλά ή σύσταση του όμώνυμου δήμου ύλοποιήθηκε, μόλις, στα 1845-1848, δηλαδή πολλά χρόνια ύστερα. Η άρχική έγκατάσταση, όμως, πρέπει να έγινε γύρω στα 1834, μετά τον τερματισμό της έμπόλεμης καταστάσεως, αφού, προηγουμένως, βρισκόντουσαν (1829), κυρίως οι Μακεδόνες άγωνιστές, στις Σποράδες και ιδιαίτερα στη Σκόπελο, από όπου αναγκάστηκαν να φύγουν και να πάνε στην Άταλάντη. Επιθυμούσαν μόνιμη έγκατάσταση, για να ξαναφτιάξουν την προσωπική και οικογενειακή ζωή τους, αρχίζοντας πάλι από το μηδέν. Να ξαναγεννηθούν μέσα από τη στάχτη και το αίμα, όπως έκαμε και ή μεγάλη Πατρίδα, ή Έλεύθερη Ελλάδα του άναγεννωμένου φοίνικα. Η προσπάθειά τους βοηθήθηκε σημαντικά (ύλικά και ήθικά) και από τον Βλατισιώτη βαρώνο Κωνσταντίνο Μπέλλιο-Βέλιο, για τον όποιο συνθετική μονογραφία έγραψε (πριν 10 χρόνια) ο κ. Μιχαήλ Καλινδέρης. Ο Βέλιος προσπάθησε για τη συλλογή συνδρομών και άλλων Μακεδόνων κτλ. του έξωτερικού, για την ανέγερση εκκλησίας και για την άπόκτηση βιβλιοθήκης, για τουτό και πρόσφερε (με τη διαθήκη του)

και την προσωπική βιβλιοθήκη του (άπό 2.000 τόμους), που όμως δεν έφθασε ποτέ στην Ν. Πέλλα και κατέληξε στην Έθνική Βιβλιοθήκη Άθηνών. Δεν ήλθε τελικά στη Ν. Πέλλα ούτε ή βιβλιοθήκη και του άλλου Μακεδόνα, του Βενεδίκτου Κραλίδη, επισκόπου της Δαλματίας, Άλβανίας και της Ιστρίας.

Για την έπιτυχία του σκοπού τους, δηλαδή για να ιδρύσουν ιδιαίτερο συνοικισμό - δήμο, καταρτίστηκε ειδική «Έπί συνοικισμού των Μακεδόνων Έπιτροπή» που είχε την έδρα της στην Άθήνα. Ο αριθμός των μελών της δεν ήταν, μάλλον, πάντοτε ό ίδιος. Πάντως, μέλη αυτής υπήρξαν (για πολλά χρόνια) και οι πανελλήνια γνωστοί και σπουδαίοι Μακεδόνες Άναστάσιος Πολυζωίδης, Γεώργιος Χρυσίδης και Θεοφάνης, ό Σιατιστέας, δηλαδή ό Παπαρλέσσας της Μακεδονίας, κληρικός και άγωνιστής.

Β'. Δεν είναι γνωστό ποιός ήταν ό αριθμός των άγωνιστών που έγκαταστάθηκαν στην «Άνω» και «Κάτω Πέλλα», στη «Σκάλα» ή στη «Νέα Πέλλα», όπως ήταν τα όνόματα των ιδιαίτερων συνοικισμών. Επίσης δεν ξέρομε ποιές διακυμάνσεις (δηλαδή αύξομειώσεις) παρουσίατε ό μακεδονικός πληθυσμός της περιοχής.

Γ'. Η άρχική άναγνώριση προέβλεπε την έγκατάσταση των Μακεδόνων στην άλλοτε τουρκική συνοικία της Άταλάντης, στον «Τουρκομαχαλά», δυτικά της τότε πόλεως, που είχε ύστερα το όνομα «Άνω Πέλλα».

Πάντως, γνωρίζομε ότι, στη «Σκάλα» (στην παραλία της Άταλάντης), που ύστερα λεγόταν «Κάτω Πέλλα» και είχε ά-

ναγνωριστεί με Β.Δ. ως χωριό στα 1840, ήταν έγκατεστημένες 43 οικογένειες, πριν το 1838, όταν στην «Άνω Πέλλα», στο ίδιο χρονικό διάστημα (1837), κατοικούσαν 70 οικογένειες, ενώ εκκρεμούσε το θέμα της έγκαταστάσεως και άλλων 400 οικογενειών, που γράφτηκαν στον σχετικό κατάλογο, ενώ στα 1845 οι οικογένειες των Μακεδόνων Προσφύγων της Νέας Πέλλας και της Σκάλας ήταν 130, τουλάχιστο, γιατί τόσοι άρχηγοί οικογενειών υπογράφουν σε πρωτόκολλο, με το όποιο εύχαριστούν την Κυβέρνηση για την άπόφαση συστάσεως του «...του των Μακεδόνων Δήμου...».

Δεν έχουμε άλλες πληροφορίες, αλλά φαίνεται ότι ό συνοικισμός της Νέας Πέλλας, ύστερα είχε γύρω στους 1800 κατοίκους, από τους όποιους οι περισσότεροι ήταν Μακεδόνες, ενώ στα 1894 ό γνωστός σεισμός προκάλεσε τον πανικό των κατοίκων και τη διάλυση του συνοικισμού της Σκάλας, δηλαδή της Κάτω Πέλλας, ή όποια, σχεδόν, έρημώθηκε. Έτσι, στα 1906 έγινε πρωτεύουσα του Δήμου ή Άνω Πέλλα (Άταλάντη), που καταργήθηκε ως δήμος, στα 1912 (με τον γνωστό νόμο ΔΝΖ/1912) και έγινε κοινότητα, της όποιας οι κάτοικοι, στα 1915, μειώθηκαν σε 1000, από τους όποιους 370 ήταν άντρες.

Δ'. Οι πρόσφυγες άγωνιστές ασχολούνταν κυρίως με τη γεωργία - κτηνοτροφία, την άλιεία και το έμπόριο και σιγά - σιγά απέκτησαν οικονομική δύναμη, με άποτέλεσμα να έπιδροούν ύστερα σ' όλα τα έπαγγέλματα και να διαπρέψουν πολλοί και στα γράμματα και στις τέχνες. Οι γέροντες, όμως, άγωνιστές του 1821, που μερικοί ζούσαν

και μέχρι τα τέλη του 19ου αι-
 ώνα, δυσκολεύονταν πολύ για να
 ζήσουν ανθρωπινά και αναγκά-
 ζονταν να αναφέρονται συνεχώς
 στις κρατικές κτλ. αρχές, ζη-
 τώντας, απειγνωσμένα, βοήθεια,
 για να μη πεθάνουν από την πεί-
 να ή για να περισώσουν την ά-
 ξιοπρέπειά τους. Έτσι, σέ εγ-
 γραφο του 1861, που στάλθηκε
 από την Κάτω Πέλλα στον Έ-
 παρχο Λοκρίδας γράφονται για
 τούτους «...πιστεύω ότι θέλετε
 φροντίσει να εκπλεσθώσι τέλος
 πάντων, ύστερον από είκοσιπεν-
 ταετηρίδα, τα περί συνοικισμού
 τούτου Β. Διατάγματα, ίνα μη
 δυστυχώσιν επί πλέον οι συνοι-
 κισθέντες ενταύθα Μακεδόνες,
 ούτινες, απολέσαντες και πατρί-
 δα και περιουσίας και ενεργόν
 μέρος εις την απελευθέρωσιν της
 πατρίδος, λαβόντες, ως είναι πα-
 σίγνωστον, ένσυνοικίσθησαν έν-
 ταύθα, ίνα ζήσωσιν άνέτως και
 ουχι ν' αποθάνωσιν επί της ψά-
 θης, όπερ είναι σκληρόν, τόσον
 ένδοξα και ιστορικά λείψανα του
 ιερού αγώνος». Άλλωστε, δέν
 έλειπαν και τα προβλήματα, που
 τούς δημιουργούσαν οι έντόπιοι
 κάτοικοι, της Άταλάντης. Οι
 διενέξεις για τα όρια των συνοι-
 κισμών ή των οικοπέδων και των
 χωραφιών (άκόμα και για τη
 μοιρασιά - χρήση του νερού) ή-
 σαν πιά θέμα ρουτίνας και οι
 σχετικές αναφορές και τα πα-
 ράπονα μεταξύ τους δέν σταμά-
 τησαν ποτέ και συνεχώς προκα-
 λούσαν την επέμβαση των κρα-
 τικών αρχών.

Ε'. Οι Μακεδόνες της Ν.
 Πέλλας είχαν δικό τους σχο-
 λείο και βιβλιοθήκη και συλλό-
 γους, που επέζησαν και μέχρι
 σήμερα, όπως και ή τοματική

παράδοση για την καταγωγή
 των προγόνων τους, αν και οι
 περισσότεροι απόγονοι των άγω-
 νιστών σκορπίστηκαν, σιγά - σι-
 γά, σ' όλη την Ελλάδα και κυ-
 ρίως στην Άθήνα και στη Φθι-
 ώτιδα (Λαμία, Άταλάντη, Λι-
 θανάτες κτλ.), όπου όμως δια-
 τηρούν, ακόμα, άσβεστη τη νο-
 σταλγία και την αγάπη για
 την ιδιαίτερη πατρίδα των γεν-
 νητόρων τους, που παίρνει σάρ-
 κα και όστά και σέ γραπτά τους,
 όπως του δικηγόρου και εξαίρε-
 του συγγραφέα της Λαμίας κ.
 Κώστα Δ. Άβραάμ ή του κα-
 θηγητή της Μ. Εκπαιδεύσεως
 κ. Στάθη Έλ. Κακλαμάνου, που
 πρόσθεσε πολλά καινούργια στοι-
 χεία για την ιστορία των Μα-
 κεδόνων της Νέας Πέλλας, με
 το βιβλίο του (1980) «Άταλάν-
 τη, 1800—1828», και ιδιαίτε-
 ρα με τη δημοσίευση 72 καινούρ-
 γιων έγγραφων στο μικρό αλλά
 περιεκτικό μελέτημά του για
 «Τό μοναστήρι των αγίων Ά-
 ναργύρων Άταλάντης» (1982)
 με το πλούσιο φωτογραφικό υλι-
 κό της Μακεδονισσας (Φυτειώ-
 τισσας - Ημαθιώτισσας) γυναί-
 κας του κ. Γεωργίας Γκαλίτσι-
 ου - Κακλαμάνου.

ΣΤ'. Οι Μακεδόνες άγωνι-
 στές μπόλιασαν, λοιπόν, τον
 πληθυσμό της υπόλοιπης Ελλά-
 δας με αίμα τίμιων, ήρώων και
 δουλευτάρηδων και έτσι βοήθη-
 σαν στο άνδρωμα της Χώρας,
 ώστε να μπορεί σήμερα να ίσχυ-
 ρισθει κανένας ότι έγινε και τό-
 τε ό,τι επαναλήφθηκε μετά έ-
 κατό χρόνια, με τον έρχομό και
 την εγκατάσταση, στη Μακε-
 δονία, στην Άττική και στην
 υπόλοιπη Ελλάδα, των προσ-
 φύγων του Πόντου και της Μ.

Άσίας, ότι, δηλαδή, από την
 εθνική συμφορά βγήκε ύστερα
 και ένα καλό, ή εθνική αναγέν-
 νηση...

3. Φοβούμαι όμως ότι ή κλε-
 ψύδρα θα με ανακαλέσει στην
 τάξη και έτσι τελειώνω με ένα
 ερώτημα: Άραγε, εκτιμήθηκε
 όσο έπρεπε, από το τότε και το
 σημερινό κράτος, και αξιολογή-
 θηκε από την ιστορία σωστά ή
 προσφορά των Μακεδόνων άγω-
 νιστών;

Δυστυχώς, όχι! Και αντί άλ-
 λων κρίσεων, θα φιλοξενήσω ά-
 πόσπασμα από ένα θλιβερό εγ-
 γραφο του τότε δημάρχου της
 Ν. Πέλλας, που έστειλε στα
 1861 προς τον έπαρχο Λοκρί-
 δας με τίτλο «Περί περιθάλψε-
 ως των γεγηρακότων άξιωματι-
 κών του αγώνος», όπου γράφον-
 ται και τα εξής:

«Η σημερινή θέσις των επι-
 ζώντων άξιωματικών του αγώ-
 νος, ήτοι του αντισυνταγματά-
 ρου Κωνσταντίνου Μπίτου (ή
 Μπίνου), των λοχαγών Μ. Έμ.
 Βερροίου, Ι. Καρπούζη, Ι. Ζαρ-
 καδούλα και Άθ. Βλαχομιχά-
 λη, είναι, κ. Έπαρχε, λυπηρά
 και άξια έλέους, ως και ό ίδιος
 άντελήφθητε ταύτα. Μεταβάν-
 τες πρό μικρού εις την καλύβην
 του Κ. Μπίτου, του προξενούν-
 τος άλλοτε τρόμον και φθοράν
 εις τούς έχθρους της Πατρίδος,
 εύρομεν τον ένδοξον τούτον άν-
 δρα φεύ! επί ψάθης καθήμενον,
 γυμνόν και λιμαίνοντα, κωπόν
 και υπέργηρον, καθ' ό ένενηκον-
 τούτης...»!!

Τί άλλο να προσθέσω;

Τίποτε, ασφαλώς, εκτός από
 τό: «Σας ευχαριστώ»...

Ο περιηγητής W. M. Leake στή

(Γ')

Νάουσα

«...στis 11,25 συναντάμε τον εὐθὺ δρόμο πὺν ὁδηγεῖ ἀπὸ τὰ Βοδενά στή Νάουστα¹³. Κατεβαίνει ἀπὸ τὸ νότιο ἄκρο τῆς προηγούμενης πόλης καὶ συνεχίζει μέσα σὲ μιὰ μικρὴ κυκλικὴ πεδιάδα πὺν ξαπλώνεται στὰ ριζὰ τῶν λόφων. Κατόπι περνᾷ ἀπέναντι στὰ ὑψώματα τοῦ βουνοῦ τῆς Τούρλιας, πὺν κλείνουν αὐτὴν τὴν πεδιάδα ἀπὸ τὰ νότια. Στις 12,5 κάνουμε στάση μέχρι τις 12,34 γιὰ νὰ φάμε πλάι σὲ ἕνα ρυάκι. Μετά, ἀφοῦ περάσαμε ἕνα μικρὸ ρεῦμα, πὺν ξεκινᾷ ἀπὸ τὰ ὄρεϊνά καὶ καταλήγει στή λίμνη τῶν Γιαννιτσῶν, ἀντικρύζουμε τὴν ἀσύγκριτη τοποθεσία τῆς Νιόουστας, στήν ὁποία ἀρχίζουμε ἀμέσως νὰ ἀνηφορίζουμε. Φτάνουμε ἐκεῖ στις 1,45.

Στὸ ψηλότερο σημεῖο μιᾶς θαλειᾶς, βραχώδους κοιλάδας, ἀνάμεσα σὲ δυὸ ἀπὸ τις ψηλότερες κορυφές τοῦ βουνοῦ, τρία ἐπίπεδα σὲ σχῆμα τραπεζοῦ ὑψώνονται τὸ ἕνα πάνω ἀπὸ τὸ ἄλλο καὶ φαίνονται ἀπὸ τὴν πεδιάδα σὰν τεράστια σκαλοπάτια¹⁴. Παρουσιάζουν μιὰ πρόσφυη ἀπὸ βράχους ὅχι τόσο ψηλοὺς ὅπως ἐκεῖνοι τῶν Βοδενῶν, πὺν καταλήγουν ὁμως στὰ πλατὰ ἐπίσσης σὲ βράχους, τοὺς ὁποίους σὲ κάθε πλευρὰ χωρίζουν φαράγγια πὺν ξεκινοῦν ἀπὸ τὰ μεγάλα ὑψώματα τοῦ Βέρμιου. Ἡ Νιόουστα καταλαμβάνει τὸ μεταῖο καὶ τὸ πιὸ πλατὺ ἐξώστη καί, ὅπως καὶ τὰ Βοδενά, τὴ διασχίζουν πολυάριθμοι νεροβραχίονες ἐνὸς ρέματος πὺν πηγάζει ἀπὸ κάποιο φαράγγι πίσω ἀπὸ τὴν κορυφὴ τοῦ ψηλότερου ἐπιπέδου καὶ διασχίζει τὸ κέντρο τῆς πόλης σὲ μιὰ θαλειᾶ

βραχώδη κοίτη¹⁵, πὺν πάνω τῆς ὑπάρχει μιὰ γέφυρα. Ὅπως καὶ στὰ Βοδενά, παρακλάδια αὐτοῦ τοῦ ρέματος περνᾷ κάτω ἀπὸ κάθε σπίτι τῆς πόλης καὶ πέφτουν ἀπὸ τοὺς βράχους, μετὰ τοὺς ὁποίους θέτουν σὲ κίνηση μερικὸς μύλους, γιὰ νὰ σμίζουν ξανά σὲ ἕνα ποτάμι στὰ πεδινα.

Ἡ Νιόουστα εἶναι μιὰ ἐλληνικὴ πόλη καὶ στὸ χωρὸ ἀπὸ τὴν

Παπαφιλίππου, ἐνὸς ὀνόματος μὲ κάποια σημασία στή Μακεδονία καὶ παλιότερα προεστοῦ τῆς Νιόουστας.

Τὴν παρακμὴ τοῦ τόπου καὶ τὴν ὑποταγὴ τοῦ στὸν Ἀλῆ, πὺν θὰ ἀκολουθήσουν οἱ γνωστὲς συνέπειες τῆς ἀκόρεστης ἀρπαχτικῆς του διάθεσης, πρέπει νὰ τὴν ἀποδώσουμε σὲ ἐκεῖνο τὸ πνεῦμα τῆς διχόνοιας πὺν συχνὰ καταστρέφει τοὺς Ἕλληνες, κάθε φορὰ πὺν ὑποκύπτουν σ' αὐτόν. Δὲν πᾶνε πολλὰ χρόνια πὺν ἡ Νιόουστα θεωροῦνταν μιὰ ἀπὸ τις

Παρουσίαση — Μετάφραση Κ. ΣΠΟΡΕΛΑ φιλόλογου

ὁροσειρὰ τοῦ Ὀλυμποῦ μέχρι τὰ νότια τῶν Βοδενῶν οἱ Βούλγαροι ποτὲ δὲν κατάφεραν τὰ κάνουν αἰσθητὴ τὴν παρουσία τους. Ἡ ὀρθὴ δατύπωση τοῦ ὀνόματος εἶναι «Νιόγουστα» ἴσως κάποια παραθορὰ τοῦ «Νέα Αὐγουστα». Ἄν καὶ βρίσκεται τώρα στήν ἐξουσία τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ἐξακολουθοῦν νὰ τὴ διοικοῦν δικοὶ τῆς ἀρχοντες. Τὸ κύρος αὐτῶν, μιὰ καὶ τὸ μέρος εἶναι αὐτοκρατορικὸ κληροδότημα καὶ ὁ πληθυσμὸς καλὰ ὀπλισμένος, θεωρεῖται μεγάλο σὲ ὅλους γενικά τοὺς γείτονες πασάδες καὶ σὲ ἄλλους ἀνθρώπους μὲ δύναμη συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν κλεφτῶν. Παρόλα αὐτά, ἡ Νιόουστα ποτὲ ποτὲ ἀνοίγει πόλεμο μὲ ὅλους αὐτοὺς. Ἀποτέλεσμα τοῦ δημοκρατικοῦ συστήματος τοῦ τόπου ἦταν νὰ μὲ κρατήσουν γιὰ δυὸ ὥρες σὲ ἕνα ἄδειο σπίτι, ἕως ὅτου οἱ προύχοντες ἀποφασίσουν σὲ ποῖο κονάκι ἐπρεπε νὰ καταλύσω¹⁶. Τελικὰ μὲ ὁδηγήσαν στὸ σπίτι τοῦ Θωμᾶ πὺν παντρεύτηκε τὴ χήρα τοῦ Λούση

ἐμπορικότερες πόλεις στή Βόρεια Ἑλλάδα, καί, καθὼς ἡ Βέροια, ἡ Σιάτιστα καὶ ἡ Καστοριά, εἶχε ἐμπόρους πὺν συναλλάσσονταν μὲ Χριστιανούς καὶ Τούρκους. Ὅμως τώρα οὔτε ἕνας ἀπὸ αὐτοὺς δὲ βρίσκεται ἐδῶ. Τὸν Παπαφιλίππου, πρὸς τὸν ὁποῖο λένε ὅτι ἔδειχναν ἰδιαιτέρο σεβασμὸ οἱ ὁπαδοὶ του καὶ τὸν θεωροῦσαν εὐεργέτη τῆς πατρίδας του, τὸν δηλητηρίασε μαζί μὲ μερικὸς ἄλλους, περίπου εἴκοσι χρόνια πρὶν, ἡ ἀντίπαλη παράταξη πὺν εἶχε ἀρχηγὸ τῆς κάου Ζαφειράκη, γιὸ τοῦ Θεοδοσίου. Ὁ Ζαφειράκης, μετὰ ἀπὸ τὸ γεγονὸς αὐτὸ ἐγίνε προεστὸς καὶ συγκέντρωσε τὴν ἐξουσία στὰ χέρια του μέχρι τὸν περασμένο χρόνο. Τότε ἡ παράταξη τοῦ Παπαφιλίππου ἀπευθύνθηκε στὸν Ἀλῆ καὶ τοῦ ἔδωσε τὴν πρόταση πὺν ἀπὸ καιρὸ ζητοῦσε γιὰ νὰ μπᾶσει τὰ στρατεύματά του στήν πόλη¹⁷. Συνάντησε ὁμως τὴν πεισματώδη ἀντίσταση τοῦ Ζαφειράκη καὶ τοῦ ἀδερφοῦ του Κων(ν)νου Μουσᾶ πὺν τὸν βο-

ηθοῦσε μιὰ ομάδα Ἀλθανῶν μὲ ἐπικεφαλῆς τὰ ἀδέρφια Μπράχο καὶ Λίτζιο. Τοὺς πρῶτους πού ἔστειλε ὁ Ἀλῆ, τοὺς δέχτηκαν οἱ Ναουσαῖοι μὲ ὁμοβροντίες μπροστὰ στὸ πλίνθινο τεῖχος, τὸ μοναδικὸ τεχνητὸ ἀμυντικὸ προ- κάλυμμα τῆς πόλης. Βρέθηκε ἔτσι στὴν ἀνάγκη ὁ πασὰς νὰ αὐξήσῃ τοὺς ἄντρες του σὲ 2.000. Αὐτοὶ γρήγορα κατὰστρε- ψαν τὰ πάντα στὰ περίχωρα, ἀλ- λά ἐπειδὴ δὲν εἶχαν κανόνια, ἀ- δυνατοῦσαν νὰ γκρεμίσουν τὸ τεῖ- χος ὅσο προχειροφτιαγμένο κι ἂν ἦταν αὐτό. Γι' αὐτὸ ἐφάρμοσαν μιὰ «πολιορκία» ἀρχαίου τύπου. Κατασκεύασαν πύργους ψηλοὺς ὅσο καὶ τὸ μπόι τοῦ τεῖχους καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἦταν σὲ θέση νὰ πυ- ροβολοῦν μέσα στὴν πόλη. Κα- θὼς ὁμολογοῦν οἱ Ναουσαῖοι, ἡ φθορὰ πού τοὺς προκάλεσαν οἱ Ἀλθανοὶ ἦταν μεγάλη. Ὑπολο- γίζουν τοὺς νεκροὺς τοὺς κοντὰ στοὺς πενήντα. Τελικὰ οἱ πολιο- ρκημένοι, ἀφοῦ γιὰ ἓνα χρονικὸ διάστημα ἔζησαν μὲ ἀγριόχορτα, βλαστάρια δέντρων καὶ ψωμί ἀ- πὸ τὰ ἀποκοσκινίδια τῶν ριζόμυ- λῶν τους, ἀναγκάστηκαν νὰ πα- ραδοθοῦν, ἀλλὰ ὄχι προτοῦ οἱ τέσσερις ἀρχηγοὶ καταφέρουν νὰ ξεφύγουν σῶσι στὴ Θεσσαλονίκη μαζί μὲ 50 ἀπὸ τὰ παλληκάρια τους, πολεμώντας μιὰ νύχτα ἀ- νάμεσα στοὺς πολιορκητές. Ἐ- κεῖ τοὺς εἶδα καὶ ἐκεῖ μένουν ἀ- κόμα. Ὅλα τὰ πρόσωπα πού βρῆκαν οἱ Ἀλθανοὶ στὸ σπίτι τοῦ Ζαφειράκη τὰ μετέφεραν στὰ Γιάννενα, ὅπου βρίσκονται τώρα φυλακισμένα. Τὸ σπίτι του τὸ κατέλαβε ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ἀλ- θανῶν μαζί μὲ κάποιον Σταμπου- λῆ Βοστατζῆ πού μένει ἐδῶ ὡς πράκτορας τῆς Σουλτάνας καὶ δουλειά του εἶναι νὰ μαζεύει τοὺς φόρους ἀπὸ τὴν πόλη καὶ τὴν περιοχὴ. Μέσα σὲ ἓνα χρό- νο ὁ Ἀλῆ ἀπέσπασε ἐκθιαστικά 500 πουγγιὰ ἀπὸ τὸ λαὸ καί,

ἐπειδὴ δὲ φοβόταν πιά καμιὰ ἀν- τίσταση, περιορίσει τὴν ἀλθανικὴ φρουρά του σὲ 20 ἄντρες. Αὐ- τοὶ μαζί μὲ τοὺς τοποθετημένους στὴ Βέροια καὶ στὰ Βοδενὰ εἶ- ναι ἀρκετοὶ γιὰ νὰ προστατεύ- σουν τὰ συμφέροντά του καὶ τὰ περάσματα ἀπὸ τοὺς κλέφτες, οἱ ὁποῖοι ἀποτελέσαν καὶ τὴ δι- καιολογία του στὴν Ὑψηλὴ Πύ- λη, γιὰ νὰ ὁδηγήσῃ τὰ στρατεύ- ματά του ἐδῶ.

Οἱ κλέφτες τοῦτοι ἀπέκλεισαν Βέροια καὶ Νιάουστα κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ περασμένου καλο- καιριοῦ καί, ἀφοῦ προχώρησαν μέχρι τὸ τεῖχος τῆς τελευταίας, ἀρπάξαν παιδιὰ, βόδια καὶ πρό- βατα. Τελικὰ ὁ Ἀλῆ ἔστειλε τὸν ἔμπιστό του Τεπελενιότη Μετζομπόνη ἢ «Μετζομπόνο» καθὼς γράφουν οἱ Ἕλληνες τὸ ὄνομά του. Ὁ Μετζομπόνος κα- τάφερε νὰ διασκορπίσῃ ἢ νὰ αἰ- χμαλωτίσῃ ὅλους αὐτοὺς ἐκτὸς ἀπὸ λίγους μὲ ἀρχηγὸ κάποιον Ἀλθανὸ Μουσουλμάνο πού ἄ- κουγε στὸ ὄνομα Σουλὸ Προ- σιόβας καὶ πού μέχρι τὸν τελευ- ταῖο καιρὸ ἦταν ἐπικεφαλῆς 700 ἀνδρῶν, χριστιανῶν στὴν πλειο- ψηφία. Ὁ Προσιόβας ἐξακολου- θεῖ νὰ συχνάζει στὰ βουνὰ τῆς περιοχῆς καὶ σ' ἐκεῖνα τοῦ Μο- ναστηριοῦ, τοῦ Περλεπέ καὶ τῶν Βελεσσῶν¹⁰, πού εἶναι τόσο ἀ- πρόσσιτα καταφύγια, ὥστε νὰ παραμένει σχεδὸν ἀδύνατο τὸ ξερρίζωμα τῶν κλεφτῶν ἀπὸ αὐ- τή. Δέν παύει πολὺς καιρὸς πού ὁ Σουλὸ αἰχμαλώτισε ἓνα παι- δάκι ἀπὸ τὴ Νιάουστα, καθὼς αὐτὸ ταξίδευε πρὸς τὴ Βέροια. Ἐπρόκειτο νὰ τὸ ἐξαγοράσουν κοντὰ στὴν πόλη γιὰ 16 πουγ- γιὰ, ὅταν, δυὸ μέρες προτοῦ κα- ταβληθοῦν τὰ λύτρα, τὸ παιδί δραπετεύσε καὶ ἔφτασε ἐδῶ πρὶν ἀπὸ μιὰ ἢ δυὸ μέρες.

Ἡ κυριότερη ἐκκλησία (τῆς Νάουσας), εἶναι ἀφιερωμένη στὸν Ἅγιο Γεώργιο¹¹. Ἐχε ἓνα

μοναστήρι ἐνσωματωμένο μαζί της καὶ τὴν περιβάλλει ἓνα τε- τράγωνο κελλιῶν ἢ μικρῶν δια- μερισμάτων γιὰ τοὺς μοναχοὺς, πού γενικά αὐτοὶ τὰ θέτουν στὴ διάθεση τῶν ξένων. Οἱ κάτοικοι τῆς Νιάουσας ἦταν ἀπὸ παλιὰ ξακουστοὶ γιὰ τὴν ἐπίδοσή τους στὴν κατεργασία τοῦ χρυσαφιοῦ καὶ τοῦ ἀσημιοῦ καὶ ἐξακολου-θοῦν νὰ ἀσχολοῦνται μὲ αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς βιοτεχνίας σὲ πιὸ πε- ριορισμένη ὁμῶς κλίμακα. Τὰ προϊόντα τῆς περιοχῆς εἶναι στὴν πεδιάδα σιτάρι, κριθάρι καὶ καλαμπόκι· ρύζι στὰ βάλτοτό- πια, κοντὰ στὴ λίμνη τῶν Γιαν- νιστῶν· στὰ ὄρεϊνὰ καλλιεργοῦν ἀμπέλια, πού δίνουν ἓνα ἀπὸ τὰ καλύτερα κρασιὰ τῆς Μακεδονί- ας σὲ ποσότητες ἀρκετὲς γιὰ πλατιά ἐξαγωγή. Τὴν κοιλάδα καλύπτουν φυτεῖες ἀπὸ μωριές, πού ἀποδίδουν γύρω στὶς 300 ὀ- κάδες μετὰξί τὸ χρόνο. Ἡ πόλη ἐφοδιάζεται ἐπαρκῶς μὲ ψάρια, ἰδιαίτερα μὲ μεγάλα γριβάδια ἀ- πὸ τὴ λίμνη τῶν Γιαννιστῶν καὶ μὲ πέστροφες ἀπὸ τὸ δικό της ποτάμι, πού ἡ κυριότερη πηγὴ του βρίσκεται σὲ μικρὴ ἀπόστα- ση πρὸς τὰ ὄρεϊνὰ τῆς. Πολλοὶ κάνουν τὴν ὑπόθεσιν ὅτι ἡ πη- γὴ αὐτὴ ἀποτελεῖ τὴν ἐξοδὸ μι- ᾶς καταβόθρας τῆς λίμνης τῆς Ὀχρίδας, ἀλλὰ δὲ θὰ μπορού-σαμε νὰ δεχτοῦμε καλύτερη αἰ- τιολόγησιν αὐτῆς τῆς γνώμης ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ λίμνη τοῦ- τη εἶναι ἡ μοναδικὴ στὴ Μακε- δονία πού τρέφει πέστροφες. Τὰ πρόβατα πού ἐκτρέφονται στὰ βουνὰ πίσω ἀπὸ τὴν πόλη, προ- μηθεύουν ἓνα θαυμάσιο μαλλὶ καὶ κρέας ἀριστερῆς ποιότητος.

Ἡ Νιάουστα, καθὼς φαίνε-ται ἀπὸ τὴν πλεονεχτικὴ της τοποθεσίαν, εἶναι χτισμένη στὴ θέση κάποιας ἀρχαίας πόλης. Τὰ νομίσματα πού βρέθηκαν στὰ χωράφια κάτω ἀπὸ τὰ ὑψώματα καὶ μερικὰ ἔχον ἀρχαίων χτι-

σμάτων στην ίδια περιοχή, δὲν αφήνουν καμιά αμφιβολία γι' αὐτό. Ἀλλά εἶναι καὶ τὰ μόνα λείψανα ποὺ μπόρεσα νὰ ἀνακαλύψω, ἐκτὸς ἀπὸ μιὰ κολλόνα δωρικοῦ ρυθμοῦ ἀπὸ ἓνα εἶδος μαλακῆς πέτρας στὴ στοὰ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἀγίου Γεωργίου καὶ ἓνα ἐπιτύμβιο χαμηλὸ ἀνάγλυφο ἀπὸ μάρμαρο σὲ κάποιο συντριβάνι τῆς πόλης²⁰. Οἱ ντόπιοι κάνουν τὴν ὑπόθεσιν ὅτι ἡ μακεδονικὴ πόλις ἦταν χτισμένη ψηλότερα, πρὸς τὸ βουνό. Ἴσως νὰ καταλάμβανε καὶ τὰ τρία ὑψώματα ἔχοντας τὸ Ἀηλό-τερο γιὰ ἀκρόπολιν. Προσωπικά, κλίνω πρὸς τὴν ἀπόψη ὅτι ἡ πόλις αὕτη νὰ ἦταν τὸ ἀρχαῖο Κίτιο. Ὁ Λίβιος ἀναφέρει ὅτι στὴν πεδιάδα ποὺ ἀπλώνεται μπροστὰ στὸ Κίτιο ὁ Περσέας ἐπιθεώρησε τοὺς στρατιῶτες του, προτοῦ εἰσβάλλει στὴ Θεσσαλία, ὅταν, μετὰ ἀπὸ εἰρήνην εἰκοσιτριῶν χρόνων ἄρχισε ἐκείνουν τὸν ξακουστὸ πόλεμο μὲ τὴ Ρώμη, ποὺ μετὰ ἀπὸ τέσσερις ἐκστρατείες διέλυσε τὸ βασίλειο τῶν Μακεδόνων²¹.

Ὅτι τὸ Κίτιο θρυσκόταν ἀνάμεσα στὴν Πέλλα καὶ τὴ Βέροια μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ συμπεράνει ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ὁ βασιλιάς θυσίασε στὴν Ἀθηνᾶ Ἀλκίδημο στὴν Πέλλα, λίγο πρὶν συναντήσει τὸ στρατό του στὸ Κίτιο καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι χρειάστηκε μιὰ μέρα νὰ διανύσει τὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τὸ Κίτιο μέχρι τὴ λίμνη Βεγορρίτιδα στὴν Ἑορδαία καὶ τὴν ἐπομένη μέρα στὴν Ἐλιμέα, ὅπου στρατοπέδευσε στὶς ὄχθες τοῦ Ἀλιάκμονα καὶ ἀπὸ ἐκεῖ προχώρησε νὰ περάσει τὰ Καμβούνια ὄρη στὴν Περραιβία. Ἀπὸ ἐδῶ ἐπίσης μποροῦμε νὰ συμπεράνουμε ὅτι ἡ λίμνη «Βεγορρίτιδα» ἦταν ἡ Κιτρίνη τοῦ Σαρι-γκιόλ, ἐπειδὴ ἡ λίμνη τοῦ Ὀστρόβου δὲ θὰ μπορούσε νὰ βρεθεῖ στὴν κατεύθυνση ἀπὸ τὴν «Πέλλα» πρὸς τὸν «Ἀλιάκμο-

να», ἐκτὸς ἐὰν τὸ «Κίτιον» θρυσκόταν στὰ Βοδενά καὶ οὔτε ὁ βασιλιάς θὰ μπορούσε νὰ βαδίσει σὲ μιὰ μέρα ἀπὸ τὴ λίμνη ἐκείνη μέχρι τὸν «Ἀλιάκμονα».

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Παραθέτω τίς σημειώσεις ποὺ θεωρῶ πιὸ ἀπαραίτητες.

1. Ἀπὸ τὴ Ββλιογραφία ποὺ χρησιμοποίησα διαπίστωσα ὅτι μόνο ὁ Γάλλος Rouqueville προηγείται τοῦ Leake κατὰ ἓνα χρόνο (1805). Βλ. Εὐστ. Στουγιαννάκη, Ἱστορία τῆς πόλεως Ναούσης, σ. 238.

2. Γ. ΣΑΒΒΙΔΗ, Ὁ μιλόρδος - ποιητὴς καὶ ὁ συνταγματάρχης - τοπογράφος, «ΕΠΟΧΕΣ», τευχ. 43, Νοέμβριος 1966, σ. 490 - 500, ὅπου καὶ χρονοδιάγραμμα τῆς ζωῆς καὶ δράσης τοῦ Leake.

3. Φ. ΠΕΤΣΑ, Ὁ τάφος τῶν Λευκοδίων, σ. 5 - 14, ὅπου γίνεται ἐξαντλητικὴ διερεύνηση τοῦ θέματος.

4. Δ. ΓΕΩΡΓΑΚΑ, Συμβολὴ εἰς τὴν τοπωνυμικὴν ἔρευναν, «Ἀθηνᾶ» 48 (1938), σ. 62 κ.ε. Βλ. Εὐστ. Στουγιαννάκη, Ἱστορία τῆς πόλεως Ναούσης, σ. 42, σημ. 1.

5. Φ. ΠΕΤΣΑ, Νιάουστα - Γλυτουναύστα, «Μακεδονικά» 7 (1966 - 1967), σ. 82.

6. Ἀπὸ τίς σωζόμενες πηγὲς διαλέγω μιὰ πληροφορία ποὺ ἐν σῶν ἄκομα περισσότερο τὴν παρατήρηση τοῦ Leake. Πρόκειται γιὰ τὰ λόγια τοῦ Ἑβλιγιά Τσελεμπί, ἐνὸς Τούρκου περιηγητῆ, ὁ ὁποῖος πέρασε ἀπὸ τὴ Νάουσα στὰ 1688 καὶ ἔγραψε γὰ τοὺς κατοίκους τῆς: «Εἶναι μιὰ εὐφορὴ κωμόπολις... μιὰ κωμόπολις ἀπίστων... Οἱ ραγιδες του (βακουφιοῦ τῆς Νάουσας) εἶναι μοναδικοὶ Ἕλληνες». Βλ. Β. Δημητριάδη, Ἡ Κεντρικὴ καὶ Δυτικὴ Μακεδονία κατὰ τὸν Ἑβλιγιά Τσελεμπί, σ. 248.

7. ΕΥΣΤ. ΣΤΟΥΓΙΑΝΝΑΚΗ, Ἱστορία τῆς πόλεως Ναούσης, σ. 100, σημ. 1, σ. 238. Βλ. καὶ Κυρ. Σιμόπουλου, Ξένοι ταξιδιώτες στὴν Ἑλλάδα, τομ. Γ1, σ. 443, σημ. 1.

8. ΕΥΣΤ. ΣΤΟΥΓΙΑΝΝΑΚΗ, Ἱστορία τῆς πόλεως Ναούσης, σ. 61 κ.ε.

9. Ἐνθ' ἄν., σ. 91 κ.ε.

10. Ι. ΒΑΣΔΡΑΒΕΛΛΗ, Οἱ Μακεδόνες κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821, σ. 49.

11. Ἐνθ' ἄν., σ. 19 - 20.

12. Ι. ΒΑΣΔΡΑΒΕΛΛΗ, Ἀρχεῖον Βερούσιας - Ναούσης, σ. 5 - 6, 10, 12 κ.ε.

13. Τὸ κείμενο αὐτὸ εἶναι μετάφραση ἀπὸ τὴ μέση τῆς σελ. 283 ὡς τὴ μέση τῆς σελ. 289 τοῦ Γ' τομ. τοῦ «Travels in northern Greece», London 1835 τοῦ Leake.

14. Ἀπὸ τὴν πεδιάδα ἀρχίζοντας τὰ τρία αὐτὰ ἐπίπεδα οἱ Ναουσαῖοι κατὰ παράδοση τὸ ὀνομάζουν: «Παναγιωπούλα», «Νάουσα», «Μηλάννα». Λεπτομερὴς τοπογραφία τῆς περιοχῆς Νάουσας Βλ. Εὐστ. Στουγιαννάκη, Ἱστορία τῆς πόλεως Ναούσης, σ. 18 κ.ε.

15. Πρόκειται γιὰ τὸ ὀρμητικὸ ποτάμι μὲ τὸ παραδοσιακὸ ὄνομα «Ἀράπιτσα».

16. Ὁ Leake ἦταν συνηθισμένος νὰ τοῦ προσφέρουν χωρὶς πολλὰ διατυπώσεις κατάλυμα καὶ τὴν ἀπώλεια χρόνου τῇ θεωροῦσε ζημίαν. Γι' αὐτὸ ἐδῶ ἐκφράζεται μᾶλλον εἰρωνικὰ γὰ τοὺς προύχοντες, ποὺ τὸν ἀνάγκασαν νὰ περیمεναι σὲ ἓνα κρύο σπιτί, μέχρις ὅτου ἀποφασίσουν ποῦ θὰ τὸν ἐγκαταστήσουν.

17. Νομίζω πὼς ἡ εὐθύνη ποὺ ἀποδίδει ὁ Leake στὸ Ζαφειράκη γιὰ τὴ δολοφονία τοῦ Παπαφλάηπου εἶναι ὑπερβολικὴ. Προφανῶς ἐδῶ μεταφέρει τὴν ἀποψη τῶν ἀποδῶν τοῦ δολοφονημένου, ποὺ εἶχαν τότε τὴν ἐξουσία. Ὁ Ζαφειράκης πέρασε στὴν ἱστορία σὰν ἓνα ἀμφιλεγόμενον πρόσωπο ὅπως ὁ Θεμιστοκλῆς, ὁ Ἀνδρουτσος κ.ε.

Τὸν θαρύνει καὶ ἡ δολοφονία τοῦ ἀπεσταλμένου τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας Δημ. Ὑπατροῦ. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ ἐντυπωσάζουν τὰ χαρίσματά του: ἡ μόρφωσή του, τὸ προσδευτικὸ καὶ φιλελεύθερο πνεῦμα του, ἡ γενναιοδωρία του καὶ πάντως ὅλα ἡ ἐθελοθυσία του. Ἦταν πλούσιος, ἀλλὰ δὲ συμμάχησε μὲ τοὺς ὁμοίους του. Προτίμησε τοὺς ἀρματωλοὺς καὶ τοὺς ὀπλοποιούς. Αὐτοὺς ποὺ εἶχαν τὰ περισσότερα ὄπλα, ὅρα τὸ σίγουρο δρόμο γιὰ τὴν ἐξουσία, θὰ μπορούσε κάποιος νὰ ὑποστηρίξει. Ἰσως. Ὅπως καὶ σὲ κάποιο στάδιο τῆς σταδιοδρομίας του χρησιμοποίησε καὶ τὴν τρομοκρατία γιὰ νὰ ἀποθαρρύνει τοὺς πολιτικούς του ἀντιπάλους. Πρέπει ὅμως

νά θυμόμαστε ότι οι σύμμαχοι του Ζαφειράκη ήταν τα πιο προοδευτικά πνεύματα την εποχή εκείνη, ενώ οι πλούσιοι αντίπαλοί του είχαν ιδέες απολιθωμένες και ήταν ύπολογοι για σοβαρές καταχρήσεις κοινοτικών χρημάτων. Πάντως ο Ζαφειράκης το λαό τον κέρδισε με την άρχοντιά της ψυχής του. Αυτός έρθωσε το ανάστημά του στον Άλλο. Αυτός στον Λουμπούτ πασά. Το αγωνιστικό του πείσμα προδίδει πίστη σε συγκεκριμένα έθνη και ιδανικά και δεν μπορεί να είναι εκδήλωση απλής προσωπικής φιλοδοξίας.

Τα ιδανικά αυτά τα αντιπροσώπευε ο Ζαφειράκης. Ήταν ο φορέας των έθνικών οραματισμών των συμπατριωτών του. Αν δημοσιούσαν οι Ναούσαοι τις προθέσεις του ή τους γνώσαν φορτική ή επιβολή του, μπορούσαν χωρίς πολλή δυσκολία να περάσουν στην ασφάλεια του απέναντι στρατοπέδου. Κι όμως δεν το έκαναν και τον ακολούθησαν μέχρι τη θυσία. Βλ. Ι. Βασιλαρόπουλο, "Ιστορικά... «Μακεδονικά» 3 (1953 - 55) 135.

18. ΣΤ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, "Εκπαιδευτική και κοινωνική δραστηριότητα του Έλληνισμού της Μακεδονίας κατά τον τελευταίο αιώνα της Τουρκοκρατίας σ. 8 - 9, όπου χάρτης διοικητικής διαίρεσης της Μακεδονίας επί Τουρκοκρατίας.

19. Άλλες πηγές και η παράδοση προβάλλουν τη μεγαλοπρέπεια του Αγίου Δημητρίου, μητροπολιτικού ναού της Νάουσας στα χρόνια της επανάστασης, βλ. Εύστ. Στουγιαννάκη, "Ιστορία της πόλεως Ναούσης, σ. 58 και 136.

20. Φ. ΠΕΤΣΑ, "Ο τάφος των Λευκαδίων, όπου τοπογραφικό διάγραμμα περιοχής Νάουσας με όλα τα μέχρι τώρα αρχαιολογικά εύρηματα.

21. Βλ. και αγγλικό κείμενο σ. 288 σημ. 1, τομ. Γ. Παραπομπές και σημειώσεις του ίδιου του Leake υπάρχουν ακόμα στις σελ. 286 και 289, τομ. Γ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Στή σύνταξη της εργασίας αυτής ως βασικό μου βοήθημα χρησιμοποίησα το βιβλίο του ΚΥΡ. ΣΙΜΟΠΟΥΛΟΥ Ξένοι ταξιδιώτες στην Ελλάδα, τ. 1-4, Αθήνα 1970 - 1975. Για τη μετάφραση το WILLIAM MARTIN LEAKE, Travels in northern Greece τ. 1 - 4, London 1835 και την επανέκδοση του Amsterdam 1967.

Συμβουλευτήκα ακόμα την παρακάτω βιβλιογραφία:

ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ Α.Π.Ε., "Ιστορία της Μακεδονίας (1354 - 1833)", Θεσσαλονίκη 1969.

ΒΑΣΔΡΑΒΕΛΛΗ Ι.Κ., "Ιστορικά περί Ναούσης έξ ανεκδότου χειρογράφου «Μακεδονικά» 3 (1953 - 1955) 126-141.

ΒΑΣΔΡΑΒΕΛΛΗ Ι.Κ., "Ιστορικά Αρχεία Μακεδονίας. Β' Αρχείον Βεροίας - Ναούσης (1598 - 1886)", Θεσσαλονίκη 1954.

ΒΑΣΔΡΑΒΕΛΛΗ Ι.Κ., "Οι Μακεδόνες κατά την επανάστασιν του 1821", Θεσσαλονίκη 1967.

ΓΕΩΡΓΑΚΑ Δ.Τ., Συμβολή εις την τοπωνυμικήν έρευναν "Αθηνά" 48 (1938) 62 - 67.

ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗ Β., "Η Κεντρική και Δυτική Μακεδονία κατά τον Έθλιγιά Τσελεμπή", Θεσσαλονίκη 1973.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ, τομ. ΙΑ, σ. 360 - 365, Αθήνα 1975.

LEAKE WILLIAM MARTIN, άρθρο στη Μεγάλη Έλληνική Έγκυκλοπαίδεια, τομ. 16ος, σ. 64, στ. 3η, Αθήνα 1927.

LEAKE WILLIAM MARTIN, άρθρο στο Έγκυκλοπαιδικό Λεξικό Έλευθερουδάκη τομ. 8ος, σ. 659, Αθήνα 1930.

LEAKE WILLIAM MARTIN, άρθρο στο Brockhaus, Konversations Lexicon, τομ. 10ος, σ. 1027, στ. 2η, Berlin 1902.

LEAKE WILLIAM MARTIN, άρθρο στο Larousse du xxe siecle, τομ. 4ος, σ. 374, στ. 3η, Paris 1931.

LEAKE WILLIAM MARTIN, άρθρο στην Encyclopedia Britannica τομ. 13ος, σ. 838, στ. 2η, London 1957.

ΜΟΥΛΛΑ ΠΑΝ., Ρομαντικοί προσκυνητές: CHATEAUBRIAND (1806) και LAMARTINE (1832), "ΕΠΟΧΕΣ", τευχ. 42, Οκτώβριος 1966, σ. 378 - 396.

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΣΤ.Ι., "Εκπαιδευτική και κοινωνική δραστηριότητα του Έλληνισμού της Μακεδονίας κατά τον τελευταίο αιώνα της Τουρκοκρατίας", Θεσσαλονίκη 1970.

ΠΕΤΣΑ Φ.Μ., "Ο τάφος των Λευκαδίων", Αθήνα 1966.

ΠΕΤΣΑ Φ.Μ., Νιάουστα - Γλυτονισύστα, "Μακεδονικά" 7 (1966 - 1967) 81 - 93.

ΣΑΒΒΙΔΗ Γ.Π., "Ο μιλόρδος - ποιητής και ο συνταγματάρχης - τοπογράφος (Τζώρτζ Γκόρντον Μπάιρον και Ουίλλιαμ Μάρτιν Λήκ)", "ΕΠΟΧΕΣ", τευχ. 43, Νοέμβριος 1966, σ. 480 - 500.

ΣΤΟΥΓΙΑΝΝΑΚΗ ΕΥΣΤ., "Ιστορία της πόλεως Ναούσης", Θεσσαλονίκη 1976 (επανεκδοση).

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΣΙΟΡΜΑΝΩΛΑΚΗΣ

«Η ευτυχία κάνει τὸν ἄνθρωπο ὑπερήφανο»

ΑΙΣΧΥΛΟΣ

1852 - 1924

Ὁ Ἀναστάσιος Σιορμανωλάκης γεννήθηκε στὴ Βέροια τὸ 1852. Ἦταν γιὸς τοῦ Μανουήλ Ἀναστασίου Σιορμανωλάκη, ἱατροῦ, καὶ τῆς Εὐδοξίας τὸ Γένος Βικέλλα. Πῆρε ἀπὸ μικρὸ παιδὶ καλὴ χριστιανικὴ καὶ ἐθνικὴ ἀνατροφή. Προικίστηκε μὲ πολλές ἀρετὲς ὅπως γενναίος, ἀποφασιστικὸς, εἰλικρινὴς καὶ ἄνθρωπος μὲ αἰσθήματα ἐθνικὰ καὶ χριστιανικά. Τὸ ἐγερτήριο σάλπιγμα τῆς ἐλληνικῆς φυλῆς στὸ Μακεδονικὸ ἀγῶνα βρίσκει θαυμάσιαν ἀπάντησιν στὴν καρδίᾳ τοῦ Σιορμανωλάκη καὶ ἔχοντας συνείδησιν τῆς μεγάλης εὐθύνης τοῦ ἀναλαμβάνει τὴν προεδρίαν τοῦ Κέντρου Ἀντιστάσεως «Ἐθνικὴ Ἀμυνα». Ἡ ὀργάνωσις αὐτὴ στὴν περίοδο τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνα ἦταν μιὰ νέα Φιλικὴ Ἐταιρεία, ποὺ πῆρε τὴν ἀπόφασιν νὰ μὴ μὴσει τοὺς Μακεδόνες στοὺς σκοποὺς τοῦ ἔθνους νὰ ἐλευθερώσει τὰ πάτρια χώματα καὶ νὰ διώξει τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς Βουλγάρους Κομιτατζήδες, ποὺ τρομοκρατοῦσαν τὴν ὑπαίθριον μὲ κάψιμο χωριῶν, σφαγὲς καὶ ἀτιμώσεις τῶν κατοίκων τῆς.

Στὴ Βέροια σὲ συγκέντρωσι

ποὺ παρευρέθησαν πολλοὶ πατριῶτες καὶ μυημένοι στὴν Ἐθνικὴ Ἀμυνα Βεροιώτες ἐξέλεξαν ἀρχηγὸ τὸν Ἀναστάσιο Σιορμανωλάκη μὲ Ταμία τὸν Ἀναστάσιο Ἀντωνιάδην. Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Ἀμβρόσιος ὁρμιζε τὰ μέλη τῆς Ἐταιρείας. Μὲ μεγάλο ἐνθουσιασμὸ καὶ πατριωτισμὸ οἱ Βεροιώτες πλαισίωσαν ἀμέσως τὸν ἀρχηγὸ τοῦ ἀγῶνα καὶ ἀφοσιώθηκαν ὅλοι γιὰ τὴν ἐπιτυχίαν του. Πολλὲς φορές οἱ Κομιτατζήδες Βούλγαροι προσπάθησαν νὰ ἐξα-

**Γράφει ὁ συνεργάτης μας
Λογοτέχνης
Νίκος Ἀδαλόγλου**

φρανίσουν τὸν Σιορμανωλάκη μὲ ἐπίθεσιν τοὺς στὸ ἀγρόκτημά του στὸ Μακροχώρι. Ἀλλὰ αὐτὸς μὲ τὸ θάρρος καὶ τὴ γενναϊότητά του καὶ τὴ βοήθεια τῶν συνεργατῶν του γλύτωσε πολλὰ φορές. Ἀλλὰ πιὰ στήθηκε ἀργότερα μὲ ὑποὺλα μέσα ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ ἐξορίστηκε ἀπὸ τὴν Τουρκικὴ Κυβέρνησις μὲ τὸν φίλο του ἱατρὸ Δημήτριο Τούσα στὸ Σαρὴ Σαμπάν (Χρυσούπολη).

Γιὰ τὶς ὑπηρεσίες ποὺ πρόσφερε στὸν Ἐθνικὸ Μακεδονικὸ Ἀ-

γῶνα, ὁ Σιορμανωλάκης τιμήθηκε ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις μὲ παράσημο καὶ ἀπὸ τὸν λαὸ τῆς Βέροιας ποὺ τὸν ἐξέλεξε πρῶτο Βουλευτὴ τῆς.

Πέθανε ἄγαμος τὸ 1924 σὲ ἡλικία 71 χρονῶν ὠριζώντας στὸ Δῆμο Βεροίας ἓνα σπίτι ἀπέναντι ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας Φανερωμένης, καὶ ἓνα τμήμα οἰκοπέδου στὸν αὐλόγυρο τοῦ Γυμνασίου Θελέων τῆς πόλεως μας.

Ἡ ἡμαθία γῆ, ὁμορφὴ καὶ δοξασμένη, πράσινη καὶ αἰματόδαφη στὰ ριζὰ τοῦ θαθίσκου Βέρμιου καὶ τῶν Πιερίων μὲ τὶς ιστορικὲς πολιτείες καὶ τὰ ξακουσμένα χωριά της στάθηκε ἓνα ἐθνικὸ κάστρο, ποὺ μέσα στὴν διαδρομὴ τῶν αἰώνων, πάντα περήφανη στάθηκεν ὀρθή, γενναία μὲ φυγὴ ἀτσαλωμένη μὲ τὴν ἐθνικὴν ἰδέαν στὴ σκέψιν καὶ τὸ ὄπλο στὸ χέρι γιὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὴν λευτερίαν τῆς πατρίδας μας.

Τά ναρκωτικά καί ποιοί στρέφονται πρὸς αὐτά

Β'

Όταν διάβαζα, πρὸ δώδεκα χρόνων, τὸ παρακάτω κείμενο τοῦ ἀ-
ξέχαστου πνευματικοῦ ἀνθρώπου
Γιάννη Χατζίνη (στὴ «Νέα Σκέ-
ψη» Μάρτιος 1970 σ. 65 κ.ε.) δὶ
φантаζοῦν, πὼς τὸ νόημά του θὰ
ἔφτανε καὶ στὸν τόπο μας καὶ θὰ
ἀπλωνόταν τόσο πλατεῖα καὶ φαρ-
διά μέσα στὴν κοινωνία μας κατὰ
τὸν ἴδιο καὶ ἀπαράλλαχτο τρόπο καὶ
ἴσως μιὰ ἐπὶ τὸ χεῖρω βελτιωμένη
ἐκδοσὴ αὐτῶν πὺν ἀναφέρονταν σὲ
χώρα Σκανδιναυική... «Πρὶν ἀπὸ
καιρὸ», γράφει, «παρακολούθησα
ἐντελῶς τυχαῖα ἓνα φιλμ ἀποκαλυ-
πτικό. Δὲ θυμᾶμαι πιά τὸν τίτλο,
ἀλλὰ τὸ περιεχόμενο μοῦ ἔμεινε χα-
ραγμένο στὴ μνήμη. Μοῦ ἔδινε κά-
ποια ἐξήγησι αὐτῆς τῆς ἀναγνώρι-
σης τῶν ἀπόλυτων δικαιωμάτων τῆς
νεότητος. Ἐπρόκειτο γιὰ μιὰ ἐρω-
τικὴ ζωὴ τῶν ἐφήβων μαθητῶν τοῦ
Λυκείου. Τὸ ἀγόρι φέρνει τὴ φίλη
του στὸ σπίτι, τρῶνε ὅλοι μαζί (μα-
ζὶ μὲ τὸν πατέρα, μίαν καὶ ἀδελ-
φὴ) καὶ ὕστερα ὅταν τὸ ζευγάρι ξε-
κινᾷ γιὰ ἓνα νυχτερινὸ κέντρο, ἡ
μητέρα τοὺς κάνει μιὰ ριλικὴ σύ-
στασι, τὴν ὥρα ἀκριβῶς πὺν ἀνοί-
γουν τὴν πόρτα: «καὶ προπαντὸς
προσοχὴ παιδιὰ: "Ὁχι πολλὰ να ρ-
κωτικά (ἡ ὑπογράμμιση δική
μου). Στὴ συνέχεια τῆς ταινίας ἡ
ἀντίστροφη σκηνή: Τὸ κορίτσι φέρ-
νει στὸ σπίτι τὸ φίλο. Κάθονται
πάλι στὸ τραπέζι καὶ ὁ πατέρας δί-
νει στὸ νεαρὸ νὰ δοκιμάσει λογίων-
λογίων κρασί, ὥσπου νὰ μεθύσει.
Μόλις τελειώνει τὸ γεῦμα τὸ ζευγά-
ρι σηκώνεται καὶ κατευθύνεται τώ-
ρα πρὸς τὸ ὑπνοδωμάτιο. Καθὼς ἀ-
πομακρύνονται ἡ μητέρα πάλι συνι-

στὰ τρυφερά: «Παιδιά, προσοχὴ!
Μὴν τὸ παρακάνετε: αὔριο ἔχετε
σχολεῖο». Ἐξακολουθεῖ φυσικὰ ἡ
προβολὴ τοῦ σεξουαλικοῦ ὀργίου
τῶν παιδιῶν μέσα στὸ ὑπνοδωμά-
τιο. Καὶ τίθεται τὸ ἐρώτημα», συ-
νεχίζει ὁ ποιητής: «ποῖο ἄραγε, εἴ-
ναι τὸ εὐαίσθητο σημεῖο (ψυχολο-
γικό, συναισθηματικὸ ἢ καθαρὰ λο-
γικὸ) πὺν κάνει τὴ συνείδησι τόσο
εὐκαμπτη μπροστὰ στίς ἀπαιτήσεις
τῶν νέων καιρῶν; Ποιὰ πλέγματα,
ποιές ἀποθῆσεις, πὺν ἄρῃσαν ἀνε-
πούλωτες πληγές κάνουν τοὺς γο-

ΙΩΝ. ΞΗΡΟΤΥΡΗ
ομότιμου καθηγητοῦ
τῆς Κοινωνιολογίας
στὴν Α.Β.Σ. Θεο)νίκης

νεῖς νὰ συγχωροῦν τὰ παιδιὰ, νὰ
ἐλλογοῦν τίς πράξεις, γιὰ τίς ὁποι-
ες μιὰ φορὰ οἱ ἴδιοι θὰ πέθαιναν
ἀπὸ ντροπὴ ὥς τὸ θάνατο; Αὐτὴ ἡ
ἐλευθερία, αὐτὴ ἡ ἀσυνείδησι, αὐτὴ
ἡ ἀνοχὴ πὺν ἀπολαμβάνει τώρα ἡ
νεότης εἶναι ἄραγε ἡ μοιραία συ-
νέπεια τῆς ἐσωτερικῆς καταπίεσις.
τῆς στέρησις ἀπὸ τὴν ὁποία ὑπέ-
φεραν οἱ περασμένοι γενεές; Τὰ
ἐρωτήματα καὶ ἐδῶ εἶναι ἀνσιδωτά
καὶ δὲ θὰ μπορούσε κανένας νὰ δώ-
σει μιὰν ἀπάντησι, χωρὶς νὰ προ-
κύψει ἓνα καινούριο ἐρώτημα. Αὐ-
τὸ εἶναι τὸ χάος τοῦ καιροῦ
μας» (δική μου ἡ ὑπογράμμιση).

Μιὰ ἄλλη αἰτία ἡ ὁποία στρέφει
τοὺς νέους πρὸς τὰ ναρκωτικά εἶναι
τὰ πολλὰ σφάλαματα ἀγωγῆς
στὰ ὁποία ὑποπίπτουν οἱ γονεῖς.
Ἐνα ἀπὸ τὰ πιὸ σοβαρὰ καὶ τὸ πιὸ
ἀπλοκμένο ἀνάμεσά μας πὺν στρέ-

φει τὰ παιδιὰ πρὸς τὰ ναρκωτικά
εἶναι τὸ παρὰ χάϊδεμα καὶ
τὸ κακοσυνήθισμα. Τὰ πα-
ραχάιδεμα καὶ κακοσυνήθισμα
παιδιὰ ἀπαιτοῦν πάντα πολλὰ χω-
ρὶς νὰ ξέρουν τί θέλουν. Τὸ παρὰ-
χάϊδεμα ἐμποδίζει τὸ δυνάμωμα τῆς
κεντρικῆς δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπου,
δηλαδὴ τοῦ χαρακτήρα. Δυναμώνει
ὅμως τίς ὁρμές, τίς τάσεις, τίς ἐν-
στικτώδεις ἐπιθυμίες, παραλύνει τίς
τάσεις γιὰ ἀνάπτυξι τῆς βούλησις
καὶ δημιουργεῖ βλαπτικὰς ἀρχές, ὅ-
πως ἔντονη ἀπόλαυσι, ἐγωῖσμός, δει-
λία, ἀποθάρρυνσι, αὐθάδεια. Κι'
ἀπ' αὐτὰς πάλι ἐκπορεύονται ἄλλες
ἀδυναμίες τοῦ χαρακτήρα στὴ μορ-
φὴ τοῦ ἀσυγκράτητου, τῆς νοθρό-
τητος, τῆς μαλθακότητος, τῆς ἀπει-
θαρχίας, τῆς ραστώνης, τοῦ κόρου,
τῆς ἀηδίας, τοῦ ἐγωισμοῦ πὺν ὠ-
θεῖ στὴ μανία τῆς ἐπιβολῆς, στὴν
ἀχαριστία, στὸ ἀνυπόφορο, στὴ νευ-
ρικὴ εὐαίσθησι, στὴν ἀνικανότητα
ν' ἀνταποκριθεῖ στίς ἀπαιτήσεις τῆς
ζωῆς καὶ στρέφεται πρὸς ἀντικοι-
νωνικοὺς δρόμους, ἔνας ἀπ' αὐτοὺς
εἶναι καὶ ὁ δρόμος πρὸς τὰ ναρ-
κωτικά.

Ἄκαμάτηδες, ἀπατεῶνες,
ναρκομανεῖς καὶ πολλοὶ κοινωνικά
ἀπροσάρμοστοι, ἀντικοινωνικοὶ τύ-
ποι πέρασαν συνήθως τὰ παιδικὰ
τοὺς χρόνια, χωρὶς νὰ τοὺς προ-
βάλλεται καμιά ἀπαιτήσι. Τὰ πέ-
ρασαν συνήθισμα στὸ νὰ ἀπο-
κροῦν κάθε κόπο, καθεπὶ τὸ δυ-
σάρεστο. Κι ὅταν ἀργότερα παρου-
σίασε ἡ ζωὴ προβλήματα γιὰ λύσι,
ἀκολούθησαν ἀπὸ ραστώνη γιὰ ν'
ἀπορῦγουν τοὺς κόπους, λοξοὺς
δρόμους. Ὡς παιδιὰ αὐτοὶ θεμελί-

ωσαν τη ζωή τους στραβά. Κι όταν οι βάσεις ενός οικοδομήματος τεθούν στραβά, όλο το οικοδόμημα ύστερα παίρνει την κλίση των στραβών βάσεων.

Από την άλλη πάλι πλευρά ξέρομε, πώς άρκετοί από τους παραστρατημένους, από τους ναρκομανείς έζησαν από πολύ ένωφίς έντονα δύσκολες και πολύ δυσάρεστες καταστάσεις. Ένα ποσοστό απ' αυτούς υπερνίκησε τους δύσκολους όρους της ζωής, ένα άλλο όμως δέν τους υπερνίκησε και λόξευσε στην πορεία της ζωής, παραστράτησε. Η παρατήρηση μās διδάσκει, πώς από δυό αντίθετες αίτίες από την παραμικρή άπαιτηση και την παρα πολύ μεγάλη έχομε τό ίδιο αποτέλεσμα, δηλαδή τίς ίδιες βαριές διαταραχές. Θά πρέπει κανέναν νά ζητεί νά βρίσκει τό μέτρο. Κι αυτό δέ γίνεται χωρίς κόπο, ύπομονή και προπαντός γνώση και αυτοκριτική.

Πρός τά ναρκωτικά οδηγεί ή μεγάλη έλλειψη άγίας και τρυφερότητας προς τό παιδί. Έπάρχουν γονείς πού έγκαταλείπουν τά παιδιά τους, πού δέν τ' αγαπούν καθόλου και τά κακομεταχειρίζονται. "Όταν οί γονείς δέν αγαπούν τά παιδιά τους τότε ό πυρήνας της συνείδησης του παιδιού μαφίνεται. "Όταν λείπει ή αγάπη τότε όλες οί ψυχικές λειτουργίες του παιδιού πάσχουν. Τότε ό κόσμος του φαίνεται ξένος και έχθρικός, δέν μπορεί νά ριζώσει μέσα σ' αυτόν. Στέκεται σάν ξένο μέσα στον ψυχρό γι' αυτό κόσμο. Έτσι γίνεται έκκεντρικό και δέν αισθάνεται νά έχει καμιά εϋθύνη άπέναντι κανενός. Η παρατήρηση μās διδάσκει, πώς είναι πολύ εύκολο νά παραστρατήσει όποιος δέ ζεστάθηκε από την αγάπη. Ακόμη πιο εύκολα προχωρεί κανέναν προς τά ναρκωτικά, προς τό έν γένει παραστράτημα, όταν ή έλλειψη αγά-

πης και τρυφερότητας παίρνει τη μορφή της τυραννίας και του ξυλοδαρμού του παιδιού, αυτό τότε άπαντά με τό πείσμα, την κλεψιά, τό ψέμα και με άλλες αντικοινωνικές ύφης αντιδράσεις σάν τά ναρκωτικά.

Η χαλάρωση του οικογενειακού θεσμού είπαμε πώς είναι μιá σοβαρή αίτία πού ώθει τους έφήβους και τους νέους προς τά ναρκωτικά και προς κάθε είδος παραστρατήματος. Οικογένειες πού δέν άποτελούν ένα ολοκληρωμένο σύνολο είναι σοβαρές αίτίες στρωφής των παιδιών προς τά ναρκωτικά. Δυστυχώς δέν είναι μεγάλο τό ποσοστό των οικογενειών πού βρίσκεται σέ τέλεια όμαλή κατάσταση· τό μεγαλύτερο μέρος ζει και άναπνέει περισσότερο ή λιγότερο μέσα σέ ταραγμένη οικογενειακή ατμόσφαιρα. Αϋξήθηκε πολύ ό αριθμός των οικογενειών, πού τους λείπει ή άριότητα. Τό πνεύμα της οικογένειας άλλαξε. Έξώγαμα παιδιά, όρφανά από πατέρα ή μάνα, παιδιά από διαζευγμένους γονείς, από οικογένειες έν διαλύσει άποτελούν τό μεγαλύτερο ποσοστό των παραστρατημένων, των ναρκομανών. Καί κοντά σ' αυτή τη μορφή της μ'ή άοσιας οικογένειας προστίθεται κι ένας άλλος μεγάλος αριθμός οικογενειών, πού όσο κι αν μās δίνουν άριστο αριθμό γονιών, μās παρουσιάζουν, δυστυχώς, τό φαινόμενο της ήθικης πτώσης των γάμων, πού νομικά και τυπικά δέν είναι διαλελυμένοι, αλλά ούσιαστικά και ήθικά είναι γάμοι με κατεστραμμένη οικογενειακή ατμόσφαιρα μέσα στην οποία τά παιδιά δέν αισθάνονται τη θέρμη και τη θαλπωρή της ζεστής φρολιάς ούτε τόσο, όσο μερικές φορές νιώθουν τά δοσανά παιδιά. Κατάσταση πού οδηγεί πού τό παραστράτημα κάθε μορφής άπ' και πού τά ναρκωτικά. "Όσοσο ή εϋθύνη για τό παραστράτημα των παιδιών και των έφήβων πέφτει όλόκληρη στους ώ-

μους των ώριμων. Οί αίτίες είναι πολλές και ή εϋθύνη μας μεγάλη για την άδιαφορία πού δείχνομε άπέναντι του προβλήματος της άγωγής και στην πιο στοιχειώδη μορφή της και στην πιο ύποτυπώδη γνώση.

Η πιο πρόσφορος ήλικία για τη στρωφή προς τά ναρκωτικά είναι ή έφηβική ήλικία. Διαδικασίες αυτής της ήλικίας ψυχολογικής ύφης ώθούν πολλές φορές προς τό παραστράτημα, προς τά ναρκωτικά. Είναι τό στάδιο της ήλικίας του ανθρώπου, εκείνο τό όποιο ύφίσταται μιá έσωτερική παρώθηση για άπελευθέρωση από τη γονική προστασία, μιá ώθηση προς τη φυγή. Έναντιούται προς την αϋθεντία των γονιών του και άναζητεί ό έφηβος την έλευθερία του. Κάτω απ' αυτή την έσωτερική πίεση και την άπειρία του καταντά εύκολη λεία της ατμόσφαιρας πού κυριαρχεί στην όμάδα. Μιμείται εύκολα κι ακολουθεί πρότυπα συμπεριφορής της όμάδας. Τόν πρώτο λόγο σέ όλα σ' αυτήν την ήλικία τόν έχει ή όμάδα, ή «παρέα», ή συντροφιά. Έχει μεγάλη σημασία για τόν καλό ή κακό δρόμο πού μπορεί νά πάρει τό παιδί μας τό πνεύμα πού κυριαρχεί στη συντροφιά, στην όμάδα με την όποία συναναστρέφεται. Δυστυχώς ένας έφηβος δέν μπορεί, όσο κι αν τό θέλει ν' αποφύγει την επίδραση της συντροφιάς, των συνομιλίων του. Η συμμετοχή, ή συνεργασία σέ όποιαδήποτε πράξη τίθεται σάν ζήτημα τιμής, για ν' άξιζει κι αυτός στα μάτια των άλλων κάνει ό,τι κάνουν και οί άλλοι κι αν άκόμη έσωτερικά τό απορροεί, δέν απέχει, λαβαίνει μέρος στο πιο άνόητο έγχείρημα. Μερικές φορές πέρα από την πειθώ των φίλων είναι και ή άπειλή πού παρασέρνει πολλούς έφήβους προς τό παραστράτημα, ή άπειλή πού μπορεί νά πάρει διάφο-

ρες μορφές.

Μερικές κοπέλες στρέφονται προς τα ναρκωτικά με αίτιο την χειρωνακτική εργασία. Νομίζουν πως έτσι θεωρούνται εξελιγμένες, χειραφετημένες και προπαντός απελευθερωμένες μη άπεικάζοντας την πορεία τους προς την καταστροφή, προς το λευκό θάνατο. Έχουμε μια τάση να αναμνησκάζουμε κάτι προκατασκευασμένες — φυσικά από άλλους — φράσεις χωρίς νόημα τις οποίες κολλοίμε εδώ κι εκεί «περι ξεπερασμένων» τάχατες «περι προόδου» και «εξέλιξης», «καταστημένων», «πρωτοπορειών», «απελευθερωμένων» κλπ. που σεργιάζονται σε κάθε καλή ή κακή ευκαιρία. Φράσεις οι οποίες άσκουν κατά άκριτο τρόπο μεγάλη επίδραση στη νέα και στο νέο. Αυτή είναι περίπου η περιρρέουσα την κοινωνία μας ατμόσφαιρα, όπου κυριαρχεί το φτηνό και το επιφανειακό, ο πιθηρισμός κάθε άνοησίας που νομίζεται σά σύμβολο προόδου και εξέλιξης, πρωτοπορείας!! και απελευθέρωσης!! Φοβήματα που στρέφουν νέους και νέες προς το παραστράτημα, ως τα ναρκωτικά.

Μιά άλλη αίτια που στρέφει τους νέους προς τα ναρκωτικά είναι η δυσκολία εύρεσης εργασίας, το φάσμα της ανεργίας που στέκει μπρός στο νέο. Ο κορεσμός πολλών επαγγελματιών, η στενότητα των εργασιών, οι δυσκολίες αυτές δημιουργούν στους νέους μια εξαιρετικά επικίνδυνη κατάσταση για παραστράτημα. Νέος χωρίς εργασία δεν μπορεί, παρά άργα ή γρήγορα να παραστράτησει. Η άργαία άσκει τρομακτική επίδραση στην ψυχή του νέου· αυτή οδηγεί στην αντικοινωνικότητα, στο μίσος και στο φανατισμό, του γεμίζει του άνεργου νέου την ψυχή με τα πιο ταπεινά αισθήματα, του αναπτύσσει τα πάθη.

Ο άνεργος συλλογίζεται πολλές φορές πως να σκοτώσει την ώρα

του. Η ζωή χωρίς άπασχόληση, χωρίς εργασία λιμνάζει, σταματά. Ο άνεργος άνθρωπος άργοπεθαίνει. Ο Σουπενχάουερ χαρακτήρησε την άνια από έλλειψη ή άποχή από την εργασία σαν τον πιο επικίνδυνο έχθρο της κοινωνίας. Είναι σωστό πως μεταξύ άνιάς και έγγληματικότητας, μεταξύ άνιάς, ανεργίας, μωρίας και πλήξης υπάρχει μια στενή συγγένεια. Η ανεργία που συντροφεύεται από την άνια και την πλήξη στρέφει τους νέους προς πολλές αντικοινωνικές ενέργειες και πράξεις, ανάμεσα σ' αυτές και προς τα ναρκωτικά, ή χρήση των οποίων οδηγεί προς την ήθικη πόρωση και παραλύει την ήθικη συνείδηση κι απ' εκεί πορεύεται ο ναρκομανής άρκετά σύντομα στο να γίνει ράκος και να υποκύψει στο θάνατο.

Πάντως είναι εκπληκτικό εκείνο, που παρατηρεί κανένας στον τόπο μας σε ό,τι άφορά στη διάθεσή μας γενικά προς την εργασία και πρώτα στον έλευθερο χρόνο που έχουν σήμερα οι νέοι μας μαθητές, σπουδαστές, φοιτητές, αυτοί που έχουν το καθήκον και την υποχρέωση να εκπληρούν τις υποχρεώσεις τους, να άποκτούν σπουδάζοντας τις γνώσεις κλπ. που θα τις χρησιμοποιήσουν στην επαγγελματική ζωή τους, στην κάλυψη μιας σπουδαίας κοινωνικής άνάγκης και βιοπορισμού τους. Σε ώρες που λειτουργούν σχολεία, πανεπιστήμια κλπ. ιδρύματα εκπαίδευσης βλέπετε σωρεία νέων να κάθονται σε «καφέ-ζαχαροπλαστεία» και να τευτελιάζουν. Ένα φαινόμενο θλιβερό του τόπου μας. Σε καμιά γύρα της Ευρώπης δεν θα συναντήσετε αυτό το φαινόμενο. Αυέσως μόλις πατήσετε το πόδι σου σε μια από τις Άνατολικές ή τις Άντικές γώρες κατά άσύνειδο τρόπο σου έρχεται στο νοῦ ή σύγκοιση και διερωτάται κανείς: γιατί να συνιβαίνει αυτό το άπειρο στον τόπο μας... Άυστηγώς τα τε-

λευταία χρόνια έχει άπλωθει κατά πυκνό τρόπο μέσα στους χώρους της εκπαίδευσής μας ή όκνηρία και ή έντονα αισθητή άπουσία πόθου για μάθηση. Κυριαρχεί και περιορίζει την κοινωνία μας ή τάση προς τον «ελλάσσονα κόπο». Ίδανικό μας το να μη κάνει κανένας τίποτε. Και γι' αυτή την κατάσταση των νέων μας έναντι της εργασίας είμαστε εμείς οι ώριμοι υπεύθυνοι. Οι γονείς πιέζουν τις κυβερνήσεις μας να απαλλάσσουν τους νέους, τα παιδιά τους από κάθε κόπο μάθησης. Οι κυβερνήσεις του τόπου μας υποχωρούν κάτω από την πίεση των γονιών και οι άλλοι πολίτες άδιαφορούν. Δεν μπορούν από άβελτηρία να συλλάβουν το κακό, όπως και τα κόμματα και οι κυβερνήσεις. Άυστηγώς τα πολιτικά κόμματα πλειοδοτούν σε δημαγωγικές υποσχέσεις ως την τέλεια κατάργηση π.χ. των εξετάσεων γραπτών και προφορικών, όπως και των άσκήσεων. Στις τελευταίες βουλευτικές εκλογές (18. 10.81) το ένα από τα δύο μεγάλα πολιτικά κόμματα της χώρας υποσχέθηκε κραυγαλέα πως, όταν πάρει στα χέρια του την εξουσία ως κυβέρνηση θα καταργήσει τις εξετάσεις και ότι έτσι θα μπαίνουν όλοι μέσα στα πανεπιστήμια άρκεϊ να το επιθυμούν. Υπολογίζεται πως πολλές χιλιάδες από τους ψηφοφόρους γονείς του άλλου κόμματος μετέστησαν και ψήφισαν το κόμμα που υποσχέτο άπλως και μόνο την κατάργηση των εξετάσεων. Νομίζω πως περιττεύουν τα σχόλια. Αυτοί είμαστε. Ένα φαινόμενο που δεν το συναντάς πουθενά στον κόσμο· πουθενά δεν σκέφθηκαν να καταργήσουν τις εξετάσεις, αλλά και πουθενά δεν θα συναντήσεις γονείς με το νόημα και τη σκέψη για τη μόρφωση των παιδιών, σαν τους δικούς μας. Κάτω απ' αυτή την περιουσιόφονα την κοινωνία μας άτιόσπαιρα δεν είναι παράξενο, πως αυξάνει ο αριθμός των ναρκομανών στον τόπο μας.

συνέχεια στο επόμενο τεῦχος

Ψαράδοι

Τὰ χρόνια εἰκεῖνα τὰ πλεόνηρα τὰ ψάργια ἔρχονταν στὴ Νιάου-στα ἀπ' τὴ λίμνη Γιαννιτσῶν. Οἱ ψαράδεις μας εἶχαν μόνιμες καλύψεις κι νταλιάνια σημά στὴ λίμνη, ὅξου μισὰ στοῦ Γκόλου - Σέλου (Ἀκρολίμνη), τὴν Πλαίσια (Κρόα Βρόστη) κι τοῦ κάτω τοῦ Ζερδουχῶρι. Καμινιάφρας ψάριθιν κι τοῦ φουντούκι, τοῦ πουτάκι, ποὺ μάζουνε τὰ νῆρα ἀπ' τοῦ Σούριπουτσάκου, τὰ Βουδινὰ κι τὴ Νιάουστα κι τᾶρι-χνεῖν στὴ λίμνη. Ψάριθιν μὲ δίχτυα μικρὰ πανουθιὰ στὶς πλάσεις ἢ κι μέσα στοῦ νιρὸ μὲ τὰ θρακὰ γιὰ νὰ μὴν τοὺς ἀκουλνοῦν οἱ ἀδελεῖς ποὺ εἶχαν τὰ νιρὰ. Τὶς ἀδελεῖς πάλι: τὶς μάζουναν κι τὶς πουλοῦσαν οἱ ἀδελῶδοι στοὺς μαχαλάδεις σὰ γιὰ τρικὸ. Τὶς ἔδαναν ζουριανῆς στοῦ μέρους ποὺ εἶχαν πουνίντγια γιὰ νὰ ρουφοῦν ἀξία νὰ ξιγαλφρῶναι τὸ πόνους.

Τώρα πάει κι ἡ λίμνη μούγκι: μικρὰ κανάλια κι οὐ Λουδίας ἀπόμειναν κι τὰ μπιρικέτια ἀπ' τὰ ψάργια πᾶν.

Τότε ἡ λίμνη εἶχε λουγιόν - νι: λουγιόν ψάργια, γκλιανούς μέχρι 150 οὐκάδεις γκριθάντγια μέχρι πι νήντα οὐκάδεις, τούρνεις, μπιριάνεις χέλια, καραθίντγια μαῦρα τρανά, τσιρώνια κι τί δὲν.

Τὰ ψάργια τᾶφηναν στὴ Νιάουστα μὲ τᾶλουγα στὰ κουφίνια ποῦταν πλιγμένα μὲ δίτσες ἀπὸ ἱτιές. Φουρτώνουνταν στ' ἄλουγου ἓνα στὴ μινὰ κι ἓνα στὴν ἄλλη τὴ μισὰ σκιπασμένα μὲ θρυμένεις λινάτσες γιὰ τὶς μύγες. Γιὰ ὦρα ἀνάγκης ἔπιρναν ψάργια ἀπ' τὰ νταλιάνια ποὺ τὰ τσάκουναν μὲ τὴν ἀπόχη ἢ μὲ ἓνα μικρὸ δίχτυ στρόγγυλου μὲ θαρίντγια τοῦ πιζόδουλου. Μὲ τ' αὐτὸ ψαρέδουν τὴ ριχὰ νιρὰ. Τοῦ νταλιὰ

Τοτὶ υἱ τῶρα ΤΑ ΙΣΝΑΦΚΙΑ

νι ἦταν ἓνα κουμάτι λίμνης μισὸ Ἰσιανι: ἓνα στρέμμα κι πάρα πάνου φραγμένου καλὰ μὲ δίχτυ ποὺ στέκουνταν μὲ παλούκια καρφουμένα στοὺν πάτου ἀπ' τοῦ νιρὸ γιὰ νὰ μὴ φεύγουν τὰ ψάργια.

Εἰκεῖ σημάζονταν κυνηγόντας πολλὰ ψάργια κι τᾶκλιναν μέσα. Πήγγηναν ντάηια ἀπ' ὅξου μισὰ

Του Νίκου Σπάρτσον

τρουγιούρου - γιούρου κι ξιψάριζαν ὅσα ψάργια ἦταν σκαλουμένα στοῦ δίχτυ.

Κι τώρα στὶς θάλασσες κι σ' ἄλλαις λίμναις ἔχουν νταλιάνια. Τότε δὲν ὑπῆρχειν πάγους κι ψυγεῖα κι τὰ ψάργια ἔπιρπειν νὰ πουληθοῦν γιὰ νὰ μὴ θρυμίσουν. Κι ἱγλιπεις κατὰ τοῦ δράδι: δράδι τοῦ Σαδδάτου τὰ ψάργια ποὺ ἀπόμειναν νὰ πουλιῶντι: μπαντιγιάδ. Πλάκουναν οἱ Ἀγιουργίτοι: κι τᾶφκιασαν σφούγγουν. Ἐτσι: δγῆκειν κι ἡ παρομῖα δρώμνια ψάργια καλὰ παζάργια.

Μὲ πιζόδουλου ψάριθιν μικρὰ φάρκια κι στοῦ λάκου τῆς Κουτίχας. Στὴ Γκουλέμα Ρέκκα (Μέγα Ρεῦμα) ψαρέδουν ἀκόμα καραθίδεις μὲ πουρτσιάπι: ἓνα κουμάτι δρώμνια κοιλιά διμένου στὴν ἄκρα μιὰς δέρας μακριᾶς.

Παληοὶ ψαράδεις ἦταν οὐ Καρυδάς, οὐ Ψαράς, οὐ Ζάχους τὰ πιντγιά τους κι ἄλλοινοι ποὺ πῆραν κι χουράφκια στὴ Λίμνη γὰρ τοὺς ἄφηναν χουρὶς δουλεῖα: ὅταν στέ-

γινουσιν ἡ Λίμνη τοῦ 1938.

Τότε μισκοὶ ψάριθιν μὲ δυναμίτην στοῦ φουντούκι στὴν Ἀράπιτσα κι σ' ἄλλα πουτάμνια ὅπου κι μὲ λίπινουν στουμπισμένουν πῶριχναν στοῦ νιρὸ γιὰ νὰ σκάσουν τὰ ψάργια κι νὰ φανοῦν ψόφια πανουθιὰ στοῦ νιρὸ.

Τώρα ψαρέδουν ἀκόμα μὲ γκακα δάλεια ἓνα τσιράγκουνο δίχτυ: ντιγὸ μέτρα ποὺ δένιται: σὶ ντιγὸ στακουρτές δέργεις κι κρέμιτες: στὴ μέση ἀπ' ὅνα μακρὶ ξύλου. Τοῦ δάνουν στοῦ νιρὸ κι ὅταν πιράσουν ψάργια τοῦ σηκώνουν κι τὰ τσάκουναν. Ψαρεύουν κι μὲ δίχτυ φαρδὸ ἱνάμιση μέτρου κι μακρὸ ντιγὸ - τρία μέτρα ποὺ τοῦ σκαρνοῦν μὲ ντιγὸ δέργεις στὶς ἄκρες ντιγὸ νομᾶτι: μέσα στοῦ νιρὸ. Ἄλλοι νομᾶτι: τσαλαπατώντας στὰ νιρὰ κι χτυπώντας μὲ ξύλα ντιγόνουν τὰ ψάργια κατὰ τοῦ δίχτυ γιὰ νὰ τσάκουθοῦν. Ἐτσι: λέν ὅποιος δὲν δρέξει: τοῦν κόλου του δὲν τσάκωνει ψάργια.

Πουλοὶ ψαρέδουν μὲ ἀγκίστρι: μὲ σκολίκι: τὶς πέστραβεις στὴν ἀράπιτσα κι ἄλλοινοι: μὲ λούξ κι μὲ καμάκι: τὴ νύχτα ποὺ δὲν ἱπιτρέπηται.

Γιὰ τοὺς ψαράδεις οἱ παληοὶ Νιαουστιανοὶ τραγουδοῦσαν:

Ἰγὼ εἶμι: ἓνας - Ἰγὼ εἶμι: ἓνας μικρὸς ψαράς

ἄντι: κι πάνου νὰ ψαρέψω
Μαῦρα μάτγια νὰ ντιγαλέξω

Λέγε μου ἰδὼ λέγε μου εἰκεῖ ἄχ ἄ-γάπη μου χρυσή.

Ρίχνου τὴν πρῶ - ρίχνου τὴν πρῶτη πιτουινὰ

δίνε: κι πιάνου ένα ψαράκι:
πού τὸ λένε μπαριμπουνάκι.

Πρώτα φιλῶ - πρώτα φιλῶ τὴς λευ-
τιρεῖς

δίνε: κι υσταρνας τὴς παντρεμέναις
ποῦναι: καλουμαθημέναις.

Ξανὰ φιλῶ - ξανὰ φιλῶ τὴς θιουρ-
φεις

κι' υσταρνας τὴς μαῦραις χεῖραις
ποῦναι: σὰν τὴς κακουμίραις.

Λέγε μου ἰδῶ λέγε μου εἰκεῖ...

Οἱ παλῆοι κανταδόροι: σὰν τὴ Σι-
δερὰ παρέα τραγουδοῦσαν:

Ψαροπούλα καθισμένη στὴν ἄκρο-
γιαλιά

Τὰ πανάκια τῆς λευκαίνει: στὰ γα-
λανὰ νερά...

Κι τοῦ τραγοῦδ:

Στὸ περιγιάλι: ἕνας ψαράς πεζοθα-
λάει: καὶ λέει...

Κι οἱ μάγκιδοι: τραγουδοῦσαν

"Ἐχτε: φαράδεις ψάργια ἀστεικούς
κι καλαμάργια

"Ἐχουμι: ψιλὴ σαρδέλλα σὰν τὴν θι-
μουρφη κουπέλα...

Κι τὰ δίστοιχα: στίς παρέες κι τὰ
ξιφαντώματα.

"Ἀστα ψάργια στοῦ τηγάνι: κι ἔλα
ἔξου στοῦ συγγάνι:

"Ἀστα ψάργια: νὰ κακοῦνι: κι ἔλα
ἔξου: νὰ τὰ ποῦμι.

"Ἀπὸ τὴν πόρτα σου: πιρῶ σὴ θρί-
σκου ἀλιθρομένη

κι' ἀπὸ καὶ κατάλαδα: πὺ τηγανί-
ζεις ψάργια.

Στὴ Νιάουστα: τὰ παλῆα: τὰ χρό-
νια: ὅταν δὲν ὑπῆρχαν αὐτοκίνητα
κι τραίνα: κι τὰ εἶδη μπακαλικῆς: ἔρ-
χονταν: μὲ τὰ ζῶα, δὲν ἄμπεροῦ-
σαν τοῦ καλουκαίρι: νὰ φέρουν θα-
λάσσια: γιατί: χαλνοῦσαν τόσες μέ-
ραις: στοῦ δρόμου. "Ἰφιναν: μούγκι:
ἀρμιυρά: ὅπου: οἱ λιπαρίδες, ρέγκαις:
ἀρμιυρὲς: σαρδέλλαις, χταπόνη:

στιγνὰ, μπακαλιάρουν: κι τέτχια.

Κι ὅντας: δρόσιζεν: αὐ: κερὲς: τότε: ἴφιρ-
ναν: τίπουτα: κιφαλισκάργια, σουπιές:
σαρδέλλαις: κι ἄλλα: ψάργια: θαλάσ-
σια: ἢ λιμνίσια: ἀπὸ: ἄλλαις: λίμναις,
ὅπου: πικριά, πλατίτσαις, τσαρνού-
χαις, κρινάργια: κι τέτχια.

Τώρα: τὰ ψάργια: ἔρχουν: τὴν
ἴντρια: μέρα: ἀπ' τὴ θάλασσα. Τότε:
μικροὶ: ξένοι: φαράδοι: πουλοῦσαν:
ψάργια: σὲ: στρόγγυλουν: ξυλάνουν:
νταβλάν: πὺ: τοῦν: κουδοῦσαν:
στοῦ: κιφάλι: τοῦς: μὲ: μινὰ: λινάτσα:
σὰν: κασκέτου: κι: συγγανοῦσαν: στοῦς:
μαχαλάδεις: φουνάζοντας: «ψάργια:
φρέσκα: ψάργια». Τὰ: ζυγιάζαν: μὲ:
τοῦ: κανταράκι: ποῦχεν: ἕναν: λαγα-
ρινένιον: δίσκουν.

Κι: γιὰ: τοῦν: ψαρά: λέν: Τοῦ: κυνη-
γοῦ: κι: τοῦ: ψαρά: τοῦ: πιάτου: ἱρτά:
δουλὲς: εἶν: ἀντγ.ανὸ: κι: μινὰ: δου-
λὰ: γιουμάτου.

Κι: τ' αὐτόνων: πὺ: δὲν: ἔχει: αὐτὸ:
πὺ: θέλει:

Φάτ:ι: μάτχια: ψάργια: κι: κοιλιά: πι-
λίδρουμου.

Κι: ὅταν: σκιδιάζουν: καμινὰ: ὑπό-
θηση: λέν:

Γιὰ: νὰ: δοῦμι: τί: ψάργια: δὲ: τσακώ-
σουμι.

Τότε: κι: ἕνας: μπάρμπας: μὴ: ματου-
γιάλια: ὅπου: ἔσκυψεν: σ' ἕνα: γιου-
φίρι: στοῦ: φουντούκι: νὰ: ἴδῃ: τοῦ: νι-
ρό, τοῦν: ἔπισαν: μέσα: τὰ: ματουγιά-
λια: κι: ὅπου: πιρνοῦσαν: ἕνα: τρανὸ:
γκριδάδο: εἰκείν' τὴν: ὥρα: μέσ' τοῦ:
νιρό, σκαλώθηκαν: τὰ: γιαιλιά: στοῦ:
κιφάλι: του. Πάρακάτου: ἔκει: πὺ: ψά-
ριδεν: μὲ: δίχτυ: ἕνας: ψαράς: τοῦ: τσά-
κουσεν: τοῦ: γκριδάδο: κι: ἀπόρησεν!

Πρώτη: δουλὰ: ἴδεν: ψάρι: μὲ: ματου-
γιάλια!

Τώρα: στὴ: Νιάουστα: ἔρχουν:τε:
λουγίστρια: ψάργια: ἀπὸ: αὐτοῖνο: πὺ:
τὰ: πουλοῦν: δὲν: τὰ: φαρέδουν: ὅπου:
τότε.

Τότε: οἱ: παλῆοι: Νιαουστινοὶ: ἔδα-
ναν: δούρσαις: (δρόχια): στὴν: ἄκρη:
τὴν: Ἀράπιτσα: γιὰ: νὰ: τσακώσουν: κα-
μινὰ: πέστραδα: κι: νταούλια: γιὰ: νὰ:
σέδουν: μέσα: τὰ: ψάργια: κι: νὰ: μὴν:
ἄμπεροῦν: νὰ: δοῦν: ὅπου: κι: τώρα.

Μικροὶ: πάλι: πάνουν: στοῦ: νιρό:
κι: καρτιροῦν: νὰ: ἔρθῃ: καμινὰ: πέ-
στραδα: κι: τὴ: χαϊδεύουν: γιατί: ἡ: πέ-
στραδα: χαϊδεύηται: κι: χράπ: τὴν: τσα-
κώνουν: ἀπ' τὰ: σπάραχνα: υσταρνας.

Τὴς: δούρσαις: τὴς: ἔρκιαναν: σὲ: μινὰ:
ἄκρη: πὺ: πιρνοῦσαν: οὐλίγου: νιρό:
πὺ: τοῦ: μάζουναν: μὲ: πέτραις: σ' ἕνα:
στάμια: κι: καὶ: ἀπὸ: κάτω: μικρὰ: ἔδα-
ναν: χλουρὲς: δέρχαις: λιανὲς: πυκνο-
πλεγμέναις: ἢ: κανὰ: δίχτυ: γιὰ: νὰ: τσα-
κώνηται: ἢ: πέστραδα. Πήγγηναν: τὴν:
ἄλλη: τὴν: ἡμέρα: κι: τὴν: τσάκουναν.

"Ὅταν: εἶχεν: πολλὰς: δρουχὰς: ἢ:
ἀράπιτσα: κατέδαζεν: πολλὸ: νιρό:
πὺ: ἔδινεν: κι: ἀπὸ: τρύπαις: πανου:
θ.δ: ἀπ' τὴς: πηγῆς: κι: ὅταν: σταματοῦ-
σαν: τὰ: πουλὰ: νιρὰ: οἱ: κόριοι: πήγγη-
ναν: κι: ἔδρισκαν: πέστραδεις: στίς: ζι-
γραις: σκαλουμέναις: ἢ: σὲ: καμινὰ: μι-
κρὴ: μπάρα: μὲ: νιρό. Οἱ: πέστραδεις:
αὐτὲς: ἦταν: ἄχρουμεῖς: κι: ὅχι: πουλὸ:
παρδαλιὲς: γιατί: ἔδηναν: ἀπὸ: λαγ-
κούμνια: σκουτιδισμένα.

Τώρα: λιγόστιφταν: οἱ: πέστραδεις:
στὴν: ἀράπιτσα: γιατί: πλήθυναν: κι:
οἱ: φαράδεις: μὲ: τὰ: καλάμνια.

Νεῖτι: γιὰ: τοῦν: τρανὸ: τοῦ: ψαρά:
οὐμλάει: κι: τοῦ: ἰθαγγέλιου: πὺ: ἀ-
νάδεξιεν: πάνσουφους: τοῦς: φαράδεις:
στέλνουντας: σ' αὐτονοῦς: τοῦ: ἁγίου:
πνεῦμα, γιὰ: νὰ: σαγγνήψουν: υσταρ-
νας: ὅλην: τὴν: οἰκουμένην.

Παιγνίδια με πέτρες

Ένα πολύ πρόσφορο και πρόχειρο υλικό για τα παιγνίδια των παιδιών ήταν οι πέτρες. Έπάρχουν πολλά παιγνίδια με πέτρες με χίλιες - δυο παραλλαγές και από αυτά θα καταχωρίσουμε λίγα που παίζονται παραπολύ από αγόρια και κορίτσια.

Οι ομάδες: Ήταν μικρές πλάκες στο μέγεθος μιᾶς παλάμης από σχιστόλιθο, μάρμαρο, κεραμίδι κλπ. Μ' αυτές τις μικρές πλάκες παιζόταν το παιγνίδι πιθαμή και βάρεμα που για την πρωτοπραξία έφριχναν «ήλιο και βροχή» δηλαδή πετούσαν ψηλά ένα πετραδάκι στοῦ οποίου την μιὰ πλευρά έφτυναν (= βροχή) και την ἄλλη την άφηναν στεγνή (= ήλιος). Όποιος πετύχαινε στην πρόβλεψή του «έβγαινε» πρώτος κι ακολουθοῦσε ὁ ἄλλος ἢ οἱ περισσότεροι συμπαίχτες. Τὸ κέρδος ήταν γὰρ τὸν νικητὴ σὲ κάθε ἐπιτυχία του ἕνας ἀριθμὸς ἀπὸ κουκούτσια βερύκοκκων ἀνάλογα μὲ τὴ συμφωνία. Μὲ τὰ κουκούτσια αὐτὰ πάλι παίζονταν ἄλλα παιγνίδια ὅπως μονά - ζυγά, κορώνα - γραμμὰ κλπ. Πολλὲς φορές τὸ ἑπαθλο τοῦ παιγνιδιοῦ ήταν δεκάρες καὶ πενήντάλεφτα καὶ τότε τὸ παιγνίδι ἀποχτοῦσε μεγαλύτερο ἐνδιαφέρον.

Τὸ κουτσό: Παιζόταν συνήθως ἀπὸ τὰ κορίτσια μὲ μεγάλη δεξιότητα. Χαραζόταν στὴ γῆ ἕνα παραλληλόγραφο μὲ συμμετρικά χωρίσματα - κουτάκια. Ὁ παίχτης ἢ ἡ παίχτρια τοποθετοῦσε τὴν ομάδα στὸ πρῶτο κουτί καὶ ἔπρεπε νὰ τὴν μεταφέρει μὲ τὸ ἕνα πόδι σ' ὅλα τὰ κουτιά καὶ ἐπιστροφή προσέχοντας νὰ μὴν πατήσει ἀπὸ κάτω δηλαδή νὰ μὴν ἀκουμπήσει μήτε ἡ ομάδα μήτε τὸ πόδι του πάνω σὲ μιὰ διαχωριστικὴ γραμμὴ. Στὴ συνέχεια ἡ ἐναρξὴ τοῦ παιγνιδιοῦ γι-

Τά παλιὰ παιγνίδια

νόταν ἀπὸ τὸ δεύτερο, τρίτο, τέταρτο κλπ. κουτάκι ὅσπου νὰ ἐξαντληθοῦν ὅλα τὰ χωρίσματα. Μετὰ ἀπ' αὐτὸ ἔπρεπε ὁ παίχτης νὰ περάσει ὅλον τὸ διάδρομο (κουτσό) μπρὸς - πίσω μὲ κλειστὰ μάτια φωνάζοντας «πατὼ δὲν πατὼ» χωρὶς νὰ πατήσει ἀπὸ κάτω. Ἐτσι τελείωνε ὁ πρῶτος κύκλος τοῦ παιγνιδιοῦ κι ὁ νικητὴς κέρδιζε μιὰ ποῦλια δηλαδή ἕνα διαγραμμισμένο μὲ χι κουτάκι ποῦ ὁ ἀντίπαλός ἔπρεπε νὰ τὸ περά-

Στέλιου Σβαρνόπουλου

σει περνώντας το. Ἐτσι συνεχίζονταν γὰρ ὥρες τὸ παιγνίδι μὲ γέλια καὶ χαρὲς καὶ μὲ τὰ ἀπαραίτητα μουζούκια (= ζαβολιές) ποῦ ἐπιβεβαίωναν οἱ παρατηρητές, οἱ φίλοι θὰ λέγαμε σήμερα. Τὸ κουτσό εἶχε διάφορες παραλλαγές καὶ σχήματα, σταυροειδῆ, ρομβοειδῆ, τριγωνικὰ κλπ. καὶ παιζόταν μὲ ομάδα ἢ χωρὶς ομάδα. Γενικὰ ήταν ἕνα θεαματικὸ, τεχνικὸ καὶ ἀθλητικὸ παιγνίδι.

Τὰ τσιόκανα: Ήταν ἕνα πολὺ διασκεδαστικὸ παιγνίδι ποῦ παιζόταν μὲ δεξιότητα ἀπὸ μικρὰ καὶ μεγάλὰ κορίτσια. Γι' αὐτὸ χρησιμοποιοῦσαν πέντε πετραδάκια (= τσιόκανα) καὶ κάθονταν γύρω - γύρω καταγῆς. Ὁ κανονισμὸς τοῦ παιγνιδιοῦ ήταν ὁ ἑξῆς: Στὴν ἀρχὴ τὰ πέντε τσιόκανα ὁ παίχτης ἢ ἡ παίχτρια τὰ κρατοῦσε στὴ μιὰ χούφτα του. Ἀπ' αὐτὰ ἔπαιρνε ἕνα καὶ τὸ πετοῦσε στὸν οὐρανὸ ἐνῶ τὰ ἄλλα τέσσερα τ' ἄφηνε καταγῆς. Ἐπρεπε τώρα μὲ τὸ ἕνα χεῖρ νὰ πιάσει αὐτὸ τὸ πετραδάκι ποῦ θὰ ἔπερτε ἀπ' τὸν οὐρανὸ καὶ ἕνα ἀπὸ κάτω. Στὴ συνέχεια ἔπρεπε νὰ

πάρει ἀπὸ κάτω δύο, τρία καὶ τέσσερα. Πράγμα ὃχι καὶ τόσο εὐκόλο ἀλλὰ τὰ ἐπιδέξια κοριτσίστικα χέρια τὸ κατάφεραν.

Τρεῖς πούες καὶ λάκκο ὀύς: Ήταν παιγνίδι γι' αγόρια καὶ παιζόταν μὲ χοντὰ λιθάρια καὶ ραβδιά. Ἀπὸ μιὰ ὀρισιμένη θέσση τὰ λιθάρια τῶν ἀντιπάλων ἔπρεπε μὲ χτυπήματα νὰ μετακινηθοῦν σ' ἕνα κύκλο κοντὰ. Ὅταν ἕνας ἀπ' τὴν ομάδα μετακινοῦσε χτυπώντας μὲ τὸ λιθάρι του τὰ λιθάρια τῶν ἀντιπάλων οἱ ἄλλοι συμπαίχτες μὲ τὰ ραβδιά τους ἔσκαβαν λάκκο μέσα στὸν κύκλο. Αὐτοὶ ποῦ ἔχαναν δηλαδή αὐτῶν ποῦ τὰ λιθάρια μετακινοῦνταν νοώτερα κοντὰ στὸν κύκλο σὲ ἀπόσταση τριῶν ποδιῶν θάβονταν ἐνδεικτικὰ ὀρθιοὶ στὸ λάκκο ποῦ ἀνοίγόταν. Πολλὲς φορές τὸ θάψιμο ἔφτανε μέχρι τὰ γόνατα. Ἀπὸ δῶ κατάγεται καὶ ἡ φράση «γιὰ ποῖον ἀνοίγει ὁ λάκκος».

Πέταγμα λίθου: Ήταν κυριολεκτικὰ ἀθλητικὰ παιγνίδια καὶ σ' αὐτὰ συναγωνίζονταν τ' αγόρια μὲ δύναμη καὶ τέχνη ποῖος νὰ ξεπεράσει τὸν ἄλλο ρίχνοντας σὲ ἀπόσταση τὴν μικρὴ πέτρα ἢ τὸ χοντὸ λιθάρι.

Ὁ πετροπόλεμος: Τὸ κορυφαῖο ἀλλὰ καὶ βάρβαρο παιγνίδι μὲ πέτρες ήταν ὁ πετροπόλεμος. Ήταν καθαρὰ μαχητικὸ, πολεμικὸ παιγνίδι μὲ ἀντίπαλους δυὸ μαχαλάδες. Ἀπὸ μιὰ ἀσήμαντη ἀφορμὴ ὅπως εἶναι τὸ πιάσιμο ἑνὸς περιστρεφοῦ, τὸ κατέβασμα ἑνὸς χωρταετοῦ, ὁ ξιλοδαρμὸς ἑνὸς μαχαλιώτη κλπ. κηρύσσονταν οἱ διάφοροι πετροπόλεμοι καὶ ἡ λύση δινόταν στὸ πεδίο τῆς μάχης. Ὅταν ὕστερα ἀπὸ πολλὴ ὥρα καὶ πολλὲς φορές ὕστε-

ρα από ολοήμερη αναμέτρηση κό-
παιζε ή μάχη νικητές και νικημένοι
είχαν πολλούς τραυματίες και ξια-
ραχωμένους (= τραυματίες στο
κεφάλι).

Πολλές φορές κάτω από τις φαι-
νομενικά παιδικές κι' άθώες άπορ-
μές ενός πετροπόλεμου κρύβονταν
βαθύτερα αίτια οικονομικά, φυλετι-
κά, έθνικά (πόλεμος με Τουρκά-
κια).

Ο πόλεμος άρχιζε με προκλητι-
κές φράσεις και θροισίες από τα άν-
τίπαλα μέρη κι' άρχιζε ή μάχη με
βροχή από πέτρες που έσπαζαν πό-
τε τα κεφάλια των μικρών πολεμι-
στών και πιο συχνά τα τζάκια των
μαχαλάδων δηλαδή του άμαχου πλη-
θυσμού.

Παιγνίδια της αὐλῆς καὶ τῆς ἀλάνας.

Τὰ παιγνίδια τῆς αὐλῆς ἢ τῆς ἀ-
λάνας ἦταν ἐποχιακά ἀμυγῆ ἢ μι-
κτά. Ἀνάλογα μὲ τὶς φυσικὲς συν-
θῆκες ἦταν καὶ τὰ παιγνίδια. Ὡς
καταχωρίζουμε λίγα ἀπ' αὐτὰ ποὺ
πολλὰ καὶ σήμερα ἐξακολουθοῦν νὰ
παίζονται στὴν αὐλή, στὸ σχολεῖο,
στὸ στρατόνα.

Τὰ σκαμνάκια ἢ σκλα-
βάκια ἢ ἀφτιρμαῖς:

Ἦταν ἀθλητικὸ παιγνίδι ποὺ ζέ-
σταινε τὰ παιδιά στὴν παγωνιά καὶ
στὸ ξεροβόρι. Σὲ μιὰν ἀτελείωτη
σειρὰ ὁ ἕνας παίχτης περνοῦσε πά-
νω ἀπὸ τὴν πλάτη τῶν σκυρτῶν συ-
μπαιχτῶν του ὥσπου νὰ ρθεῖ κι' αὐ-
τοῦ ἢ σειρὰ νὰ γίνῃ σκλαβάκι. Ἦ-
ταν ἕνας δρόμος μὲ ἐμπόδια κι' ὁ
κανονισμὸς ἔλεγε πὼς τὸ παιγνίδι
τελειώνει ὅταν οἱ παίχτες κουρα-
στούν.

Τὸ τζιζ ἢ μπίζ: Τὰ πα-
γωμένα προῖνά ἕνας ἔκρυβε μὲ τὴν
παλάμη του στραωμένη πρὸς τὴν
πλάτη τὰ μάτια καὶ πίσω ἀπ' αὐ-
τὸν οἱ συμπαίχτες χτυποῦσαν μὲ τὸ
χέρι τους τὴν παλάμη αὐτοῦ ποὺ «έ-
κρυβε». Ἐπρεπε νὰ μαντέψῃ ποῖος
τὸν χτύπησε γιὰ ν' ἀλλάξῃ τὴ θέ-

ση του μ' αὐτὸν ποὺ ἔχασε. Πολ-
λὲς φορές τὸ παιγνίδι ἐκτραχύνον-
ταν καὶ τὸ χτύπημα γινόταν μὲ παν-
τόφλα ἢ μὲ τὸν πάτο τοῦ παπουτσι-
οῦ. Ὡστόσο καὶ ἡ ὥρα περνοῦσε
καὶ τὰ κορμιά ξεσταίνονταν ἀπὸ τὴν
ἰδιόζοτη κίνηση.

Ἡ μακριὰ γαϊδοῦρα:

Ἡ μιὰ ομάδα ἔσκυβε κάνοντας
ἕνα σύμπλεγμα ἀπὸ κορμιά ποὺ ἔ-
πρεπε νὰ ὑποδεχοῦν τοὺς παίχτες
τῆς ἀντίπαλης ομάδας ποὺ ἕνας - ἕ-
νας περνοῦσαν καὶ κάθονταν καθά-
λα στοὺς σκυρμένους. Ἀποῦ γινό-
ταν ἡ ἀναρρίχηση ὅλων ἀκολουθοῦ-
σε μέτρηση μέχρι τὸ δέκα ἢ τὸ εἴ-
κοσι καὶ μετὰ γινόταν ἡ ἀλλαγὴ.
Τὴ θέση τῆς μακριᾶς γαϊδοῦρας ἔ-
παιρναν οἱ μέχρι τώρα καθαλλάρη-
δες.

Ἡ γκαμηλίτσα:

Ἡ μιὰ ομάδα ἔκανε κύκλο καὶ οἱ
παίχτες ἦταν πιασμένοι ἀπ' τοὺς ἀγ-
κῶνες κι' ἔσκυβαν τὰ κεφάλια τους
καὶ τὰ κορμιά ἐλαφριά γιὰ νὰ δε-
χτοῦν καθάλλα στὴν πλάτη τους
τοὺς ἄλλους. Ἐνας ἀπ' αὐτοὺς μὲ
τὴν μιὰ παλάμη του ἔκλεινε τὰ μά-
τια τοῦ σκυρτοῦ ἀντιπάλου του ἐνῶ
μὲ τὸ ἄλλο χέρι ἵφρωνε πρὸς τὸν οὐ-
ρανὸ ἕνα ἢ περισσότερα δάχτυλα
καὶ προκαλοῦσε τὸν ἀντίπαλό του
νὰ μαντέψῃ τὸν ἀριθμὸ λέγοντας:
«τσιανταλίνα, μανταλίνα... πόσα εἴ-
ναι τοῦτα;» Ἡ πρόβλεψη γιὰ τὸ
μάντεμα ἦταν ἕνα μὲ πέντε κι' ἔτσι
ὁ σκυρτὴς τῆς γκαμηλίτσας ἔλεγε
στὴν τύχη ἕναν ἀριθμὸ. Ἄν πετύ-
χαινε ἄλλαζε τὴ θέση του μὲ τὸν ἀ-
ναβάτη καὶ οὕτω καθεξῆς. Πολλὲς
φορὲς γινόταν νοθεῖα στὸ παιγνίδι
γιατὶ «μαρτυροῦσαν» οἱ διπλανοὶ
πὼσο δάχτυλα εἶχε ὑψωμένα ὁ ἀνα-
βάτης καὶ γινόταν σωστὸς χαμὸς
καὶ τὸ παιγνίδι μετατρέποταν σὲ
κλωτσοπατινάδα...

Στιοῦ - καρά: Παιγνίδι γιὰ
πέντε ἀγῶρια ἢ χορίτσια. Οἱ τέσσε-
ρις ἔπιαναν τὶς τέσσερις γωνίες τοῦ

σταυροδρομοῦ κι' ὁ πέμπτος στὸ
κέντρο πᾶσχιζε ν' ἀλλάξῃ τὴ θέση
του μ' ἕναν ἀπ' αὐτοὺς ποὺ ξεκου-
ραζότανε μιὰ γωνιά. Οἱ ἄλλοι δυὸ
- δυὸ ἄλλαζαν τὶς γωνίες τους φεύ-
γοντας ἀπ' αὐτὲς μὲ βῆμα «ποδιοῦ»
δηλαδή φτέρνα μὲ μῦτη λέγοντας
«στιοῦ - καρά». Ὁ κυνηγὸς ἔτρεχε
νὰ πιάσῃ μιὰ ἐλεύθερη θέση γωνία
ἀλλὰ πολὺ δύσκολα τὸ κατάφερνε
γιατὶ οἱ ἄλλοι εἶχαν δικαίωμα νὰ
παρατήσουν τὸ βῆμα «στιοῦ - καρά»
καὶ νὰ τρέξουν νὰ πιάσουν τὶς θέ-
σεις τους.

Τὸ κρυφτούλι:

Παιγνίδι καθαρὸ μόνον ἀγῶρια
ἢ μόνον χορίτσια ἀλλὰ καὶ μυχτὸ ἀ-
γῶρια καὶ χορίτσια. Οἱ κανόνες ε-
ναι γνωστοί: Ἐνας ἔκλεινε τὰ μά-
τια του καὶ οἱ ἄλλοι κρύβονταν. Στὸ
κάλεσμα «ἄνοιξε» ἄρχιζε αὐτὸς ποὺ
φύλαγε τὴν ἀναζήτησι καὶ πολλὲς
φορὲς ἔβρισκε κι' ἔπιανε... τὴν συ-
μπάθειά του κι' ἔτσι γεννιόταν τὸ
πρῶτο εἰδύλλιο τῶν παιδικῶν χρό-
νων...

Ἐνα λεπτὸ κρεμμύδι:

Παιγνίδι ἀποκλειστικὰ χοριτσι-
στικο. Παιζόταν μὲ δυὸ ομάδες χο-
ριτσιῶν ποὺ σὲ παρῶληλους χοροὺς
τραγουδοῦσαν στιχάκια γιὰ παντρο-
λογήματα καὶ χρησιμοποιοῦσαν σὰν
ρεφραίν τὰ ἀκαταλαβίστικα: φράγ-
κισσα φραγκέου π.χ. ὁ ἕνας χορὸς
μὲ τὰ χέρια ἐνωμένα κατευθυνόταν
στὸν ἄλλο τραγουδώντας: ἕνα λε-
πτὸ κρεμμύδι - φράγκισσα φραγκέ-
ου, παντρεύουμε τὴ Λένη μας -
φράγκισσα φραγκέου. Ὁ ἄλλος χο-
ρὸς ρωτοῦσε τραγουδώντας: καὶ
ποιόνα τήνε δίνετε - βάγγισσα βαγ-
γέου. Ἀπάντηση: τὴ δίνουμε στὸ
λογιστὴ - φράγκισσα φραγκέου. Ὁ
ἄλλος χορὸς ἀπαντοῦσε γιὰ νὰ ἐγ-
κρίνει ἢ ν' ἀπορρίψῃ τὴν πρότα-
ση: στὴν πρώτη περίπτωση: αὐτὸν
εἰς τὸν χαρίζουμε βάγγισσα βαγ-
γέου, στὴν περίπτωση ἀρνήσεως: δὲν
κάνει γιὰ τὰ μούτρα μας βάγγισσα
βαγγέου. Ὅταν πετύχαινε τὸ παν-

Στην γειτονιά μου μένει ένας γέρος που συχνά εμφανίζεται με τις πιτζάμες στο μπαλκόνι. Έχει ασπρό - κίτρινα μαλλιά, είναι λεπτός και ήλιοκαμένος. Το καλοκαίρι μόλις σουρουπώνει βγαίνει στο μπαλκόνι κάθεται σε μία πάνινη πολυθρόνα μπροστά σ' ένα χαμηλό τραπέζι, άλλοτε καπνίζει, άλλοτε έχει αφημένα τα χέρια πάνω στα γόνατα, άλλοτε κρατάει το μπαστούνι με το ένα χέρι, ενώ το άλλο ακουμπάει στο μπράτσο της πολυθρόνας κι' όλο κοιτάει μπροστά ακίνητος, φευγάτος. Όσοι αν τον παρατηρήσεις από κοντά θα δεις τα χείλη του να κινούνται κάπου - κάπου ανεπαίσθητα.

Κάποια μέρα που τον πλησίασα μου είπε:

«Αφού δεν θα καταλάβουμε ποτέ τον θάνατο, δεν θα καταλάβουμε και τη ζωή».

— Κάτι αρχίζω να καταλαβαίνω, του απάντησα. Την μικρή μας ζωή, την τρέφουν οι μικροί μας θάνατοι, ό ένας μετά τον άλλο. — Δεν είπαμε τίποτε άλλο. —

Σήμερα που το σκέφτομαι αντιλαμβάνομαι ότι δεν νοσταλγώ καμιά ηλικία, κανένα πρόσωπο, κανένα γεγονός. Όταν εγκαταλείπεις μια πόλη, μια γειτονιά, ένα σπίτι είναι σαν να πεθαίνεις λίγο. Ότι υπήρξε και δεν υπάρχει πιά σε πικραίνει. Κατά τ' άλλα ή ακτινογραφία της ζωής μας είναι γεμάτη σκιές. Σκερτάμαστε και πιθανόν φοβάμαστε, χωρίς να το συνειδητοποιούμε, τις έπεταιίς, τις γιορτές, τα όρσημα, τις πινακίδες με τα χιλιόμετρα, κάθε τι που μετράει μία απόσταση που έχουμε διανύσει, μία απόσταση που έχουμε κερδίσει και τώρα μας αφαιρείται. Μία έπεταιίς είναι μία άκακη απώλεια.

Ναι!.. όσο παράξενο κι' αν φαίνεται μ' άγγιξε άκρη και το «ένας ρίλος ήρθε απόψε απ' τα παλιά» που άκουσα προχθές από το ράδιο. Το τραγουδούσε κάποια ξαδέλφη

Ο ΧΡΟΝΟΣ

μου. Ήταν δέκα χρόνια μεγαλύτερή μου και έρωτευμένη με τον άνδρα που παντρεύτηκε. Αναρωτιέμαι αν και κείνη θυμάται πώς πριν από χρόνια με την πλάτη ακουμπι-

Κική Μουμτζίδου — Φιλίππου

σμένη στα μαξιλάρια του τοίχου το τραγουδούσαμε καθώς σχολιάζαμε κάποιο πάρεμια μιας φίλης. Κι' όλα αυτά που ξαφνικά θυμάμαι - ξεχνώ με θλίβουν όχι γιατί υπήρξαν κάποτε, αλλά γιατί δεν υπάρχουν τώρα. Τώρα που γράφω αυτό βλέπω ότι μοιάζω λίγο με την γιαγιά μου ή όποια ξεχνάει τα τωρινά, ενώ είναι σε θέση να περιγράψει με κά-

θε λεπτομέρεια το σπίτι που έμεινε πριν παντρευτεί ή να σχεδιάσει ένα προς ένα τα κεντητά μαξιλάρια που είχε. Κάτωξ έτσι αρχίζουμε ξαφνικά να θυμόμαστε πράγματα παμπάλαια. Είναι εκείνο το συναίσθημα του αληθινού, γιατί ότι το αληθινά υπάρχει, ότι υπάρχει περισσότερο είναι εκείνο που χάθηκε.

— 'Ο χρόνος που φεύγει — ο χρόνος που ξεχεται — Κι' αν αυτή την στιγμή μιλάω για το χρόνο, είναι γιατί βλέπω τον λαππού απέναντι στο μπαλκόνι, ενώ κάποια ταϊδική φωνή που δεν μπορώ να ξεχωρίσω αν είναι κορίτσι ή αγόρι τραγουδάει με κέφι.

Μήπως όταν είμαστε παιδιά το καλοκαίρι δεν περιμέναμε να νυχτώσει, για να χαρούμε τις τσακμακόπετρες και τις πυγολαμπίδες; μήπως τώρα δεν περιμέναμε να ξημερώσει να μαζέψουμε λίγες ακόμα εικόνες για να τις ζήσουμε ξαφνικά όταν έρθει ή ώρα;

Τά παλιά παιγνίδια

τρολόγισμα ή υποψήφια νύφη περνούσε στον άλλο χορό.

Τόσο σ' αυτό το παιγνίδι όσο και σε άλλα τα κορίτσια για την σύνθεση της ομάδας ή το δικαίωμα της πρωτοπραξίας χρησιμοποιούσαν μια παράξενη και ακαταλαβίστικη αρίθμηση: έν, ντέν, ντίνο, σαφακατίνο, σαφακατί κατό. Έλεν, μπέλεν, μπούρ.

Η ΠΙΝΑΚΟΥΤΗ:

Όποσδήποτε δεν έχει σχέση με την πινακωτή του φουρνιού το αγαπημένο αυτό παιγνίδι. Αγόρια και κορίτσια με αρχηγό τη μάννα (την πινακωτή) περιμέναμε να ρθει από απέναντι ο κακός για να κλέψει το παιδί της. Πλησίαζε στη μάννα και φώναζε: πινακωτή! Πινακωτή! Αυτή απαντούσε: από το άλλο μου το αυτό κ.ο.κ.

Έν τώ μεταξύ τ' άλλα παιδιά προσποιούνταν τα πρόβατα φώνα-

ζαν μπέ - μπέε και προσπαθούσαν να κρύβουν ανάμεσά τους το πραγματικό παιδί της Πινακωτής για να μην το ανακαλύψει ο κακός. Αυτός πάλι ψάχνοντας διαρκώς ανακάλυπτε το παιδί της Πινακωτής και αφοπλίζοντάς το απομακρυνόταν ενώ τ' άλλα παιδιά βέλαζαν συνεχώς μπέ - μπέε.

Το παιγνίδι αυτό πρέπει να έχει παλιά καταγωγή γιατί πολλά συμβολικά του στοιχεία θυμίζουν τον μύθο της αρχαίας Καρείρας... Τώρα πώς έγινε Πινακωτή ή Καρείρα είναι άλλη ιστορία.

Τελειώνοντας το σημείωμά μας θα πρέπει να πούμε πως υπάρχει ένας μεγάλος αριθμός παλιών παιγνιδιών που έπαιναν πιά να παίζονται σήμερα αλλά ή θύμησή τους και ή καταγραφή είναι απαραίτητη γιατί αποτελεί μία λαογραφική αποθησαύριση.

Στόν καταιγισμό τῶν ἐκδόσεων πού ἐγίναν μέχρι σήμερα γιά τήν ἐπέτειο τῆς συμπλήρωσης 50 χρόνων ἀπό τόν θάνατο τοῦ Ἀλεξανδρίνου ποιητῆ Κωνσταντίνου Καβάφη, καί στόν ὄργανισμό τῆς ἐκδοτικῆς κίνησας, τόσο σέ πρωτότυπες μελέτες, ὅσο καί σέ ἐπανεκδόσεις, γύρω ἀπό τὸ ἔργο τοῦ ἴδιου ποιητῆ, παραμερίσθηκαν, κατὰ τρόπο ἀδικο, ἀξιόλογες λογοτεχνικές μορφές (Παλαμᾶς, Καζαντζάκης, Θεοτόκης) πού, δίχως ἀμφιβολία, τίμησαν πολύ μέ τήν ἐργασία τους τὰ νεοελληνικά γράμματα. Ὁ Θεοτόκης, ἀπό χρόνια ἄλλωστε λησμονημένος, μέ ἔργο ὁλότελα παραγνωρισμένο ἀπό τὸ ἀναγνωστικό κοινό, λησμονήθηκε —ἐκτός ἀπὸ ἐλάχιστες ἐξαιρέσεις— καί κατὰ τὴ φετινὴ χρονιά πού συμπληρώνονται ἐξήντα χρόνια ἀπὸ τὸ θάνατό του (πέθανε τὴν 1η Ἀπριλίου 1923)

Ἀλλὰ καί στὴν ἐποχὴ του ἀκόμη, ὁ Θεοτόκης, ἐλάχιστα τιμήθηκε καί διαβάστηκε. Μολονότι, σχεδὸν ἀμέσως μετὰ τὴν ἐμφάνισή του στὴ λογοτεχνία πῆρε ἐξαιρετικὴ θέσι στὴν πνευματικὴ κίνησι τοῦ καιροῦ του, μέ τὸ πρωτότυπο καί τὸ μεταφορικό του ἔργο, δὲν κέρδισε ποτὲ τὴ θέσι πού τοῦ ἔπρεπε καί δὲν ἀποκτήσε τὴ δημοτικότητά πού τοῦ ἄξιζε. Ἐμείνει ὁ ἰδεαλιστής, πού ἐνῶ μέ τὸ ἔργο του πρόσφερε πολλά, δὲ μπόρεσε τελικὰ νὰ φτάσει στὸ μεγάλο ἀναγνωστικό κοινό, γιὰ νὰ τοῦ μεταδώσει ὅ,τι θεωροῦσε σὰν ὑπέρτατη ἀρχὴ τῆς ζωῆς του.

Μὲ τὰ ἐκτεταμένα του ἀφηγήματα, πού θ' αὐτὰ ἐγκαινιάζει τὴν περίοδο τοῦ κοινωνικοῦ μυθιστορήματος στὴν Ἑλλάδα, ὁ Κωνσταντίνος Θεοτόκης γίνεται ὁ πρόδρομος τῆς με-

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΘΕΟΤΟΚΗΣ

Εξήντα χρόνια ἀπὸ τὸν θάνατό του

τέπειτα λογοτεχνίας. Δυστυχῶς ὅμως, «ἡ μοίρα τῶν προδρόμων εἶναι ν' ἀποκαλύπτονται ἢ τουλάχιστον ν' ἀναγνωρίζονται ἀπὸ τὸ μεγάλο πλῆθος τελευταίων»!

**Του
Μιχαὴλ Ν. Κουϊμτζή**

Ὁ Κωνσταντίνος Θεοτόκης γεννήθηκε τὸ 1872 στὴν Κέρκυρα. Πατέρας του ἦταν ὁ κόμης Μάρκος Θεοτόκης, ἓνας ἀπὸ τοὺς πρὸ μορφωμένους τοῦ καιροῦ του καί μητέρα του ἡ Ἀγγελικὴ Πολυλά, ἀνηψιά τοῦ κριτικοῦ Ἰακώβου Πολυλά. Ἀπὸ μιᾶ ἀνέκδοτη ἀκόμη βιογραφία τοῦ Θεοτόκη, γραμμμένη ἀπὸ τὸν ἀδελφό του Σπυρ. Μ. Θεοτόκη, μαθαίνουμε ὅτι ὁ Κωνσταντίνος ἀπὸ πολὺ νωρὶς ἐδειξε μιᾶ ἐξαιρετικὴ κλίση γιὰ τὰ γράμματα καί, πράγμα λίγο παράξενο γιὰ τὴν μελλοντικὴν του ἐξέλιξι, ἡ προτίμησι καί ἡ ἀγάπη του στράφηκε ἀρχικὰ στὶς θετικές ἐπιστῆμες. Ἐνδιαφέρθηκε ἐντονα γιὰ τὶς φυσικὲς ἐπιστῆμες καί ἰδιαιτέρως γιὰ τὴν ἐντομολογία ἀφοῦ σὲ ἡλικία μόλις 15 ἐτῶν, τὸ 1887, μαθητὴς ἀκόμη τῆς τρίτης τάξεως τοῦ Γυμνασίου, ἱδρύσε ἓνα μικρὸ ἐντομολογικὸ μουσεῖο. Τὴν ἴδια χρονιά (1887) ἄρχισε ν' ἀσχολεῖται μέ τὴ λύσι τῶν μεγάλων προβλημάτων τῆς ἐπιστήμης ἐκδίδοντας μάλιστα καί ἓνα ἐπιστημονικὸ σύγγραμμα μέ τὸν τίτλο: «Ἡλεκτροχημικοὶ τηλέγραφοι Βονίλλη καί Κατίλλη. Φυλλάδιον πρῶτον: «Ὁ τυποτηλέγρα-

φος τοῦ Βονίλλη». Ἐν Κερκύρα Τυπογραφεῖον: «Ὁ Κοραΐς», 1887». Ἐνα χρόνο ἀργότερα τὸ 1888, ὁ Θεοτόκης τελειώνει τὸ Γυμνάσιο, καί ἐπειδὴ ἡ ἡλικία του κρίνεται ἀπὸ τοὺς γονεῖς του ἀκατάλληλη ἀκόμα γιὰ νὰ πάει στὸ Παρίσι, ὅπου θ' ἀποκοῦσε εὐρύτερη μόρφωσι, καταπιάνεται, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀστρονομία καί τὴ φιλοσοφία μέ τὴν Χημεία καί τὴν κυβερνημένη ἀεροπλοΐα. Ἡ περίοδος αὕτῃ τῆς ζωῆς του, μέχρι τὴ στιγμὴ πού θὰ φύγει γιὰ τὸ Παρίσι, ἀποδεικνύεται συγκλονιστικὴ γιὰ τὴν ἐρευνητικὴν του περιέργεια καί τὸ ἐπιστημονικὸν του πάθος. Οἱ ἐρευνές του πάνω σὲ θέματα τῆς Χημείας «τὸν ἔκαναν νὰ ἔχει ιδέας παραδόξας γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, ὅπως π.χ. ἡ ιδέα τοῦ ὅτι τὰ ἀπλά στοιχεῖα τῆς Χημείας μπορεῖ νὰ μὴν εἶναι ἀπλά, ἀλλὰ μερικὰ ἀπὸ αὐτὰ νὰ εἶναι καί σύνθετα, μιὰ παράδοξι καί ἐπαναστατικὴ ἀπόψις γιὰ τὴν ἐποχὴ του, πού ἀποδείχθηκε ἀργότερα ἀληθινή». Τὸ 1889, δέκα ἐπτὰ χρόνων, ὁ Κωνσταντίνος ξεκίνησε γιὰ τὸ Παρίσι, τὴν ἴδια χρονιά δηλαδὴ πού ἐγκαινιάζονταν καί ἡ παγκόσμια ἐκθεσι τοῦ Παρισιοῦ μέ ἐμβλημα καί θάυμα τῆς τὸν πύργου τοῦ Ἀιφέλ.

Στὸ Παρίσι σπουδάζει ἐπὶ τρία χρόνια φιλολογία, μαθηματικά, φυσικὲς ἐπιστῆμες καί φιλοσοφία καί ἐρχεται σὲ στενότερη ἐπαφὴ μέ τὸ εὐρωπαϊκὸ πνεῦμα, ἀποκτώντας ἔτσι μιὰ γερὴ παιδεία, προϋπόθεσι τόσο ἀπαραίτη

τη για έναν αληθινό καλλιτέχνη. Παράλληλα, αρχίζει να ταξιδεύει ικανοποιώντας μια βαθιά εσωτερική του ανάγκη, και σ' ένα από τα ταξίδια του αυτό στη Βενετία, γνωρίζει τη θαρώνη Έρνεστίνη VON MALLOWITZ από πλούσια και αριστοκρατική οικογένεια της Βοημίας που το 1893, νεώτατος ακόμη, την παντρεύεται. Μαζί της ταξιδεύει σ' όλη σχεδόν την κεντρική Ευρώπη. Επισκέπτονται την Πράγα, τη Βιέννη, το Σάλτσμπουργκ, το Ίνσμπρουκ, το Μόναχο και τέλος επιστρέφουν στην Κερκυρα, για να εγκατασταθούν στον εξοχικό Πύργο της οικογένειάς του, στους Καρουσάδες. Έδω, ο Θεοτόκης απομονώνεται κι αφιερώνεται, ολοκληρωτικά πιά, στις φιλολογικές του μελέτες. Ήδη γνωρίζει δέκα γλώσσες, πέντε ζωντανές: γαλλικά, ιταλικά, γερμανικά, αγγλικά και ισπανικά, και πέντε νεκρές: αρχαία ελληνικά, λατινικά σαν σκριτικά, εβραϊκά και παλαιοπερσικά.

Τότε είναι που συνδέεται με μια φίλη στενή κι ευεργετική με τον Λορέντζο Μαβίλη. Ποιητής ο ένας, πεζογράφος ο άλλος, ακολουθούν τις παράλληλες αυτές τέχνες του λόγου με την ίδια θρησκευτική προσήλωση κι ανακαλύπτουν ένα ακόμη κοινό σημείο που τους ενώνει περισσότερο: τον θερμό πατριωτισμό τους για την Ελλάδα και τον φανατικό δημοτικισμό τους. Έτσι, δεν προκαλεί έκπληξη το γεγονός που τους βλέπουμε και τους δύο ν' αγωνίζονται στην Κοιτινή Έπανάσταση και στον Έλληνοτουρκικό πόλεμο του 1887, επικεφαλής έθελοντικών σωμάτων.

Και όταν δέκα χρόνια αργό-

τερα, το 1907, επισκέπτεται το Κράτι (GRAZ), για να παρακολουθήσει προχωρημένα πανεπιστημιακά μαθήματα, ο Θεοτόκης, έρχεται σ' επαφή με τα σύγχρονα πολιτικά συστήματα της Ευρώπης. Γίνεται σοσιαλιστής και γεννιέται μέσα του ένα έντονο αίτημα κοινωνικής δικαιοσύνης, που διατηρεί, κατά τρόπο ιδιόρρυθμο, —αφού προερχόταν από πλούσια και μεγαλοαστική τάξη— σ' όλη τη ζωή του.

Η ιδεολογία αυτή δεν έκδηλώθηκε άμέσως στο έργο του Θεοτόκη. Ύστερα από τις «Αντιφωγγίδες», μία σειρά από λυρικές πρόζες που έμειναν άγνωστες ως το 1925, όποτε δημοσιεύθηκαν στην «Κερκυραϊκή Ανθολογία» γράφει γαλλικά και τυπώνει το 1895 στο Παρίσι το μυθιστόρημα «VIE DE MONTAGNE» («Η ζωή του βουνού»), όπου φαίνεται ότι ο συγγραφέας κυριεύεται από κάποια προσπάθεια ανανέωσης της ελληνικής ήθογραφίας. Η ανανewτική του τάση αυτή, διακρίνεται περισσότερο, έτσι που να μην επιδέχεται επιφυλακτικές αμφιβολίες στο βιβλίο του «Κορφιάτικες Ιστορίες». Η Ειρήνη Δεν τρινοῦ που προλογίζει το βιβλίο του αυτό, γράφει: «Από τα έργα της ήθογραφίας δεν ξεφεύγουν κι οι «Κορφιάτικες Ιστορίες», γιατί σε κείνες περιγράφονται οι συνθήκες, ή νοοτροπία τὰ πάθη, ή πρόληψη και γενικά ή ζωή του Κερκυραίου χωριάτη με την αδιάκοπη εξαντλητική δουλειά, με ασήμαντες και λίγο βάσταχτες χαρές και με περισσότερους πόνους και σπαράχτρες λαχτάρες. Μέσα στις «Κορφιάτικες Ιστορίες» ξετυλίγεται ο λάκερη ή ζωή του χωριού».

Στά επόμενα αφηγηματικά

του έργα «Η τιμή και το χρήμα» (1914) και «Σκλάβοι στα δεσμά τους» (1922), ο Κωνσταντίνος Θεοτόκης θέλησε να προβάλλει τον άνθρωπο σε σχέση με το περιβάλλον του και τις συνθήκες που επικρατούν σ' αυτό. Έτσι περιγράφει και αναπαριστά την πραγματικότητα της ζωής που προσφέρεται στις προθέσεις του. Τονίζει τις δεσμευτικές εξαρτήσεις και τις κοινωνικές πιέσεις που κυριεύουν και καθοδηγούν τον άνθρωπο και τον εμποδίζουν τελικά να χειρισθεί ελεύθερα και ανεξάρτητα τη ζωή του. Οι ήρωές του γίνονται εξαρτήματα της κοινωνικής ζωής και αναγκάζονται να ζήσουν μια ζωή στενή, κοινωνικά άδικη και ψυχικά αγχώδη, που τους φέρνει σε σύγκρουση με τους συνανθρώπους τους και τους εμποδίζει ως το τέλος να νιώσουν εύτυχισμένοι.

Τα πεζογραφήματα αυτά του Θεοτόκη, αποκτούν μια «θέση» και ή τέχνη του, είναι πολύ φυσικό να θεωρηθεί σαν «κατευθυνόμενη τέχνη». Ωστόσο τα έργα αυτά πλουτισμένα με τις ήθογραφικές και ψυχογραφικές ικανότητες του συγγραφέα τους, με πλοκή που διαδραματίζεται στην «πλατιά και εμπεριστατωμένα ζωγραφισμένη αγορά της Κερκυρας» ανοίγουν τον δρόμο για το κοινωνιστικό μυθιστόρημα στα Νεοελληνικά Γράμματα.

Έξ ίσου σημαντικό με το πρωτότυπο έργο του είναι και το μεταφραστικό. Μετέφρασε στα ελληνικά τὰ ινδικά έπη, τὸν Σαίξπηρ, τὸν Γκαίτε, τὸν Βιργίλιο, τὸν Λουκρήτιο. Ακόμα και σήμερα, όποτε τὰ βιβλία του επανακυκλοφορούν κάτω από την φροντίδα του ακούραστου κερκυ-

συνέχεια στη σελίδα 127

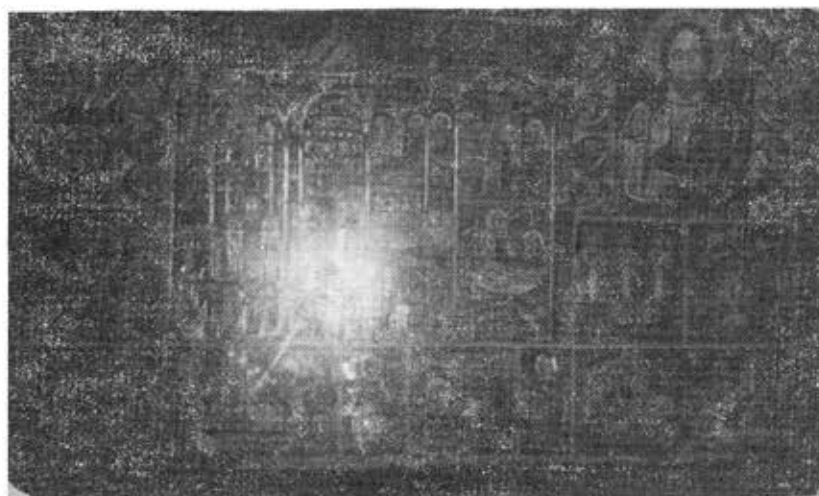
Τα Νιαουστιανά εικονίσματα

Όπως σ' όλο τον Ορθόδοξο κόσμο έτσι και στη Νάουσα το σπιτικό εικονίσμα είχε την ξεχωριστή αξία του.

Όλα τα εικονίσματα στην Παλιά Νιάουστα ήταν αραδιασμένα στο εικονοστάσι, δηλαδή σ' ένα σανίδι φαρδύ, που είχε την ιδιαίτερη θέση του σε μια γωνιά, μέσα στον οντά που έτρωγε η οικογένεια. Η έταξιέρα αυτή έπρεπε να είναι γερά τοποθετημένη στην ανατολική πλευρά του δωματίου, χωρίς αυτό να είναι απόλυτο. Πάνω σ' αυτό το σανίδι και μπροστά απ' τις εικόνες ένα πεντακάθαρο απλό ποτηράκι έριχνε το τρεμάμενο φως γύρω του. Ήταν η καντήλα. Σε μερικά σπίτια οι καντήλες ήταν κρεμασμένες με αλυσίδες από το νταβάνι. Πάνω σ' αυτό το απλό εικονοστάσι φυλλάγονταν και οι ασημένιοι Σταυροί με το Τιμόξυλο, η Αγία έπιστολή, καθώς και το χέρι της Παναγιάς ένα ειδικό λουλούδι για ξεμάτιασμα κ.ά. Τα πρόσφατα χρόνια ήρθε το εικονοστάσι με τα πορτάκια.

Εικόνα με ασημένια φωτοστέφανα και έργα Αγίων.

Μουσμάς από τον Άγιο Τάφο. Έργο του 1911.

Προσέχοντας καλά το παλιό εικονοστάσι θα δούμε ότι οι καταμαυρισμένες από το πέρασμα των αι-

τές εικόνες αυτού του είδους ήρθαν από τη Ρωσία και πάνω τους είχαν γυαλί για προφύλαξη.

Του Τάκη Μπαίτση

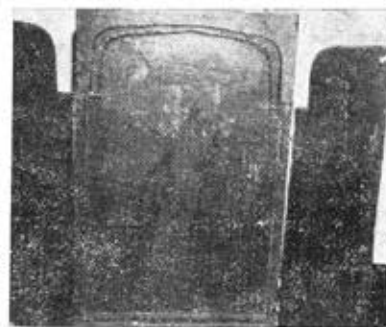
ώνων εικόνες που δεν είναι ίδιες ούτε στην ηλικία ούτε και στην τεχνολογία.

Αν μπορούσαμε να τις κατατάξουμε σε κατηγορίες θα είχαμε τις εξής:

Α. Εικόνες πολύ παλιές ζωγραφισμένες πάνω σ' ένα σκέτο σανίδι που πάνω τους φέρουν διάφορες παραστάσεις ή πρόσωπα. Σ' αυτό το είδος τον 18ο και 19ο ιδίως αιώνα πολλές από αυτές είχαν στο κάτω μέρος τους μικρά τετράγωνα με άλλες παραστάσεις, καθώς και άνθρωποι.

Μερικές από αυτές τις εικόνες είναι ασημομένες ολόκληρες εκτός από το πρόσωπο και πιθανόν τα χέρια. Άλλες πάλι έχουν ασημένια φωτοστέφανα καθώς χέρια και πόδια Αγίων. Αυτού του είδους οι εικόνες τοποθετούνταν και στο στήθος του νεκρού όσο αυτός ήταν στο σπύτι. Τον περασμένο αιώνα αρκε-

τες εικόνες αυτού του είδους ήρθαν από τη Ρωσία και πάνω τους είχαν γυαλί για προφύλαξη. Β. Ένα άλλο είδος εικόνων που αρθροει είναι τα τρίπτυχα. Σ' αυτά όπως και σ' όλα τα Βαλκάνια δεσπόζει η Παναγιά, και στα κανάτια συνήθως Άγιοι καθαράρηγες, ο Προδρόμος, οι Αρχάγγελοι κ.ά. Στα πολύ παλιά τρίπτυχα το μέρος που δεν ήταν ζωγραφισμένο, ήταν σκαλιστό, με απαραίτητους τους Μακεδονικούς ρόδακες (αγκίτσια). Όταν έλkeinαν τα κανάτια σχημάτιζαν το Σταυρό και πάνω τους είχαν γραμμένα χρηστικά

Ναουσαϊκό τρίπτυχο πριν το χαλασμό του 1822.

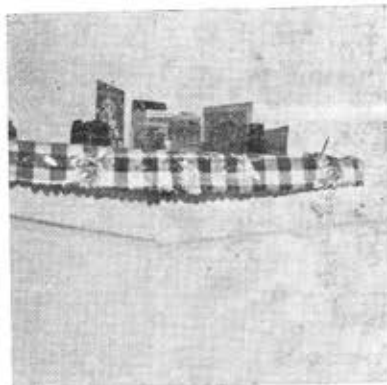

Εικόνα του Ιωάννου Ματθαίου, πατέρα του Χριστοδούλου, μία από τις λίγες που φέρουν στοιχεία του αγιογράφου και την ημερομηνία.

νικά συνθήματα όπως ΙΣ ΧΣ ΝΙΚΑ κ.ά. Σε μερικά από τα τρίπτυχα οι σιλουέτες των Αγίων καθώς και τα φορέματα είναι χαραγμένα στο ξύλο ίσως μ' ένα ειδικό μαχαίρι που χρησιμοποιείται αντί του μολυβιού. Ορισμένα τρίπτυχα πραγματικά έργα τέχνης έχουν όλα τα πρόσωπα ή παραστάσεις ξυλόγλυπτα.

Γ. Ένα άλλο είδος εικόνων που ήρθαν στη Νάουσα, συνήθως απ' αυτούς που επισκέπτονταν τους Αγίους Τόπους ήταν οι μουσιαμάδες. Σε μεγάλες διαστάσεις που τακτικά ξεπερνούσαν το τετραγωνικό μέτρο ήταν ζωγραφισμένες παραστάσεις πιθανότερα με τον Επιτάριο, την Κοίμηση της Θεοτόκου και άλλα θάματα. Γύρω - γύρω ήταν ζωγραφισμένα σε ευμετρικά μικρά τετράγωνα θαύματα του απεικονιζόμενου στο κέντρο Αγίου που ήταν αφιερωμένη και η εικόνα και ξεχώριζαν μεταξύ τους με λουλούδια.

— Η μοναδική συντήρηση των εικόνων ήταν το πλύσιμο την ημέρα των Φώτων που αγιάζονταν και τα νερά. Αυτή τη μέρα όπως και όταν περνούσε επιτάριος ή ο Άγιος Θεοφάνης από το καθορισμένο του δρομολόγιο, όλες οι νοικοκυρές κατέβαζαν τις εικόνες στην πόρτα τους και τις στερέωναν σε μια καρέκλα όπου πάνω τους είχαν

Στη γωνιά είχε τη θέση του το σικονοστάσι.

στρώσει μια πεντακάθαρη μεταξωτή πετσέτα.

— Όλα τα εικονίσματά τους με ιδιαίτερο σεβασμό τα φύλλαγαν οι Νιαουστινοί. Κατά το μεγάλο Χαλασμό του 1822 μάλιστα τα έθαψαν

Εικόνα ασημωμένη.

Μουσαμάς με τον Άγιο και γύρω παραστάσεις.

στα ντονδάρια των σπιτιών τους ή σε κάποιο άλλο ασφαλές μέρος. Μ' αυτό τον τρόπο πολλά εικονίσματα γλύτωσαν τον αφανισμό και έτσι δομένα από πατέρα σε γιο ήρθαν στις μέρες μας. Πρόκει να ξέροιμε όλοι ότι τα εικονίσματα ποτέ δε δίνονταν σε κορίτσια και δεν έβγαιναν απ' το σπίτι.

Αυστηρώς χάθηκαν πολλά από πυρκαγιές και αρκετά όπως και άλλα κειμήλια τ' αγόρασαν γυρολόγοι ή τ' αντικατέστησαν με εμφανίσιμα καινούργια αντίγραφα.

Για τα περισσότερα εικονίσματα τα ονόματα των αγιογράφων παραμένουν σήμερα άγνωστα. Ανεξάρτητα από την καλλιτεχνική αξία των εικονισμάτων και ανεξάρτητα από την προσέλευσή τους όλα φυλάγονται με ιδιαίτερη τιμή από όσους τα κληρονόμησαν. Τα εικονίσματα είναι αδιάφενστοι μάρτυρες της μακραίωνης ιστορίας του τόπου και του Ναουσαϊίκου λαϊκού πολιτισμού μας.

Η πιο μεγάλη του σπιτιού

Έστερνε το χαρύ αθέβαιο βήμα
στα δέκα μέτρα του διαδρόμου
ν' αρουγκραστεί τον ταραγμένο ύπνο μου
τα χέρια απαλά τακτοποιούσαν τα σκεπάσματα
να μην περάσει το κρύο.
Τα χειμωνιάτικα βράδια ακούγαμε
το μουρμουρητό της φωτιάς.
Τα καλοκαίρια καθόμασταν στην αυλή,
που μοσχοβολούσε
αγιόκλημα, τριαντάφυλλα και γιασεμί.
Ήξερε πλήθος παραμύθια λαϊκά.
Τα ιστορούσε πιο όμορφα κι απ' τα βιβλία.
Συχνά θυμόταν τη μακρινή πατρίδα,
που την άφησε νύφη και δεν την ξανάδε πια.
Την έβαζα να μου διηγείται, τα ίδια και τα ίδια.
Δε βαριόταν ούτε θύμωνε.
Τα κάπτρα, οι ανηφορικοί δρόμοι, τα γυμνά βουνά,
ο ιδιότροπος φαρμακοποιός με την παράξενη
αδερφή του
ξανάρχιζαν μπροστά μου την περασμένη ζωή τους.
Έπλεκε την άσπρη μπαμποακερή κουβέρτα.
Καθισμένη κι εγώ πάνω στην παχιά φλοκάτη
άφηνε τον ήλιο να μου ζεσταίνει τα πόδια
και την κοίταζα - την αγαπημένη μορφή.
Κοίταζα τα λευκά μεταξένια μαλλιά που
όλο αραιώναν
το χαμόγελο που έμοιαζε μωρού.
Όταν με πρόμαζε η ζωή
ξόρκιζε το κακό και τ' άδικο
έλεγε μια ιστορία για το παλληκάρι που νικάει
χαμογελούτα κι ημέρευσά.
Σαν την έχασα γύρισαν τα πάνω κάτω.
Μέσα μου χαλασμός.

Ένα - ένα χάνουμε τ' αγαπημένα μας πρόσωπα.
Κρατούμε κάποια αντικείμενα και κάποιες
μνήμες.
Μα «η μνήμη όπου και να την αγγίξεις πονεί».
Και δε μου αρκεί να κουβεντιάσω με τους
πεθαμένους
τώρα που λιγοστεύουν οι αγαπημένοι ζωντανοί.

Της ΚΟΥΛΑΣ ΑΔΑΛΟΓΛΟΥ —
ΠΑΠΑΔΟΓΙΑΝΝΗ

Καθημερινές ειδήσεις

Πέταξα το χειμώνα και τη μελαγχολία μου,
μαζί με τα μάλλινα,
στο καλάθι με τ' άπλυτα.
Χάρηκα μια φύση ξέφρενη στην αγκαλιά του Μάη
Γύρισα μ' ένα κορμί όλο τριαντάφυλλα
και χαμομήλι.
Το βράδυ με βομβάρδιζαν ραδιόφωνο και
τηλεόραση.
Το άλλο πρωί οι εφημερίδες λέρωναν
το μελάνι τους πάνω μου.
«Τον έκαψαν μ' οξύ νεοφασίστες».

Κι εσύ, μικρή μου, είπες «Φρίκη»,
έκλεισες την εφημερίδα και την πέταξες.
Κι ύστερα ξέχασες.
Είχες την καθημερινή πραγματικότητά σου.
Απογευματινούς καφέδες, ασημένια κουταλάκια
και πολύχρωμα περιοδικά μόδας.
Ξαπλωμένη νωχελικά στον καναπέ
να θυθίζεσαι σε ιστορίες αγάπης.
Ύστερα να φαντάζεσαι τον εαυτό σου
σαν την ηρωίδα,
να μαγνητίζει με το καινούριο ρίμμελ,
που δοκιμάζεις στον καθρέφτη.
«Φέτος θα φορεθούν τα κοντά»,
ανακοινώνεις στη συντροφιά
με σοβαρότητα ειδήμονα.
Κι εκείνος μια πληγή...
Η εφημερίδα σου λέρωσε τα δάχτυλα
και τα σαπουνίσες προσεχτικά.

Περίπτωση

Αλέθουμε το χρόνο
στις μυλόπετρες της ανίας μας
κι ως ξέρουμε
πως εξώ
ο ήλιος καίει τα σώματα
η βροχή μουσκεύει τα κόκκαλα
κι ο πόνος
πανδαμάτορας
ανανεώνει την όψη του κόσμου.

Θητεία

Οι χτύποι σταθεροί
κρατάνε το ρυθμό
του χρόνου που φύγει.
Μια μύγα αδιάκριτη
μου χάλασε τη διάθεση
ένας αρρωστιάρικος ήλιος
μ' έναν κόματο αγέρα
δίνουν το στίγμα μου.
Κι είμαι θαρρώ στη γυάλα
δικασμένο ψάρι
κι οι περαττικοί
με βλέπουν βουβά
με μάτια ορθάνοιχτα
και χαίρονται ενδόμυχα
που κάποιος άλλος βρέθηκε
και γλύτωσαν αυτοί.
Κι είμαι θαρρώ στο κενό
κι η βροχή δεν έρχεται
άργησε νά 'ρθει εφέτος — και οι αγάπες
δεν φανονται, θάλλαξαν στράτες φέτος.
Κι οι ελπίδες σερνάμενες έρχονται
μ' ένα μαχαίρι μπηγμένο
στην πληγιασμένη τους ράχη.
Αυτό που περιμένω
χρόνια τώρα
δε λέει νά 'ρθει.
Η κάθε αυγή με προδίδει
το κάθε νύχτωμα με πνίγει.
Το άσπρο το χέρι δε φάνηκε
στο φτηνό πανδοχείο.
Το κόκκινο χείλι δε έβαψε τ' όνειρο
χρόνια τώρα

Οι τρελλοί των δέντρων

Οι τρελλοί των δέντρων
έπιασαν τον ήχο της τελειότητας.
Πίσω από τους θάμνους,
οι κίτρινες ανάστες των πουλιών
έσθην τα κέρνα αγάλματα.
Και οι τρελλοί κρώζουν.
Απελπισμένοι, ζήτησαν λουλούδια.
Μαλασμός, κραυγή, θρυσία.

Οι τρελλοί των δέντρων
έπεισαν την αγάπη μου να φύγει.
Τα λουλούδια σκέπασαν τα χνάρια μας.
Έκλεισαν τ' αυτιά τους.
Τους ενοχλούσε η πικρή γαλήνη.
Πέρα στον ήλιο με την μαυρίλα
τάπνισες το τελευταίο αντίο.

Οι τρελλοί των δέντρων
πέραν την αγάπη μου.
Άστραψαν τα μάτια μου.
Διεκδικητής της αλήθειας.
Μοναχή, σιωπηλή, αρνήτρια της αγάπης.
Κοίταξα το γυμνό μου πρόσωπο
στη λίμνη των τρελλών.

Οι τρελλοί των δέντρων, κι εγώ.
— Άσπονδοι φίλοι, τέλειες κόλατρες —
Πέραν την αγάπη μου.
Κραάζει ο αγαπημένος.

.....

Είμαι μακριά.

ΙΡΙΣ

βαρέθηκα να στήνομαι στην αποβάθρα
για το λευκό καρδάκι
χρόνια τώρα
απόκαμα, να κλαίω τις συμφωνίες
που δεν έκλεισα έγκαιρα
χρόνια τώρα.

Από το βιβλίο «Απόπειρα εξόδου»
Του ΘΑΝΑΣΗ ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΥ

Οι καμπάνες της Νάουσας

Του ΘΩΜΑ ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗ

Κάποιες Κυριακές, πρωϊνά του Μάη,
αντηχούν μέσα στ' αυτιά μου
της γλυκιάς μου της πατρίδας οι καμπάνες
— βροντερή τ' Αγια-Σωτήρη
και ψιλή της Παναγιάς
κι όλο μάγια ανατολίτικα τ' Αγιώργη —
κι αχ πώς νιώθω σαν παιδί όσο αντηχούνε
και θαρρώ πως βρίσκομαι στο πατρικό μου,
τα τρεχαλητά των φίλων μου στο
καλντερίμι ακούω

κι οι φωνές τους όλο γλύκα με καλούνε:
Έε Θωμά, Θωμά: Πάμε στο Λόγγο;
Σαν σάϊτα από το στρώμα μου πετιέμαι,
όσο τις καμπάνες μας ακούω,
πλύνομαι και ντύνομαι και κάνω το σταυρό μου
σα να λειτουργήθηκα,
ψωμί κι ελιά στο χέρι
και στο Λόγγο για χαρές, για γέλια,
για παιχνίδια.

Η Ατλαντίδα

Ήταν τότε που η Ατλαντίδα κραταιά
Ήπειρος ήταν
έτη πολλά πριν να χτιστεί η Ρώμη.
Οι 'Ατλαντες, πλουσιότατοι και πανευτυχείς
περηφανεύονταν για τα λαμπρά επιτεύγματά
τους:
Κατοικούσαν σε οικοδομές πολυόροφες
ίσως ψηλότερες κι απ' της Βαβέλ τον πύργο.
Ίσως να είχαν και πυρηνικά εργοστάσια,
ίσως να έκανα υπόγειες πυρηνικές δοκιμές...
ίσως...
Και πιθανόν να ταξίδευαν και στο διάστημα
αφού πιθανόν και οι ίδιοι διαστημάνθρωποι
να ήταν.
Πάντως οι 'Ατλαντες πίστευαν πλην των άλλων
έτι μια μέρα πάνω στη γη θα κυριαρχούσαν.
Τώρα πώς έγινε και πότε χάθηκαν
από προσώπου της γης Ατλαντίδα
και 'Ατλαντες
κανένας δεν το ξέρει, όπως άγνωστον είναι
και σε ποιά έγκατα να βρίσκονται τώρα.
Πιθανότερον ίσως σε κάποιον πυθμένα θάλασσας
και μάλλον στον Ατλαντικό ωκεανό — το όνομα
βλέπετε συγγενεύει — δεν αποκλείεται όμως
να βούλιαξαν και στο Αιγαίο Πέλαγος.
Τίποτα σίγουρο δεν ξέρουμε ακόμη παρά μόνον
ότι η Ατλαντίδα ήταν κάποτε
πολύ πριν εδοκιωθεί η ρωμαϊκή αυτοκρατορία,
κραταιόν κράτος.

Από την ανέκδοτη συλλογή:
«Ήταν τότε...»

ΩΔΕΣ ΟΡΑΤΙΟΥ

Στη Βανδουσία Γ 13

Ω πηγή της Βανδουσίας πιο λαμπρή κι απ' το
κρουστάλλι,
του γλυκού κρασιού ισάξια κι όχι με χωρίς
λουλούδια,
αύριο θα σου χαρίσω κατσικάκι, που απ' τα πρώτα
κέρματα έχει φουσκωμένο το μικρό του μετωπάκι
κι είναι σαν να προμηνάει και τον έρωτα
και μάχες.
Μα του κάκου, γιατί αλήθεια τα ολόδροσα
νερά του
με το κόκκινό του αίμα γρήγορα θα σου τα βάψει
της ακράτητης αγέλης τούτο δώ το βλασταράκι.
Αν μπορεί του Σείριου σένα του φλογάτου
να σ' αγγίσει
τ' ανυπόφερτο καμίνι. Τη λαχταριστή συ δίνεις
δροσεράδα στους ξεθεωμένους τούρους,
απ' τ' αλέτρι, και στ' αρνάκια που πλανιένται.
Θα γενείς και συ, πηγή μου, ξακουστή σ' όλο
τον κόσμο,
αφού εγώ σου τραγουδάω τα πουρνάρια,
που φυτρώταν
μες στους θαθουλούς του βράχους, απ' τον τόπο
που τα φλόαρα πηδούνε νάματά σου.

Μετάφραση από τα Λατινικά

Ο λαϊκός μας ζωγράφος

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΣΚΟΥΠΕΡ

Όλοι τον γνωρίζουμε. Και οι περισσότεροι Ναουσαίοι έχουμε έργα του στα σπίτια μας, μ' εκείνα τα πολύ όμορφα τοπία με τα σοκάκια και τους μαχαλάδες που χάνονται καθημερινά, τις Μπούλες ή ακήματα και αγιογραφίες.

Είναι ο λαϊκός μας ζωγράφος Τάκης Σκούπερ.

Ο Τάκης γεννήθηκε στη Νάουσα το 1952. Από μικρός έχασε τον πατέρα του και έτσι αναγκάστηκε να βγεί στη βιοπάλη. Από μικρός είχε κλίση στη ζωγραφική. Μάλιστα επιδόθηκε πιο έντονα όταν είδε μια ζωγράφο να αποθανατίζει τους Στουμπάνους και τα χορευτικά μας συγχροτήματα.

Αργότερα για αταξίες τιμωρείται και έτσι στα δεκατρία του χρόνια βρίσκεται σε αναμορφωτήριο. Εκεί κάποιος ζωγράφος απ' την Κρήτη τον βοηθά να αξιοποιήσει σωστά το ταλέντο του. Συγχρόνως μαθαίνει και την τέχνη του ράβτη.

Ναουσαϊκό σοκάκι

Βγαίνοντας από το αναμορφωτήριο πήγε στο θείο του στην Αθήνα, ο οποίος αφού τον έβαλε στο λεοφωρείο τον έστειλε στη Νάουσα. Εδώ θα εργασθή βοηθός στο ραφείο του Κουτσογιάννη, θα πλέξει καρέκλες στον Βαρθέλη και θα ζωγραφίζει ερατεχνικά. Κάποιοι τον ουστήσαν στο μπάρμπα Θωμά Σόγγα και έτσι μένοντας κοντά του έξι χρόνια μαθαίνει τις επιγραφές.

Του Τάκη Μπάϊτον

Αυτός στάθηκε ένας σωστός δάσκαλός του. Ο Τάκης γνωρίστηκε και με άλλους ζωγράφους όπως τον μπάρμπα Τάκη Χασιούρα, τον Κολότση και τον Θωμά Τέσσα. Όλοι τον βοήθησαν, ο Τέσσας μάλιστα τον σύστησε σ' ένα μοναστήρι στην Πάρνηθα για να μάθει Αγιογραφίες. Πήγε και στην Ιερισσό αλλά έφυγε αμέσως για τη Νάουσα. Εδώ επιδόθηκε στις επιγραφές και τη ζωγραφική επαγγελματικά πλέον.

Κάνει δικούς του συνδιασμούς χρωμάτων και έτσι αναπτύσσει δική του προσωπικότητα. Παίρνει μέρος σε όλες τις ομαδικές εκθέσεις του Συλλόγου των Αποφοίτων. Από το 1980 βελτίωσε την τέχνη του κατά πολύ.

Ο Τάκης έχει και ένα άλλο ταλέντο τη μουσική. Παίζει πρακτικά 8 όργανα. Φλογέρα, κλαρίνο,

Ο ζωγράφος
Δημήτριος Σκούπερ

ζουρνά, αρμόνιο, ακορντέον, μελόδικα, μαντολίνο και φρεζομούνια.

Σήμερα με τη ζωγραφική ανταποκρίνεται στις δύσκολες οικονομικές ανάγκες της οικογενείας του. Πολλές φορές αυτή η δυσκολία του τον έκανε να πουλήσει πίνακες όσο η αξία των χρωμάτων. Πολλοί τον συκοφάντησαν ή τον εκμεταλεύτηκαν. Αντίθετα λίγοι τον βοήθησαν και αυτό δεν το ξεχνά ποτέ.

Εκείνο όμως που έχει σημασία για τον τόπο μας είναι ότι μας αφιερώνει «ζωγραφιστά» την παραδοσιακή μορφή της γειτονιάς και όλων των τοπίων της πόλης μας.

Οι Μπούλες στο Σπήλιο

ΚΑΠΝΙΣΜΑ: Ανάγκη ή πάθος

Οι επιπτώσεις στο καρδιοαναπνευστικό σύστημα

Είναι από τα πολύ λίγα ιατροκοινωνικά προβλήματα που προκάλεσαν σε όλο τον κόσμο τόσες συζητήσεις με πολλές απόψεις, αντιφάσεις, ανασκοπήσεις και έρευνες.

Η γνώση για το επιζήμιο του καπνίσματος στην υγεία του ανθρώπου έγινε συνείδηση στον ιατρικό κόσμο μόλις το 1952, ύστερα από μια ανασκόπηση που κυκλοφόρησε το Βασιλικό Κολλέγιο των Ιατρών της Μ. Βρετανίας, σχετικά με τα ιατρικά δεδομένα και τις σχέσεις για τον καρκίνο των πνευμόνων και το κάπνισμα.

Με το κάπνισμα συμβαίνει το αντίθετο από ότι συνέβη με τις μεγάλες επιδημίες του Μεσαίωνα. Ενώ εκείνες (πανώλη, χολέρα) προσπαθούμε με κάθε μέσο να τις αποφυγούμε, η απόλαυση του καπνίσματος σδύνει όλες τις επικίνδυνες και θανατηφόρες καταστάσεις της ζωής.

Το φυτό που ανακαλύφθηκε το 1500 μ.Χ. περίπου στην Β. Αμερική και ήλθε στην Ευρώπη από τον JEAN NIKOT δεν άργησε να γίνει συνήθεια σαν ενέργεια απόλαυσης, ηρεμίας, ευχαρίστησης και εκφρασής κοινωνικής ζωής με αρχή τις πλουσιότερες τάξεις και ύστερα, όταν μειώθηκε η τιμή του, μετά τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο, σε όλο τον κόσμο.

Τα τελευταία χρόνια μετά την ευρύτατη διάδοσή του, άρχισαν να φαίνονται τα αρνητικά στοιχεία με εμφάνιση άγνωστων κύρια σωματικών ασθενειών που συνέχισαν πολ-

λαπλασιάζονται. Επιπλοκές που δεν παρουσίαζαν καμιά σημασία, έγιναν ζωτικά προβλήματα για την υγεία των ανθρώπων. Κύρια φάνηκε η ψυχολογική εξάρτηση που έφθασε σε επίπεδα πραγματικού πάθους και το περίεργο αποδείχθηκε ευμετάδοτη συνήθεια που περνά από άτομο σε άτομο με πολλή ευκολία.

Σήμερα έχουμε φθάσει στην Ελλάδα (!) σε ανήλικο πληθυσμό 15 — 18 χρονών να καπνίζουν τα 54, 1% των κοριτσιών και το 45,9% των αγοριών. Στις ΗΠΑ (απ' όπου

Των:
Γουσοπούλου Σταύρου και
Γουσοπούλου Νικολάου

έχουμε τις πιο έγκυρες στατιστικές μελέτες) καπνίζουν στον συνολικό πληθυσμό σε αναλογία 3:1. Είναι γεγονός ότι στις ΗΠΑ το 1950 πέθαναν από τον καρκίνο των πνευμόνων 18.300 άτομα, το 1962 41.000 και το 1982 από την ίδια αιτία 111.000 άτομα. Και δεν είναι μόνο ο καρκίνος των πνευμόνων που προκαλείται από το κάπνισμα αλλά και το έμφραγμα μυοκαρδίου, και η αρτηριοπάθεια και μια γενική προδιάθεση για μεγαλύτερη νοσηρότητα.

Η έρευνα που έγινε από την Παγκόσμια Επιτροπή για το κάπνισμα, απέδειξε ότι: οι άνδρες που καπνίζουν παρουσιάζουν αυξημένη θνησιμότητα κατά 70% σε σχέση με αυτούς που δεν καπνίζουν.

Το κάπνισμα προκαλεί προοδευτικά καταστροφή του αναπνευστικού επιθηλίου με αποτέλεσμα την χρόνια βρογχίτιδα των καπνιστών και την μείωση όλων των δεικτών της αναπνευστικής λειτουργίας. Έτσι: εξηγούνται η ελαττωμένη απόδοση, η δυσφορία, ο δήχας, η άφθονη απόχρεμψη, το γρήγορο λαχάνισμα, το βρογχικό άσθμα των καπνιστών. Στο καρδιαγγειακό η νικοτίνη αυξάνοντας την έκκριση της αρδεναλίνης, προκαλεί έμμεσα αύξηση της αρτηριακής πίεσης, αύξηση των λιπαρών οξέων στο αίμα, της χοληστερίνης και της συσκληρότητας των αριστερών αγγείων.

Έτσι: φθάσαμε σήμερα να ξέρουμε ότι: α) προκαλεί αθηρογένεση και ειδικότερα το έμφραγμα, β) τον πνευμονικό καρκίνο, γ) την χρόνια βρογχίτιδα και την αναπνευστική ανεπάρκεια, δ) εξάρτηση.

Επομένως η γνώση αυτή πρέπει να διαδοθεί σε όλο τον κόσμο και εάν δεν υπάρχει ανταπόκριση πρέπει να πούμε ότι υπάρχει ΠΑΘΟΣ.

Πάθος που χαρακτηρίζεται από την ανικανότητα αυτοκυριαρχίας, πνευματικού ελέγχου των πράξεών μας και αδιαφορίας για την υγεία των συνανθρώπων μας.

(Μικρή ψέρωση στο 1983: που η Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας το χαρακτήρισε σαν έτος προβολής του καπνίσματος ως αντικοινωνικού χαρακτήρα).

Το φλαμούρι του Βερμίου

Πριν από πολλά χρόνια και συγκεκριμένα τον Ιούλιο του 1970 βρέθηκε για πρώτη φορά στο Βέρμιο. Επρόκειτο για μια σύντομη εξερευνητική αποστολή που αποσκοπούσε στον εντοπισμό της αρωματικοφαρμακευτικής χλωρίδας που αυτοφύεται στο βουνό αυτό. Από την επίσκεψη αυτή στο επιβλητικό Βέρμιο διαπιστώθηκε ότι η χλωρίδα του είναι πλούσια σε αρωματικά και φαρμακευτικά φυτά. Οι ποσότητες όμως των φυτών αυτών, εκτός από ελάχιστες εξαιρέσεις, είναι πολύ μικρές. Από τα φυτά αυτά αναφέρουμε τα κυριότερα που είναι: Το τσάι του βουνού, το φλαμούρι, το θυμάρι, το σαλέπι, η δακτυλίτιδα, ο ζαμπούκος, το φασκόμηλο, το αγριμόνιο, το υπερικό, η μπελαντόνα, η μικρομέρια κι άλλα πολλά. Από όλα τα παραπάνω εκμεταλλεύσιμα είναι το τσάι του βουνού που συναντάται σε υψόμετρο πάνω από 1.000 μ., το φασκόμηλο που βρίσκεται στην περιοχή της Ζωοδόγου Πηγής και το φλαμούρι. Το τελευταίο βρίσκεται διάσπαρτο σε μεγάλη έκταση μεταξύ των τοποθεσιών «Ιταλικά» και «Φαλλίδια» που έχουν υψόμετρο 600 και 750 μ. αντίστοιχα. Η φυτοκοινωνία μέσα στην οποία αναπτύσσονται οι φλαμουριές αποτελείται κυρίως από δέντρα καστανιάς, δρυός και γαύρου. Τα πιο πολλά δέντρα της φλαμουριάς είναι μεγάλα και γι' αυτό είναι δύσκολη η συλλογή του τίλιου. Για να γνωρίσουν καλύτερα οι αναγνώστες της «Νιάουστας» τη φλαμουριά παραθέτουμε τα παρακάτω στοιχεία:

Η φλαμουριά που ο λαός της ξέρει και ως φιλόρα, τίλιο, φιλούρα, φλαμούρι, λίπα, φιλουριά

και ακόμα σφεντάμι, είναι δέντρο που ήταν γνωστό και στην αρχαιότητα. Ο Θεόφραστος που θεωρείται ένας από τους καλύτερους βοτανολόγους της αρχαίας εποχής (372 - 287 π.Χ.), αναφέρει δύο είδη φλαμουριάς. Την αρτενική και τη θηλυκή. Από τη φλαμουριά χρησιμοποιούνται τα άνθη και τα παράνια φυλλαράκια (βράκτια) που είναι ένα πα-

**Του κ. Βύρωνα Σκρουμπή
Γεωπόνου**

λιό «οικογενειακό» φάρμακο για την ανακούφιση από το βήχα και τη βραχνάδα. Στη λαϊκή φαρμακολογία αναφέρεται ως αντιβηχικό, εφιδρωτικό, σπασμολυτικό, μαλακτικό και αντικαταρροϊκό. Τέλος θεωρείται ως ευστόμαχο και ανακουφιστικό των αναπνευστικών οδών. Ο μαλακός εσωτερικός ιστός του κορμού χρησιμοποιούνταν από τους αρχαίους ως αντισηπτικό και για την επώλωση των πληγών. Αναφέρεται ότι το μέλι που προέρχεται από τα άνθη της φλαμουριάς είναι πολύ θρεπτικό. Το ξύλο της είναι μαλακό και χρησιμοποιείται για ξυλόγλυπτα, έπιπλα, σπέρτα κλπ.

Στην Ελλάδα υπάρχουν τα εξής τρία είδη φλαμουριάς με τα επιστημονικά τους ονόματα 1) *TILIA CORDATA* MILL ή *TILIA PARVIFLORA* ERVR που βρίσκεται στα δάση της Μακεδονίας και Θράκης, 2) *TILIA PLATYPHYLLOS* SCOP. ή *TILIA GRANDIFLORA* EHRH, που τη συναντάμε στα δάση της Πελοποννήσου και λίγο βορειότερα, 3) *TILIA TOMENTOSA* MOENCH ή *TILIA ARGENTEA* DESF. που βρίσκεται στα δάση της Θράκης, Μακεδονίας,

Ηπείρου, Θεσσαλίας και Ευβοίας.

ΠΟΛΛΑΠΛΑΣΙΑΣΜΟΣ

Η φλαμουριά πολλαπλασιάζεται με σπόρο και παραφυάδες. Ο σπόρος που είναι πολύ μικρός πρέπει να σπέρνεται αμέσως μετά τη συλλογή, γιατί χάνει εύκολα τη φυτρωτική του ικανότητα. Όταν όμως δεν σπαρεί αμέσως για να διατηρηθεί πρέπει μόλις συλλεγεί να απλωθεί σε ξηρό αεριζόμενο μέρος για να ξηραθεί καλά.

Ο άλλος τρόπος πολλαπλασιασμού είναι οι παραφυάδες που αναπτύσσονται κοντά τον κορμό και όταν ξεριζωθούν αποτελούν ένα πολύ καλό υλικό. Επίσης κάτω από τα μεγάλα δέντρα φυτρώνουν αρκετοί σπόροι που τέφτουν απ' αυτά κι έτσι δημιουργούνται νεαρά φυτά που επίσης είναι πολύ καλά για πολλαπλασιασμό.

ΑΣΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΦΛΑΜΟΥΡΙΑΣ

Επειδή όπως αναφέραμε από τα άνθη της φλαμουριάς παρασκευάζεται ένα πολύ καλό και υγιεινό ρόφημα που χρησιμοποιείται ευρύτατα από πολύ κόσμο τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό, το δέντρο αυτό πρέπει να τύχει ιδιαίτερης προσοχής. Από τα δέντρα της φλαμουριάς που υπάρχουν στα δάση της πατρίδας μας μπορούν να συλλεγούν μεγάλες ποσότητες τόσο για την εσωτερική αγορά, όσο και για εξαγωγή.

Για να υπάρχει κάθε χρόνο παραγωγή και να μη καταστρέφονται τα δέντρα, η συλλογή πρέπει να γίνεται με προσοχή, αποκόπτοντας μόνο τα άνθη, με τα

Μικροπολλαπλασιασμός

Ο Μικροπολλαπλασιασμός ή Ιστοκαλλιέργεια είναι ένας νέος τρόπος πολλαπλασιασμού των φυτών κατά τον οποίο πολύ μικρά μέρη του φυτού π.χ. κορυφές βλαστών ή ριζών, φύλλα ή τμήματα φύλλων, μίσχοι, άνθη, ανθήρες και γύρη ωοθήκες και έμβρυα, μεριστώματα, κύτταρα χλωροπλάστες κ.ά. καλλιεργούνται ασηπτικά μέσα σε δοκιμαστικούς σωλήνες, ή ειδικά βάζα ή κωνικές φιάλες κ.ά. που περιέχουν θρεπτικά διαλύματα (σακχαρόζη, μικρό και μακροστοχεία, ορμόνες, βιταμίνες, άγαρ κλπ.).

Γενικά η ιστοκαλλιέργεια θεωρείται σαν η ιδανική μέθοδος του αγενούς πολλαπλασιασμού για φυτά που είναι δύσκολο να πολλαπλασιασθούν με σπόρο ή με συνήθει μεθόδους του αγενούς πολλαπλασιασμού. Το κύριο πλεονέκτημα της μεθόδου αυτής είναι ότι: είναι δυνατή η παραγωγή πολύ μεγάλων αριθμών φυτών (που στη θεωρία είναι πανομοιότυπα) από ένα περιορισμένο αριθμό μητρικού υλικού. Π.χ. πάνω από 1.000.000 φυτά φράουλας μπορούν να παραχθούν μέσα σε ένα χρόνο από μία κορυφή. Γι' αυτό το λόγο η τεχνική του μικροπολλαπλασιασμού, εφαρμόζεται σε μεγάλη έκταση για τον πολλαπλασιασμό της φράουλας, Σπαραγγιού, Κοινοπιπιδιού, Λάχανου, Καρότου, Ροδακινάς (GF 677) Μηλιάς, Ορχιδέας, Βιγγόνιας κ.ά.

Η ιστοκαλλιέργεια επίσης εφαρμόζεται για φυτά όπου:

1. Οι συνήθει μέθοδοι πολλαπλασιασμού είναι πολύ θραδείς ή αδύνατοι π.χ. PALMACEAE (OIL PALM).

2. Επιδιώκεται η παραγωγή ε-

νός κλώνου καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου π.χ. φράουλα.

3. Στη Γενετική:

α) Για την πρόληψη απώλειας δοντιζικών υβριδίων εξ' αιτίας ενός εκφυλισμού του εμβρύου χωρίς κα-

Του Κώστα Τσιπουρίδη Γεωπόνου

τά την ανάπτυξη του καρπού (Η πρόληψη της απώλειας γίνεται με την καλλιέργεια των απομεμονωμένων εμβρύων π.χ. ωοθήκες τομάτας, Ροδακινάς, Τριανταφυλλιάς.

β) Για την παραγωγή απλοειδών φυτών από ανθήρες (γύρη) ή από καλλιέργεια ωοθηκών.

γ) Για τη διατήρηση τους σε θρεπτικό διάλυμα καλλιεργούμενων ιστών σε χαμηλή θερμοκρασία 2—40°C που αποτελεί Γενετική Τράπε-

ζα για μελλοντικά πειράματα.

4. Για την εξάλειψη διαφόρων ασθενειών (των βακτηρίων, μυκήτων, νηματωδών) από μολυσμένο φυτικό υλικό διότι όπως αναφέρουν ο GIBBES και HARRISON (1976) τα μεριστώματα ή τα άκρα των κορυφών των βλαστών μπορεί να περιέχουν λίγο ή καθόλου υό σενετώσ αν καλλιεργήσουμε σε θρεπτικό διάλυμα μεριστώματα ή άκρα κορυφών μολυσμένων φυτών θα έχουμε λίγους ή κανένα υό στα φυτά που θα παραχθούν. Εάν δε συνδυασθεί ο μικροπολλαπλασιασμός με θερμοθεραπεία (διατήρηση των φυτών σε θερμοκρασία 36 — 38°C για μερικές εβδομάδες) τότε τα αποτελέσματα γίνονται πιο θετικά π.χ. οι περισσότεροι υό της μηλιάς έχουν εξαλειφθεί με τη χρήση του μεριστοματικού πολλαπλασιασμού σε συνδυασμό με θερμοθεραπεία (χλωροτική κηλίωση της μηλιάς, Μωσαϊκή της μηλιάς κ.ά.).

Το φλαμούρι του Βερμίου

παράνθια φύλλα κι όχι ολόκληρα κλαδιά όπως γίνεται συνήθως. Για το σκοπό αυτό πρέπει να οργανωθούν ειδικά συνεργεία συλλογής που να είναι εροδιασμένα με τα κατάλληλα εργαλεία (σκάλες, ψαλλίδια κλπ.) ώστε να συλλέγουν με επιμέλεια και στην κατάλληλη εποχή το προϊόν. Παράλληλα πρέπει να δημιουργηθούν και κατάλληλοι χώροι για την ξήρανση (υπόστεγα κλπ.). Έτσι το προϊόν που τελικά θα παράγεται θα είναι εκλεκτής ποιότητας και η τιμή

του μεγάλη. Εκτός όμως από την αξιοποίηση των αυτοφυών δέντρων πρέπει να αρχίσει η δημιουργία δεντροστοιχιών στους κοινοτικούς, επαρχιακούς και εθνικούς δρόμους, όπως συμβαίνει σ' άλλες χώρες της Ευρώπης.

Με τον τρόπο αυτό εκτός από την ομορφιά που θα προσδώσουν στους δρόμους οι φυλλώρες, θα δημιουργήσουν κι ένα εισόδημα στους κατοίκους των παρακειμένων κοινοτήτων από τη συλλογή των ανθέων τους. Η αρχή μπορεί να γίνει από το Βέρμιο.

Τὰ φυτὰ τῶν ἐσωτερικῶν χώρων καὶ ἡ φροντίδα τους

Ἡ φίλη μου ἡ Κατερίνα ἔχει ἓνα μεγάλο παράπονο. Παρ' ὅλο που αγαπάει υπερβολικά τα φυτά, δεν μπορεί να τα διατηρήσει σπíti της παρὰ μόνο για ἐλάχιστο χρονικὸ διάστημα.

Εἶναι περίεργο, ἀλλὰ τα φυτὰ φαίνεται να μακροζοοῦν με ορισμένους ανθρώπους ἐνὼ να πεθαίνουν γρήγορα με ἄλλους. Το φαινόμενο αὐτὸ οφείλεται κατὰ κύριο λόγο στον τρόπο που τα φροντίζουμε. Δεν ἀρκεῖ το πότισμα καὶ ἡ λίπανση των φυτῶν για τὴ σωστή τους ἀνάπτυξη. Εἶναι καὶ ἄλλοι παράγοντες που παίζουν σημαντικὸ ρόλο στη μακροζωία τους.

— Τπάρχει ἓνα παραμῦθι, του χαμένου πύθικου καὶ του αγοριού που τον βοήθε, που θα μας βοηθήσει πολὺ στο να καταλάβουμε τις σχέσεις που πρέπει νάχοιμε με τα φυτά μας. Ὅταν ρώτησαν τ' ἀγόρι πως βοήθε τον πύθικο αὐτὸ ἀπάντησε «...φαντάστηκε ὅτι ἦμουν ἐγὼ ὁ πύθικος καὶ μετὰ σκέφτηκα που θα πήγαινα σαν πύθικος. Πήγα λοιπὸν στο μέρος αὐτὸ καὶ ὁ πύθικος ἦταν ἐκεῖ» Ἀν φανταστοῦμε λοιπὸν, ὅτι καὶ εμεῖς εἴμαστε φυτὰ καὶ θ' ανακαλύψουμε κάθε ἀπαιτήσή τους.

— Πρώτα - πρώτα, το χῶμα στο ὁποῖο ἀναπτυσσόμαστε εἶναι τελείως ξεκομμένο ἀπὸ τὴ γῆ. Ἐτσι εἴμαστε ἀπονομιμένοι σε μια γλάστρα. Ἀκόμη εἴμαστε μέσα σ' ἓνα δωμάτιο που ποτέ δεν δρέχει. Τα φύλλα μας ποτέ δεν αισθάνονται τὴν πρωϊνὴ ἢ ἀπογευματινὴ δροσιά καὶ δεν ἀναπνέουμε τον καθαρὸ ἀέρα. Ὅταν οἱ ρίζες μας ἀπορροφῶσιν ὅλο το νερὸ ἀπὸ το χῶμα τῆς γλάστρας, το χῶμα ξεραίνεται καὶ πολλὲς φορές σκάζει. Το χειμῶνα, μπορεί να κάνει υπερβολικὴ ζέστη το πρωῒ στο δωμάτιο που βρισκό-

μαστε καὶ τὴ νύχτα ἡ ἀτμόσφαιρα να εἶναι παγωμένη. Τὴ μια μέρα, ἐπειδὴ ἀνθήσαμε καὶ εἴμαστε πολὺ ὁμορρα, μπορεί να στολίζουμε το τραπέζι, τὴν ἄλλη το παράθυρο καὶ τὴν παρὰ τὴν το μπαλκόνι. Μερικὲς μέρες ἔχουμε τὴν αἰσθησὴ ὅτι κανένας δεν μας φροντίζει, ἐνὼ ἄλλες φαίνεται πως ὁ κανένας μέσα στο σπíti να νοιάζεται για μας. Το πρωῒ μας ποτίζει ἡ μαμά, τ' ἀπόγευμα ἡ κόρη μας ρίχνει λίγο νεράκι καὶ το θράδν ὁ πατέρας ρίχνει το ὑπόλοιπο νερὸ ἀπὸ το ποτήρι

Της Ὑλγας Ἰακωβίδου Γεωπόνου

του. Ἐτσι, μερικὲς μέρες οἱ ρίζες μας κολυμποῦν στο νερὸ, ἐνὼ ἄλλες εἶναι τόσο στεγνές ὅσο ἡ σκόνη. Τις περισσότερες φορές μεγαλώνουν με γρήγορα ἐξαντλώντας ὅλα τα συστατικά που μπορεί να μας δώσει το χῶμα καὶ ἀρχίζουμε να τρώμε το ἴδιο το χῶμα. Κι ὅμως, κανεῖς δεν σκέφτεται να μας μεταφνετῇ σε μεγαλύτερες γλάστρες με καινούργιο χῶμα. Ἄλλες φορές πάλι, ἰδίως ἀπὸ το φθινόπωρο μέχρι τις ἀρχὲς τῆς ἀνοιξῆς χρειάζομαστε ἀνάπαυση καὶ οἱ νοικοκυρὲς συνεχίζουν να μας ρίχνουν λίπασμα για να μεγαλώσουμε γρήγορα. Εἶναι μια δύσκολη ζωὴ που μπορούμε ν' ἀνεχθοῦμε για λίγους μῆνες μόνον καὶ ἔτσι πεθαίνουμε.

— Ἐβαλα σε προσωπικὴ βάση το ὅλο θέμα γιατί δεν πρέπει να ξεχνάμε ὅτι τα φυτὰ εἶναι ζωντανοὶ ὁργανισμοί, ὅπως οἱ ἄνθρωποι καὶ τα ζῶα, ἀναπνέουν καὶ χρειάζονται νερὸ καὶ φαγητό. Ὅταν πρόκειται να μεταφερθοῦν ἔξω ἀπὸ το ρυθμικὸ τους περιβάλλον, ὅπως συμβαίνει με τα φυτὰ ἐσωτερικῶν χώρων, τότε χρειάζονται ἐιδικὲς φροντίδες καὶ προσοχή. Τα φύλλα

τους πρέπει να εἶναι καθαρὰ καὶ ὄχι σκονισμένα για να μποροῦν ν' ἀναπνέουν. Χρειάζεται καὶ ἐιδικὴ τροφὴ κάπου - κάπου. Γενικά τα φυτὰ πρέπει να φροντίζονται ὅπως τα παιδιά.

— Ἀς δοῦμε τι πρέπει να κάνουμε για να καλύψουμε τις ἀπαιτήσεις που ἔχουν τα φυτὰ σε ἀέρα, τροφὴ, νερὸ, φως καὶ ἄλλες φροντίδες.

Καὶ πρώτα ἀπ' ὅλα ὁ ἀέρας:

— Να ἀνοίγετε πάντα το παράθυρο του δωματίου που ἔχετε τα φυτὰ σας κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἡμέρας, ἀκόμη καὶ τον χειμῶνα. Μὴν ἔχετε ὅμως ἀνοιχτὰ συγχρόνως τὴν πόρτα καὶ το παράθυρο γιατί το ρεύμα που δημιουργεῖται εἶναι πολὺ ἐπικίνδυνο για τα φυτὰ σας. Μπορεῖ να πεθάνουν ἀπὸ τὴν παγωνιά το χειμῶνα ἀλλὰ τις περισσότερες φορές «σκοτώνονται» ἀπὸ τα ψυχρὰ ρεύματα. Γι αὐτὸ, με κάθε τρόπο πρέπει ν' ἀποφεύγονται τα ρεύματα αὐτὰ γιατί εἶναι θανατηφόρα.

— Το φως εἶναι ἓνας ἄλλος παράγοντας που πρέπει πάντα να παίρνουμε ὑπ' ὄψη μας γιατί εἶναι ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς. Τα περισσότερα φυτὰ ἀγαποῦν το πολὺ φως ὅπως ὁ κρότωνας, ὁ φύκος, τα γεράνια. Ἐνὼ ὑπάρχουν ἄλλα που ἀντέχουν καὶ σε λιγότερο καλὲς συνθήκες ὅπως οἱ λόγχες, το χλωρόφυτο κλπ. κλπ. Ἡ ἐλλειψὴ ικανοποιητικοῦ φωτός ζιτρινίζει τα φύλλα, καὶ τα κάνει πιο λεπτά καὶ μακραίνει πολὺ τους βλαστούς, ἀδυνατίζοντας ἔτσι το φυτό. Ἀν λοιπὸν δεῖτε αὐτὰ τα συμπτώματα, να ξέρετε ὅτι οἱ φωτιστικὲς συνθήκες στο μέρος που βάλατε τα λουλούδια σας δεν εἶναι καλὲς καὶ πρέπει να τ' ἀλλάξετε μέρος, βάζοντας τα σε πιο φωτινὰ σημεία.

— Το νερὸ εἶναι το ἀπαραίτητο στοιχεῖο για τα φυτὰ γιατί εἶναι το κύριο συστατικὸ τους. Ἀλλὰ ὅμως δεν χρειάζονται υπερβολικὸ νερὸ

Αραιώμα μήλων μέ χημικά μέσα

— Διατηρώ ένα κτήμα στο Ροδωχώρι από μηλιές ποικιλίας Στάρκιν Ντελίτσιους και με επικονιαστή Γκόνντεν Ντελίτσιους. Φέτος οι μηλιές καρποδέσανε υπερβολικά. Αυτό το γεγονός ήταν ένας πραγματικός πονοκέφαλος. Δεν ήταν για μένα εύκολο να διαθέσω πολλά «εργατικά χέρια» για να αραιώσω τα μικρά καρπίδια. Έτσι στέφθηκα να χρησιμοποιήσω κάποια χημική ουσία για να πραγματοποιήσω «αραιώμα καρπών με χημικά μέσα». Είχα υπόψη τις πειραματικές εργασίες των γεωπόνων Οδ. Ντινόπουλου και Αθηνάς Μάινου του Ινστι-

τούτου Φυλλοβόλων Δένδρων, και τα σχετικά άρθρα του περιοδικού «Νιόονστα». Την απόφαση την πήρα ύστερα από την επιμονή του

Του Γιάν. Ευθυμιάδη

Γιαν. Κοσμίδη ο οποίος με υπέδειξε την χρησιμοποίηση σκευάσματος Σεβίν. Ψέκασα όλα τα δέντρα, κυριολεκτικώς τα έλουσα, χρησιμοποιώντας την δόση 1 κιλό Σεβίν στο δυτίο (έναν τόνο). Η αραιωτική δράση του φαρμάκου φάνηκε καθαρά ύστερα από μια εβδομάδα. Τα

αποτελέσματα υπήρξαν εντυπωσιακά. Πέτυχα αυτό που ζητούσα. Μπορώ να πώ, πως οι κορυφές και γενικά το ανώτερο τμήμα των δέντρων ήθελαν λίγο παραπάνω αραιώμα.

— Την επομένη του ψεκασμού έβρεξε. Η βροχή που επακολούθησε, φαίνεται ότι δεν επέδρασε στην αποτελεσματικότητα του Σεβίν.

— Ο ψεκασμός πραγματοποιήθηκε, όταν οι περισσότεροι καρποί είχαν διάμετρο 10 — 13 χιλιοστά. Είχαν το μέγεθος ενός μπαξιελιού.

— Οι καρποί που έμειναν αποκτήσανε όλοι «εμπορικό μέγεθος».

Τά φυτά τῶν ἐσωτερικῶν χώρων καί ἡ φροντίδα τους

γιατί αυτό τα καταστρέφει. Χαρακτηριστικό σημάδι της υπερβολικής ποσότητας νερού είναι το ότι τα φύλλα γίνονται πολύ μαλακά, κιτρινίζουν και πέφτουν. Είναι λίγο δύσκολο να καθορίσουμε το πόσο συχνά πρέπει να ποτίζουμε τα λουλούδια μας. Υπάρχει όμως ένα κριτήριο που μπορεί να μας βοηθήσει. Βυθίζουμε το δάχτυλό μας στο χώμα της γλάστρας κι όταν αυτό δεν κολλάει στο δάχτυλο τότε θέλει πότισμα. Είναι καλλίτερα να ποτίζουμε με λίγο νερό και συχνά. Παίρνοντας υπ' όψη μας την εποχή και τη βλάστηση. Το χειμώνα πρέπει ν' αραιώνουμε τα ποτίσματα για ν' αφήσουμε το φυτό να ξεκουραστεί.

Το νερό που θα χρησιμοποιήσουμε για πότισμα δεν πρέπει να είναι πολύ κρύο γιατί μπορεί να προκαλέσει διάφορα δυσάρεστα συμβπτώματα, όπως καρτί κιλίδες στα φύλλα, ούτε και να περιέχει πολύ ασβέστιο.

Ακόμη πρέπει να θυμόμαστε κάτι. Τα φυτά χρειάζονται σίγουρα φως, αλλά ο ήλιος μπορεί να είναι καταστροφικός με τη θερμότητα

που αναπτύσσει.

Τα φυτά σας μπορούν να διατηρηθούν για πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα και σε καλή κατάσταση αν ακολουθήτε συχνά ορισμένες απαραίτητες φροντίδες γι' αυτά.

— Ν' αφαιρείτε τα μαραμένα ή κατεστραμένα φύλλα και λουλούδια.

— Να πλένετε συχνά τα φύλλα, για να τ' απαλλάξετε από τις σκόινες που έχουν καθίσει πάνω τους. Αυτό μπορεί να γίνει είτε βάζοντας όλο το φυτό κάτω από το ντους είτε χρησιμοποιώντας το ποτιστήριο σας στη βεράντα. Αν θέλετε τα φύλλα των φυτών σας να λάμπουν, καθαρίστετα μ' ένα κομμάτι βαμβάκι βουτηγμένο σε μπύρα.

— Να λιπαίνετε τα φυτά σας σε περιόδους που αυτά αναπτύσσουν τα φύλλα και τα λουλούδια δηλ. από τις αρχές της άνοιξης μέχρι τις αρχές του φθινοπώρου.

— Ποτέ όμως μη βάζετε λίπασμα σε ξηρό χώμα γιατί θα κάψει τις ρίζες του διηρησμένου φυτού.

— Μην υπερβείτε τις δόσεις λιπάσματος που προτείνει ο κατασκευαστής γιατί θα κάψετε το φυτό

σας. Αν σιγαστεί κάτι τέτοιο προσπαθείστε να το σώσετε ριχνοντάς του πολύ νερό ή μεταφτενόντάς το.

— Όταν οι βλαστοί των φυτών σας μεγαλώσουν πολύ έχοντας ριζώσει τα κάτω φύλλα τους μη διστάσετε να κόψετε την κορυφή πάνω από ένα μάτι. Έτσι το φυτό σας θα βγάλει καινούργιους βλαστούς και φύλλα και θ' αποκτήσετε κι ένα καινούργιο φυτό φτενόντας την κορυφή σ' ένα ελαφρύ χώμα.

— Κατά τη διάρκεια του χειμώνα απομακρύνετε τα φυτά σας από τις σόμπες, τα καλοριφέρ κ.τ.λ.

— Μεταφτενέτε τα φυτά σας σε μεγαλύτερες γλάστρες όταν οι ρίζες έχουν αναπτυχθεί τόσο πολύ που να μην τ' αφήνουν να μεγαλώνουν πια, και να βγάζει μικρά φύλλα. Οι μεταφτενέσεις γίνονται συνήθως το φθινόπωρο ή την άνοιξη.

Τελειώνοντας θέλω να σας πω κάτι που ίσως δεν ξέρετε. Τα φυτά αισθάνονται και καταλαβαίνουν αν τ' αγαπάμε και τα φροντίζουμε με αγάπη ή αδιαφορούμε για την ύπαρξή τους. Γι' αυτό δείξτε τα την αγάπη σας.

ΓΕΩΡΓΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

Τα μικρόσωμα μηλεόδεντρα

Νάνα υποκείμενα -

Κλώνοι τύπου «Σπούρ»

Η σημερινή τάση της δεντροκαλλιέργειας αποβλέπει στην εκμετάλλευση των δέντρων που έχουν μικρή ή μέτρια ανάπτυξη. Τα μεγάλα και ζωηρά δέντρα έχουν υψηλό κόστος καλλιέργειας.

Η μικρή ανάπτυξη των δέντρων επιτυγχάνεται με δύο τρόπους:

α) Χρησιμοποιώντας υποκείμενα νάνα (M9 και M26) ή ημινάνα (M7 και MM106).

β) Χρησιμοποιώντας κλώνους του τύπου «Σπούρ» (SPURS).

α) NANA ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΑ

Οι ποικιλίες μηλιάς μπολιασμένες στα διάφορα υποκείμενα αποκτούν διαφορετικό μέγεθος. Την μεγαλύτερη ανάπτυξη την παίρνουν όταν μπολιασθούν σε σπορόφυτο (σπόροι από φιδίκι, αχρίομηλο κλπ.) ή σε ζωηρά υποκείμενα (MM 104, MM109, M25 κλπ.), την μικρότερη ανάπτυξη όταν μπολιασθούν επάνω σε υποκείμενα M27 (το πιο νάνο υποκείμενο). Η ποικιλία Ρέντ Ντελίτσιους (DELICIOUS ROUGE) όταν μπολιαστεί στα διάφορα υποκείμενα αναπτύσσεται, ως εξής, σε σύγκριση με την ανάπτυξη που παίρνει όταν μπολιασθεί επί σποροφύτου.

α) επί	M27	15%	περίπου
β) επί	M 9	30%	περίπου
γ) επί	M26	40%	περίπου
δ) επί	M 7	50%	περίπου
ε) επί	MM106	60%	περίπου
ζ) επί	MM111	70—75%	περίπου
η) επί σποροφύτου		100%	περίπου πλήρης ανάπτυξη

— Κάθε υποκείμενο φρενάρει περισσότερο ή λιγότερο την ποικιλία. Κάθε υποκείμενο δεν φρενάρει στο ίδιο ποσοστό τις διάφορες ποικιλίες. Υπάρχουν διαφορές. Όλες οι ποικιλίες δεν έχουν την ίδια βοτανική συγγένεια με τα διάφορα υποκείμενα.

γ) ΚΛΩΝΟΙ ΤΥΠΟΥ «ΣΠΟΥΡ» (SPURS)

Κάθε ποικιλία μηλιάς όπως και τα άλλα είδη σποροφόρων δέντρων περιλαμβάνει πολλούς κλώνους (MUTATION) «μεταλλαγές». Ανάλογα με τον τρόπο καρποφορίας οι κλώνοι μπορούν να καταταχθούν σε δύο τύπους α) στον τύπο σπούρ (SPUR) και στον τύπο στάνταρ (STAN-

Του Οδ. Ντινόπουλου Γεωπόνου

DARD). Ένα παράδειγμα από την ποικιλία Ρέντ Ντελίτσιους (DELICIOUS ROUGE): Στάρκιμσον (STARKIMSON) τύπος Σπούρ Στάρκιν (STARKING) τύπος Στάνταρ

— Γενικώς οι κλώνοι και οι ποικιλίες σπούρ αποκτούν ιδιαίτερο ενδιαφέρον στη Δεντροκομία για τους παρακάτω λόγους: Παρουσιάζουν ένα νανισμό αξιόλογο και έχουν μία περιορισμένη φυλλομάζα. Έχουν μικρότερη ανάπτυξη συγκριτικά με τον τύπο τον κανονικό (Στάνταρ) περίπου 60 - 70%. Τα καρποφόρα όργανα βρίσκονται επί των βραχιόνων σε πυκνή διάταξη και καλύπτουν όλο σχεδόν το μήκος των βραχιόνων. Η ζώνη καρποφορίας των καρποφόρων οργάνων παραμένει σταθερή και αμετακίνητη.

— Τα δέντρα σπούρ δεν δημιουργούν προβλήματα στην καρπόδεση. Δεν εμφανίζουν ζωηρή θλάστηση και ούτε λαιμάργους γι' αυτό δεν δημιουργούν προβλήματα στο κλάδεμα. Επειδή έχουν περιορισμένη ανάπτυξη ενδείκνυται να μπολιαζονται σε υποκείμενα που έχουν κάποια ζωηρότητα. Επειδή καρποδεύουν πολύ, απαιτείται αραίωμα. Αν δεν γίνει αραίωμα υπάρχει κίνδυνος, η επόμενη χρονιά της υπερβολικής καρποφορίας να είναι χρονιά ακαρπίας (παρενιαυτοφορία). Το αραίωμα μπορεί να γίνει θαυμάσια με γχημικά μέσα χρησιμοποιώντας Σεβίν ή Ροντορίξ.

— Οι ετήσιοι θλαστοί είναι σχετικώς μικροί συγκριτικά με τον αντίστοιχο τύπο Στάνταρ και έχουν κοντά μεσογονάτια διαστήματα.

— Τα δέντρα σπούρ δεν παρουσιάζουν ευαισθησία στις καρποπτώσεις (ούτε την Άνοιξη μερικές εβδομάδες μετά την καρπόδεση, ούτε το θέρος, ούτε πριν την συγκομιδή). Ας αναφέρουμε

ένα παράδειγμα: Φέτος κατά τον Μάιο δεν παρατηρήθηκε καρπόπτωση στις μηλιές Στάρκριμσον ακόμα και σε νεαρά δέντρα ηλικίας 2 - 3 ετών. Αντίθετα παρατηρήθηκε καρπόπτωση σε ζωνηρές ποικιλίες και κλώνους ζωνηρούς όπως είναι η Γκράννυ Σμίθ, Ιμπεριάλ, Ντελίτσιους κλπ. Η υπερβολική περιποίηση των δέντρων (ενισχυμέ η κ'ωφούνης λίπανση, αυστηρό κλάδεμα)

και η γονιμότητα του εδάφους αύξησαν το φαινόμενο της καρποπτώσεως.

Στη Γαλλία η ομάδα Ντελίτσιους (DELICIOUS ROUGE) αντιπροσωπεύει σήμερα το 11% της συνολικής παραγωγής μήλων. Στην περίπτωση της Ντελίτσιους οι τύποι Σπούρ αντιπροσωπεύουν το 90ο/ο και οι τύποι Στάνταρ το 10ο/ο.

1. ΝΤΕΛΙΤΣΙΟΥΣ ΣΠΟΥΡ

Γουέλσπουρ
Κρίμσον μορσπούρ
Ρέντ Ντελίτσιους Σπούρ
Ρέντ Τσιφ (καμσπούρ)
Σπούρ Ρέντ Ντελίτσιους Κούπερ 4
Στάρκιν Ντελίτσιους Σπούρ
Στάρκκριμσον
Τοπ Ρέντ Σπούρ 527 α) νάνο 6) πολυνάνο κλπ.

WELLESBUR
CRIMSON MORSPUR
RED DELICIOUS SPUR
RED CHIEF (CAMSPUR)
RED DELICIOUS COUPER 4
STARKING DELICIOUS SPUR
STARCRIMSON
TOPRED SPUR 527 α) NANISANT, 6)
TRES NANISANT

2. ΓΚΟΛΝΤΕΝ ΝΤΕΛΙΤΣΙΟΥΣ ΣΠΟΥΡ

Γιέλλουσπουρ
Γιέλλου σπουρ χωρίς σκουριά
Γκόλντεν Οβίλ σπουρ
Γκόλντεν σπούρ
Στάρκ Γκόλντεν σπουρ
Φρέζιερ Γκόλντεν σπουρ κλπ.

FELLOW SPUR
YELLOW SPUR SANS RIGOSITE
GOLDEN AUVIL SPUR
GOLDEN SPUR
STARK GOLDEN SPUR
FREZIER GOLDEN SPUR

γ) ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΔΕΝΤΡΩΝ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΠΟΙΚΙΛΙΩΝ ΚΑΙ ΚΛΩΝΩΝ ΜΗΟ ΔΙΑΣΜΕΝΩΝ ΣΕ ΔΙΑΦΟΡΑ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΑ

Υποκείμενο	Ποικιλία	Αναμενόμενη τελική ανάπτυξη του δέντρου (περίπου)
M 9 (30%) X	Ιμπεριάλ	(100%) 30%
M 9 (30%) X	Στάρκκριμσον	(60%) 18%
M 26 (40%) X	Στάρκιν	(100%) 40%
M 26 (40%) X	Γκράννυ Σμίθ	(100%) 40%
M 7 (50%) X	Στάρκιν	(100%) 50%
MM106 (60%) X	Στάρκκριμσον	(60%) 36%
MM106 (60%) X	Γκόλντεν Ντελίτσιους	(100%) 60%
MM111 (75%) X	Γιέλλουσ σπουρ	(60%) 45%
Σπορόφυτα (100%) X	Στάρκιν	(100%) 100%
Σπορόφυτα (100%) X	Στάρκκριμσον	(60%) 60%

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ: 1) Την μεγαλύτερη ανάπτυξη αποκτούν οι ζωνηρές ποικιλίες και οι κλώνοι τύπου Στάνταρ όταν μπολιασθούν σε σπορόφυτα.

2) Όλοι οι κλώνοι σπούρ δεν δίνουν τον ίδιο νανισμό. Όλες οι ποικιλίες επίσης δεν έχουν την ίδια ζωηρότητα. Υπολογίσθηκε ότι η ανάπτυξη γενικώς των δέντρων του τύπου σπούρ αντιστοιχεί στο 60% των δέντρων του τύπου στάνταρ.

— Τα νάνα υποκείμενα χρειάζονται αυξημένες περιποιήσεις και καλλιεργητικές φροντίδες (λιπάνσεις, κανονικά λιπάσματα, υποστηρίγματα κλπ.) και απαραιτήτως γόνιμα εδάφη.

Ο ρόλος της κοπριάς στην αύξηση της γονιμότητας του εδάφους

— Η ανάπτυξη όλων των φυτών και φυσικά των δέντρων ως γνωστόν εξαρτάται από πολλούς παράγοντες. Ένας από τους πιο σπουδαίους είναι και το έδαφος. Απ' αυτό οι ρίζες των δέντρων θα απορροφήσουν το νερό και τα απαραίτητα θρεπτικά στοιχεία. Αναφέρουμε μερικά. Το άζωτο, τον φώσφορο και το κάλιο σε μεγάλες ποσότητες, τον σίδηρο, το ασβέστιο κλπ. σε μικρές σχετικές ποσότητες, το θόριο, τον ψευδάργυρο κλπ. σε ίχνη.

— Τα διάφορα εδάφη από πλευράς γονιμότητας διαφέρουν, άλλα είναι πλούσια και άλλα είναι φτωχά. Το ριζικό σύστημα (ρίζες, ριζίδια, ριζικά τριχίδια) στα γόνιμα και βαθειά εδάφη αναπτύσσεται ικανοποιητικά, θα έλεγε κανείς ότι επιτελεί άριστα την αποστολή του.

— Η γονιμότητα του εδάφους δεν εξαρτάται μονάχα από την περιεκτικότητά του σε θρεπτικά στοιχεία. Η γονιμότητα είναι συνισταμένη πολλών παραγόντων. Συγκεκριμένα εξαρτάται από τα θρεπτικά στοιχεία και την ευνοϊκή μηχανική σύνθεση του εδάφους, από την θερμοκρασία, την υγρασία και τον αερισμό, από τους μικροοργανισμούς και τις διάφορες ορμόνες ριζοβολίας που βρίσκονται στο έδαφος.

— Όταν οι παραπάνω παράγοντες συνδυασθούν με τις καλύτερες σχέσεις και αναλογίες η παραγωγικότητα των δέντρων θα φθάσει στο άριστο σημείο και θα έχουμε, σε τελευταία ανάλυση, το καλύτερο οικονομικό αποτέλεσμα.

— Η κοπριά όπως έχει διαπιστωθεί αυξάνει σε μεγάλο βαθμό την γονιμότητα του εδάφους. Η κοπριά κρύβει μέσα της αρκετά

μυστικά. Η «χωνευμένη κοπριά» περιέχει αρκετά θρεπτικά στοιχεία. Στο σημείο αυτό υπερέει σημαντικά από τα χημικά λιπάσματα. Περιέχει κατά μέσο όρο:

άζωτο (N) 5 μέρη στα χίλια

(5%)

φωσφόρος (P₂O₅) 2,5 μέρη στα

χίλια (2,5%)

κάλιο (K₂O) 5 μέρη στα χίλια

(5%)

Περιέχει ακόμα αρκετά από τα σπάνια ιχνοστοιχεία.

— Η κοπριά προσθέτει στο έδαφος οργανική ουσία. Μεταβάλλει την φυσική σύνθεση του εδάφους. Το κάνει πιο αεράτο. Διευκολύνει τον αερισμό, την στράγγιση και την κατεργασία του. Προσθέτει ακόμα πολλούς μικροοργανισμούς οι οποίοι αποσυνθέτουν τις διάφορες οργανικές ενώσεις και έτσι απελευθερώνονται τα διάφορα θρεπτικά στοιχεία τα οποία στη συνέχεια υπό αφομοιώσιμη μορφή θα τα πάρουν τα ριζικά τριχίδια των ριζών. Επίσης δίνει στο έδαφος ορμόνες ριζοβολίας βλαστήσεως και καρποφορίας.

— Όταν χρησιμοποιούμε την

κοπριά σε φυτά (δέντρα κλπ.) επιβάλλεται να είναι «χωνευμένη». Διότι η «αχώνευτη κοπριά» ευνοεί την ανάπτυξη των μικροοργανισμών που διασπούν τις οργανικές ουσίες και οι οποίοι παίρνουν το διαθέσιμο άζωτο του εδάφους για να φτιάξουν το σώμα τους. Έτσι λοιπόν τα δέντρα αυτά υποφέρουν από έλλειψη αζώτου γιατί το κλέβουν οι μικροοργανισμοί. Αργότερα φυσικά μετά τον θάνατο των μικροοργανισμών αυτών, το άζωτο πάλι θα είναι διαθέσιμο για τα δέντρα.

— Η λίπανση με κοπριά μπορεί να γίνει ατομική κατά δέντρο ή σ' όλη την επιφάνεια. Τι ποσότητα θα χρειασθεί αυτό εξαρτάται από την ηλικία των δέντρων, από την γονιμότητα του εδάφους, το είδος του εδάφους κλπ. Ενδεικτικά γράφουμε 2.000 με 3.000 κιλά το στρέμμα ή 50 κιλά κατά δέντρο σε οπωρώνα με ηλικιωμένα δέντρα.

— Ιδιαίτερη ευεργετική επίδραση ασκεί η κοπριά στα νεαρά δέντρα που τα δίνει ένα καλό ξεκίνημα για την ανάπτυξή τους, ιδιαίτερα στα σχετικώς φτωχά εδάφη.

Τέσσερις τύποι καρποφορίας μηλιάς. 1. Στάρχμισον (τύπος Σπούρ), 2. Ρέν ντε Ρενέτ, 3. Γκόλντεν Ντελίτσιους και 4. Γκράννη Σμιθ. Οι διάφορες ποικιλίες μηλιάς μπορούν να κατα-

ταχούν σ' ένα από τους παραπάνω τύπους. Η καρπική ζώνη στο τύπο σπούρ (1) παραμένει στα μπράτσα. Η καρπική ζώνη στην ποικιλία Γκράννη Σμιθ (4) μετατοπίζεται στη νέα βλάστηση.

Τα πλεονεκτήματα των ακλαδιών που ανθίζουν όψιμα

— Γενικώς τα είδη και οι ποικιλίες των οπωροφόρων δέντρων που ανθίζουν πρώιμα αντιμετωπίζουν δύσκολες καιρικές συνθήκες. Κατά την περίοδο εκείνη η θερμοκρασία του περιβάλλοντος είναι ακόμα χαμηλή. Το γεγονός αυτό περιορίζει αποφασιστικά την κινητικότητα και την δραστηριότητα των μελισσών. Είναι αυτονόητο πως με τέτοιες καιρικές συνθήκες ούτε ικανοποιητική γονιμοποίηση των ανθέων θα έχουμε και ούτε φυσικά ικανοποιητική παραγωγή μπορούμε να περιμένουμε.

— Επίσης δεν πρέπει να αγνοούμε τους κινδύνους από τους όψιμους παγετούς. Όσο αργότερα ανθίζει μία ποικιλία τόσο λιγότερες πιθανότητες έχει να πάθει ζημιές από όψιμους παγετούς. Γι' αυτό οι ποικιλίες που ανθίζουν όψιμα παρουσιάζουν ειδικό ενδιαφέρον.

— Αναφέρουμε μερικές ποικιλίες αξιολογικές που ανθίζουν όψιμα ή πολύ όψιμα. Οι ποικιλίες γράφονται με την σειρά ανθοφορίας από τις σχετικά όψιμες προς τις πολύ όψιμες.

- 1) Ουίλλιαμς (WILLIAMS)
- 2) Χάιλαντ (HIGHLAND)
- 3) Τζενεράλ Λεκλέρκ (GENERAL LECLERCK)
- 4) Κάιζερ Αλεξάντερ (KAISER ALEXANDER)
- 5) Ντεκάνα ντελ Κομίτσιο (DE CANA DEL COMITIO)
- 6) Γκραντ Τσιάμπιον (GRAND CHAMPION)

Τις περισσότερες χρονιές οι παραπάνω ποικιλίες συνανθίζουν σε ικανοποιητικό βαθμό. Έτσι είναι δυνατό η Ουίλλιαμς να γονιμοποιήσει την Ντεκάνα ντελ Κομίτσιο. Αυτό δεν συμβαίνει πάντοτε. Υπάρχουν χρονιές, όπως η περσινή ('Ανοιξη 1982) όπου η εξέλιξη της ανθοφορίας διακόπτονταν εξαιτίας των αποτόμων χαμηλών θερμοκρασιών. Πέρσι για την Ντεκάνα ντελ Κομίτσιο συνάντηα αξιολογητή παρουσίασε μόνο η Γκραντ Τσιάμπιον. (Παρατηρήσεις στη συλλογή αξιολογήσεως ποικιλιών στο αγρόκτημα του Ινστιτούτου Φυλλοβόλων Δένδρων. Νάουσα)

Η «σωστή εκλογή» των κατάλληλων επικονιαστών αποδεικνύεται στις «δύσκολες χρονιές».

χείων. Διατηρεί τα κύτταρα σε σπαργή και συμβάλλει έτσι αποφασιστικά στην στερέωση των ιστών. Μέσα στο νερό πραγματοποιούνται όλες οι βιοχημικές αντιδράσεις των κυττάρων.

Το νερό είναι το μέσο μεταφοράς των διαλυτών ανοργάνων θρεπτικών στοιχείων που απορροφούνται από τις ρίζες (ακατέργαστοι χυμοί, ανερχόμενοι χυμοί) και των οργανικών ουσιών του φυτού που σχηματίζονται στα φύλλα (κατεργασμένοι χυμοί, κατερχόμενοι χυμοί). Τα διάφορα οργανικά και ανόργανα συστατικά του φυτού μεταφέρονται με το νερό από το σημείο της απορρόφησης ή του σχηματισμού τους ως τα σημεία που πρόκειται να χρησιμοποιηθούν.

— Όταν δεν υπάρχει αρκετό νερό τα δέντρα υποφέρουν. Τα στομάτια των φύλλων αρχίζουν να κλείνουν και παρεμποδίζεται έτσι η διάχυση του CO_2 (διοξείδιο του άνθρακος) της ατμοσφαιρας στους μεσοκυττάρους χώρους των φύλλων. Στην περίπτωση αυτή η φωτοσύνθεση μειώνεται. Με την έλλειψη του νερού, τα φύλλα μαραίνονται, τα στομάτια κλείνουν και τελικά η φωτοσύνθεση σταματάει.

Το νερό είναι επίσης ο ρυθμιστής της θερμοκρασίας του φυτού. Σε περίοδο μεγάλης ζέστης, χάρη στο φαινόμενο της διαπνοής, εξατμίζονται μεγάλες ποσότητες νερού και έτσι επιτυγχάνεται σημαντική μείωση της θερμοκρασίας των ιστών.

— Το φυτό απορροφά νερό από το έδαφος, δια των ριζικών τριχιδίων των ριζών και διαπνέει αυτό στην ατμόσφαιρα κυρίως με τα φύλλα. Η περιεκτικότητά του σε νερό, εξαρτάται σε μεγά-

Το νερό στα οπωροφόρα

— Το νερό είναι ο πρωταρχικός παράγοντας για την προκοπή των δέντρων. Το νερό είναι το άλφα και το ωμέγα στη ζωή των φυτών. Δεντροκομία χωρίς νερό δεν είναι νοητή.

— Το νερό είναι το βασικό συστατικό των φυτικών ιστών. Μπορεί να φθάσει τα 85 - 95% του νωπού βάρους αυτών. Η ύπαρξή του αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση

για την ομαλή λειτουργία του φυτικού οργανισμού και την αύξησή του. Ο ρόλος του νερού στα οπωροφόρα είναι τεράστιος πολυσύνθετος και πολύπλευρος. Είναι ο διαλύτης των οργανικών και ανοργάνων ουσιών, το αντιδραστήριο όπου οι διάφορες ουσίες διασπώνται, μετατρέπονται, αποσυντίθενται και ανασυντίθενται και ο φορέας των θρεπτικών στοι-

λο βαθμό από την σχετική ταχύτητα των δύο αυτών λειτουργιών. Αρκετό νερό μέσα στο φυτό εξασφαλίζεται όταν η απορρόφηση του νερού υπερκαλύπτει την απώλεια από την διαπνοή. Η ταχύτητα της διαπνοής εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την σχετική υγρασία και θερμοκρασία της ατμόσφαιρας, το φως, την ταχύτητα του ανέμου και την ύπαρξη νερού στο έδαφος. Επίσης η πρόσληψη του νερού από τα ριζικά τριχίδια επηρεάζεται από την υγρασία και τη θερμοκρασία του εδάφους, του οξυγόνου της εδαφικής ατμόσφαιρας και της συγκεντρώσεως σε άλατα του εδαφικού διαλύματος.

— Τα σπωροφόρα δέντρα ανάλογα με την εποχή και το είδος παρουσιάζουν μεγαλύτερη ή μικρότερη ευαισθησία στην έλλειψη του νερού. Η έλλειψη αυτή δεν επηρεάζει μονάχα την τρέχουσα παραγωγή ποιοτικά και ποσοτικά αλλά και την παραγωγή του επόμενου έτους. Δεν πρέπει να ξεχνούμε ότι ο κύκλος της καρποφορίας των σπωροφόρων επεκτείνεται σε δύο χρόνια. Κάθε δέντρο ταυτόχρονα πραγματοποιεί δύο εργασίες α) τρέφει τους καρπούς του έτους και β) προετοιμάζει τα ανθοφόρα μάλιστα για την επόμενη χρονιά.

— Όσον αφορά την κερα-

σιά και την θερμότητα η έναρξη της διαφοροποίησης των ανθικών καταβολών της επόμενης χρονιάς πραγματοποιείται πολύ νωρίς. Συγκεκριμένα μέσα στις πρώτες εβδομάδες που ακολουθούν την ανθοφορία. Η περίοδος αυτή συνδυάζεται με την ζωηρότητα της βλάστησης και την διόγκωση των καρπών. Οι ανάγκες λοιπόν στην περίοδο αυτή σε νερό και θρεπτικά στοιχεία είναι μεγάλες (Μάιος, αρχές του θέρους). Επίσης δεν πρέπει να σταματούμε τα ποτισματα μετά την συγκομιδή προπαντός όταν επικρατεί μεγάλη ξηρασία.

Η ροδακινιά εμφανίζει επίσης μερικές περιόδους κρίσεως όπου οι ανάγκες σε νερό είναι αυξημένες. Συγκεκριμένα α) στο ξεκίνημα της βλάστησης και του φυλλώματος, β) στην διόγκωση του καρπού και την σκλήρυνση του πυρήνα και γ) τέλος του θέρους (Αύγουστος έως τέλος Σεπτεμβρίου). Οι δύο πρώτες περιπτώσεις είναι γνωστές στους περισσότερους δεντροκαλλιεργητές. Όσον αφορά την τρίτη περίπτωση φαίνεται ότι ανταποκρίνεται σε φυσιολογικές ανάγκες που μπορούν να έχουν μία επίδραση ευνοϊκή επί της καρποφορίας του επομένου έτους.

— Η μηλιά αποδεικνύεται υπερβολικά ευαίσθητη στις μεγάλες μεταβολές και διακυμάνσεις του νερού. Η ευαισθησία είναι αξιόλογη στην περίοδο της

διόγκωσης των καρπών όπου παρατηρούνται και οι καρποπτώσεις. Οι ανάγκες σε νερό της μηλιάς είναι μεγάλες σ' όλη τη σαιζόν από την καρπόδεση ως την ωρίμανση. Οι καρποί πριν τη συγκομιδή είναι αρκετά ευαίσθητοι στο πολύ νερό.

— Η αχλαδιά υποφέρει άσχημα στις διακυμάνσεις της υγρασίας του εδάφους και της ξηρασίας της ατμόσφαιρας κατά την θερινή περίοδο. Τα φύλλα της αχλαδιάς μαυρίζουν και ξηραίνονται. Διαπιστώθηκε ότι σε ξηρικές χρονιές μία άρδευση πρώιμη μεταξύ ανθοφορίας και καρπόδεσης ευνόησε την συγκράτηση των καρπών.

— Όσον αφορά τα γιγαρτόκαρπα (μηλιές, αχλαδιές) πρέπει να αποφεύγουμε τις απότομες αλλαγές ξηρασίας και υγρασίας. Οι απότομες αλλαγές δεν επηρεάζουν μόνον αρνητικά το εισόδημα, αλλά στις μεν μηλιές ευνοούν την πάθηση πικρή κηλίδωση (BITTER PIT) και την υάλωση των καρπών της δε αχλαδιές συντελούν στην εμφάνιση των λιθοδών κυττάρων προπαντός στις ποικιλίες που έχουν την τάση αυτή, όπως η ποικιλία πάσα κρασάνα.

— Γενικώς τα επιφανειακά στρώματα του εδάφους ξηραίνονται πιο γρήγορα από τα βαθειά. Αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία για τα δέντρα μοντέρνων σπωρώνων πυκνής φύτευσης που έχουν επιπόλαιο ριζικό σύστημα.

Η κατάλληλη εποχή για την αζωτούχο λίπανση

Οι μεγαλύτερες ανάγκες των δένδρων σε άζωτο παρατηρούνται κατά την περίοδο της άνθησης και στο ξεκίνημα της βλάστησης. Το άζωτο πρέπει να τοποθετηθεί στο έδαφος αρκετά ενωρίς ώστε να έχει μεταφερθεί με τις βροχές ως τις ρίζες, όπως ήδηποτε μερικές εβδομάδες ή και περισσότερο πριν την άνθηση.

Ενδεικτικά υπολογίζουμε περίπου 40 - 50 μέρες εφόσον πρόκειται να χρησιμοποιηθεί η θειϊκή αμμωνία και κάπου 10 - 15 μέρες εφόσον θα χρησιμοποιήσουμε την νιτρική αμμωνία. Για τα μεγάλα δέντρα η εφαρμογή μπορεί να γίνει σε μία δόση. Αυτό δεν ενδείκνυται για τα δέντρα μικρής ηλικίας. Συγκεκριμένα στα δέντρα ενός έτους η εφαρμογή πρέπει να γίνει σε 3 - 4 δόσεις από την έναρξη της βλάστησης ως τον Ιούλιο χορηγώντας περίπου 75 - 80 γραμμάρια άζωτο (0,075 - 0,080 μονάδες άζωτου) υπό νιτρική μορφή. Α-

πό το δεύτερο έτος περιορίζονται οι δόσεις και αυξάνεται η χορηγούμενη ποσότητα άζωτου. (Περισσότερες λεπτομέρειες σε προσεχές τεύχος).

— Οι καρποί ωρισμένων ειδών όπως της μηλιάς και της ροδακινιάς παίρνουν περισσότερο χρωματισμό όταν δέχονται σημαντική ποσότητα ηλιακού φωτός. Δέντρα με άφθονο άζωτο στη διάθεσή τους σχηματίζουν περισσότερους και μεγαλύτερους βλαστούς ως και μεγάλα φύλλα, οι δε καρποί σκιάζονται περισσότερο από τους καρπούς δέντρων στα οποία η βλάστηση αναχαιτίζεται από έλλειψη αζώτου. Εφόσον ο δεντροκαλλιεργητής καλλιεργεί ποικιλίες των οποίων οι καρποί πετυχαίνουν ιδιαίτερα υψηλές τιμές στην αγορά όταν έχουν λαμπρά χρώματα, πρέπει να βρει τρόπο να πετύχει μία μέτρια έλλειψη αζώτου στο έδαφος.

— Αυτό το πετυχαίνει εφόσον

στον σπωρόνα αφήσει να δημιουργηθεί χλωροτάπητας. Η επέμβαση αυτή είναι αναγκαία για τα πλούσια και γόνιμα εδάφη. Μία τροφοπενία αζώτου προοριζόμενη να επισπεύσει την ωρίμανση των καρπών είναι αρκετές φορές επιθυμητή, διότι πολλές φορές τα πρώτα φορτία καρπών τα οποία φθάνουν στην αγορά πετυχαίνουν πολύ υψηλότερες τιμές από τα επόμενα φορτία.

Αλλού συνηθίζεται να σπέρνονται αγροστώδη για να μειωθεί το διαθέσιμο άζωτο του εδάφους.

Να μία περίπτωση που τα αγριόχορτα στον σπωρόνα προσφέρουν πολύτιμες υπηρεσίες (περισσότερα σε προσεχές τεύχος).

— Η παραπανίσια αζωτούχος λίπανση και προπαντός σε λάθος εποχή χορηγούμενη μόνο ζημιές μπορεί να φέρει και τίποτε άλλο. Είναι πια διαπιστωμένο ότι τα δέντρα που καρπίζουν στα θερά κάθε χρόνο είναι εκείνα που το άζωτο στο έδαφος βρίσκεται σε ισόρροπη σχέση με τις πραγματικές ανάγκες των δέντρων.

ΠΡΟΣΕΞΑΤΕ

Οι στήλες της «ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ» είναι στη διάθεση όλων των Ναουσαίων και των φίλων του περιοδικού.

Οι αποστέλλόμενες για δημοσίευση εργασίες και άρθρα πρέπει να είναι σύντομες με 6 το πολύ σελίδες γραφομηχανής αραιογραμμένες και να μην έχουν δημοσιευθεί σε άλλο περιοδικό ή εφημερίδα.

Παράκληση οι εργασίες να γράφονται στη δημοτική και με το μονοτονικό σύστημα.

Η «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» δεν φέρει καμία ευθύνη για τις εκφραζόμενες γνώμες των συνεργατών της.

Εργασίες είτε δημοσιευθούν είτε όχι δεν επιστρέφονται.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Το Διοικητικό Συμβούλιο του Συλλόγου Αποφοίτων Ναούσης ευχαριστεί θερμά τον Γιάννη Καρατσιώλη για την δωρεά 2.000 δρχ. προς τον Σύλλογο εις μνήμη του πατέρα Αθανασίου Καρατσιώλη και της γιαγιάς του Πηνελόπης Καρατσιώλη.

συνέχεια από τη σελίδα 109

ραίου εκδόστη κ. Φίλιππου Βλάχου, υπάρχουν τμήματα, ιδίως οι μεταφράσεις του από τα σανσκριτικά, που θεωρούνται πολύτιμα και δυσεύρετα. Ανάμεσά τους ή «Σακουντάλα» του Καλιδάσα, έργο κλασσικό πιά της Ινδικής φιλολογίας, ή «Μαλαβίκα και ο Άγνιμίτρας» και ο «Νάλας και Νταμαγιάντη» που είναι αποσπάσματα από τις Βέδες.

Ο θάνατος βρήκε τον Θεοτόκη, ύστερα από μια θατανιστική αρρώστεια, στην άκμή της πνευματικής του δραστηριότητας. Το έργο του δεν μπόρεσε να το τελειώσει και να το ολοκληρώσει, όπως ο ίδιος ήθελε. Πάντα

έλπιζε ότι θα βελτιωθεί ή κατάστασή του και ποτέ δεν πίστεψε ότι η υγεία του ήταν τόσο φθιμένη. Λίγο πριν πεθάνει άλλωστε, είπε: «Θά γίνω καλά, δεν είναι δυνατόν να πεθάνω, έχω ακόμη 10 χρονώ δουλιά στο κεφάλι μου». Ο πανδαμάτορας χάρος, όμως, είχε πάρει την απόφασή του και τον πήρε σέ ηλικία 51 ετών.

Αύγουστος 1983

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1. Αϊμ. Χουρμούζιου: «Κωνσταντίνος Θεοτόκης, ο εισηγητής του κοινωνικού μυθιστορήματος στην Ελλάδα», Οι εκδόσεις των Φίλων, Αθήνα, 1979.

να, 1979.

2. Απόσπασμα της βιογραφίας αυτής δημοσιεύτηκε στο περ. «ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ», τεύχ. 1344.
3. Από το δημοσιευμένο απόσπασμα της βιογραφίας του Κωνστ. Θεοτόκη, γραμμένο από τον αδελφό του Σπυρ. Μ. Θεοτόκη.
4. Κωνστ. Θεοτόκη: «Κερφάτικες Ιστορίες». Προλεγόμενα Ειρήνης Α. Δεντρινού. Έταιρεία προς ένιοχυσιν των Έπτανησιακών Μελετών. Κέρκυρα, 1935.
5. Αντρέα Καραντώνη: «Νεοελληνική Λογοτεχνία, Φυσιγνωμίες». Δημ. Παπαδήμας, Αθήνα, 1977.
6. Έρνεστίνα DE MALLOWITZ: «Αναμνήσεις». Περ. «Άλεξανδρινή Τέχνη», Δεκέμβριος 1919.

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

«Εθνολογική συγκρότηση της άγροτιάς στην περιοχή της φράγκικης Καλαμάτας» Ηλ. Μουνδρέα

Πριν από λίγο καιρό πήραμε την ειδική μελέτη με τον παρακάτω τίτλο του Ηλία Μουνδρέα επιτίμου προέδρου του Συλλόγου αποφοίτων. Ο Ηλίας Μουνδρέας ως γνωστόν υπηρέτησε στη Νάουσα ως γυμνασιάρχης στο ιστορικό Λάμπειο Γυμνάσιο αφήνοντας στην πόλη μας τις καλύτερες εντυπώσεις. Η «Νιάουστα» συγχαίρει τον συγγραφέα ο οποίος συνεχίζει ακούραστα το παραγωγικό του έργο αυτή τη φορά ως ερευνητής, ασχολούμενος με ειδικά θέματα της ιδιαίτερης πατρίδας του.

Με την ευκαιρία, δημοσιεύουμε «απόσπασμα» του τ. Προέδρου του Εκπαιδ. Συμβουλίου κ. Π. Γεωργούντζου που έχει σχέ-

ση με την αναφερόμενη μελέτη. «Νιάουστα»

«Η δική σου, φαινομενικώς παρυσιαστική εργασία είναι πολύτιμη προσφορά, διότι η έλληνοποίησης των παραπονημένων ονομάτων και η επίμονος αποκατάστασις εις τόν συνοδευτικόν πολύτιμον χάρτην των ονομάτων των τοποθεσιών είναι ένα έργο που οι άμύητοι είναι άνυποτοι να το συλλάβουν.

Τό συμπέρασμα ότι οι έπηλυ-

δες είχαν εξομοιωθή με τούς έντοπίους, έπισφραγιζόμενον με τόν κατάλογον των όνομάτων αποκτά κύρος άπόλυτον και λίαν εύστόχως τό διέκρινες και τό κατωχύρωςες...

«Η εργασία σου, αγαπητέ μου, με τας εύστόχους αποδόσεις διαφόρων άμφισβητουμένων όρων ήταν γιά μένα μία πραγματική απόλαυσις και διδασκαλία με τήν διευθέτησιν ύπαρχουσών άμφιβολιών, διό και παρακαλώ να δεχθής, μαζί με τούς έγκαρδious χαιρετισμούς και τας εύχαριστίας μου....

Π. Γεωργούντζος

ΜΑΘΗΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΚΗΝΩΣΗ “ΑΓΙΑΣ ΤΡΙΑΔΑΣ,,

— Στις αρχές του 1950 και μετά από την περιπέτεια της πατρίδας μας από την 10ετία του 1940, η πολιτεία μεταξύ των άλλων έστρεψε το ενδιαφέρον της και στην παιδική ηλικία γιατί η μάστιγα του πολέμου έπληξε κύρια τα παιδιά.

— Καθιέρωσε το θεσμό των μαθητικών κατασκηνώσεων για τους μαθητές των Δημοτικών Σχολείων.

— Ανάμεσα στ’ άλλα διαμερίσματα της Ελλάδας που δημι-

**Του Χρ. Μάρα
Προϊσταμένου
Ιου γραφείου
Δ.Ε.Ν. Ημαθίας**

ουργήθηκαν κατασκηνώσεις προκρίθηκε και η επαρχία μας.

— Υπηρεσιακοί παράγοντες και τοπικοί άρχοντες της Νάουσας κινήθηκαν δραστήρια για τον εντοπισμό κατάλληλου χώρου για την ανέγερση κτιριακών εγκαταστάσεων.

— Ο χώρος της Αγίας Τριάδας στις παρυφές του Βερμίου, που θεωρείτο τότε ανταλλάξιμος κρίθηκε ο καταλληλότερος. Ο τότε Δήμαρχος κ. Κόκκινος Φιλώτας κινήθηκε δραστήρια και αποτελεσματικά για τη διάθεση του χώρου στο Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων.

— Το καλοκαίρι του 1952 για πρώτη φορά λειτούργησε η κατασκήνωση, μετά από στοιχειώδη διαμόρφωση του χώρου, σε σκηνές που διατέθηκαν από το στρατό ή από άλλους φορείς που σημείωσε μεγάλη επιτυχία.

Πρώτο έτος λειτουργίας των μαθητικών κατασκηνώσεων στην Αγία Τριάδα (1952)

Στελέχη της κατασκηνώσεως και επισκέπτες (1952)

— Παράλληλα είχαν αρχίσει και οι εργασίες ανέγερσης των κτιριακών εγκαταστάσεων και το 1953 το καλοκαίρι οι κατασκηνωτές της Νάουσας και της περιοχής στεγάσθηκαν στα νεόδομητα κτίρια.

— Από τότε μέχρι σήμερα εκτός από το 1975, 76, 77 και 78 λειτουργούν κανονικά κάθε καλοκαίρι. Τα πρώτα χρόνια της λειτουργίας της φιλοξενούσε κάθε καλοκαίρι 600 παιδιά σε τρεις περιόδους. Τα τελευταία χρόνια 400 παιδιά σε δύο περιόδους.

— Πολλοί δάσκαλοι, δασκάλες και Νηπιαγωγοί και κύρια απ' αυτούς που υπηρετούσαν στη Νάουσα και στην περιοχή πρόσφεραν τις υπηρεσίες τους με υψηλό αίσθημα ευθύνης και με πολλή αγάπη χωρίς ιδιαίτερη αμοιβή.

— Πάρα πολλοί σήμερα μεγάλοι συμπολίτες που είχαν την τύχη να ζήσουν σαν κατασκηνωτές έχουν ευχάριστες αναμνήσεις από την κατασκηνωτική της ζωή.

— Τα πρώτα χρόνια της ίδρυσης των κατασκηνώσεων μεγάλη βαρύτητα δίνονταν στην καλή διατροφή των τροφίμων - κατασκηνωτών. Σήμερα που τα περισσότερα παιδιά διατρέφονται καλά στα σπίτια τους, εκτός από την αρκετή και εκλεκτή διατροφή που παρέχει, η κατασκήνωση σκοπεύει περισσότερο στο να καλλιεργήσει το πνεύμα της ομαδικής συμβίωσης, της συνεργατικότητας και της αυτοεξυπηρέτησης σε ορισμένους το-

Εγκαίνια των κτιριακών εγκαταστάσεων (1953)

Το επιτελείον της κατασκηνωτικής περιόδου 1953

μείς της κατασκηνοτικής ζωής.

— Κατά το φετινό καλοκαίρι στα πλαίσια των άλλων εκδηλώσεων, γιορτών - βραδινών περιπάτων κλπ. για πρώτη φορά η κατασκήνωση φιλοξένησε μια μέρα συνταξιούχους δασκάλους της Νάουσας που κατά καιρούς υπηρέτησαν με πολλή αγάπη σαν στελέχη.

— Επίσης φέτος η κατασκήνωση διατέθηκε και για τη φιλοξενία του ΚΑΠΗ Νάουσας.

— Πιστεύουμε ότι και στο μέλλον η κατασκήνωση θα λειτουργεί κάθε καλοκαίρι και θα φιλοξενεί στο θαυμάσιο τοπίο της τους μικρούς μας μαθητές, γιατί και τη βοήθεια και συμπαράσταση του Υπουργείου έχει, αλλά και την αγάπη των τοπικών αρχόντων και των συμπολιτών απολαμβάνει.

Κατασκηνωτές της περιόδου 1953

Αποτέλεσμα πυρηνικών δοκιμών

Αναφέρεται από επίσημες στατιστικές πηγές των ΗΠΑ ότι, τα παιδιά που γεννήθηκαν στην περιοχή του SALT CITY (UTAH), κατά την περίοδο 1951 - 1953 παρουσιάζουν ποσοστό λευχαιμίας 40% που οφείλεται, μετά από εξακριβωμένες έρευνες στις ατομικές και πυρηνικές δοκιμές που έγιναν το 1950 (!!!).

Συνάντηση παλαιών στελεχών, συνταξιούχων δασκάλων στην Αγία Τριάδα (1983)

Κυκλοφόρησε ένα γεωργικό βιβλίο
"Ένα βιβλίο κατατοπιστικό έπιστημονικό με χρωματιστές εικόνες
Τι είναι τὰ κοκκοειδῆ (ψῶρες) καὶ πῶς καταπολεμοῦνται
Δὲν πρέπει νὰ λείψει ἀπὸ κανένα ἀγροτικὸ σπίτι

ΣΤΕΛΙΟΥ ΠΑΛΟΥΚΗ

Μπορείτε νὰ τὸ προμηθευθεῖτε ἀπὸ τὰ γραφεῖα
τοῦ Ἀγροτικοῦ Συλλόγου Ναούσης

ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΕΩΣ 400 ΔΡΑΧΜΕΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΥΛΛΟΓΟΥ «ΓΙΑΝΙΤΣΑΡΟΙ ΚΑΙ ΜΠΟΥΛΕΣ»

1. ΤΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ
2. ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΥΛΗΣ - Ο ΛΑ-Ι-ΚΟΣ ΠΟΙΗΤΗΣ
ΤΗΣ ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ

Του Τάκη Μπάιτον

ΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΤΑ ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΙΤΕ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ ΚΑΙ
ΑΠΟ ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ
